

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טוּסוּד"ל) כי במצותך האמנתי – תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשס"א – התשפ"ג; תמצית ההשערות: **אתנח**, **סלוק** = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; **מונח** – רבוי; **מהפך פשטא** – מוציא מפשט; **מרכא** = מאריך, רבוי; **דרגא** – מצרף; **תביר** – מחלק, ממעט, לא ממש; **טפחא** = טרחה; שני משמעות, רבוי מתפשט; **מרכא טפחא** – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; **דרגא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; **מרכא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; **תביר מרכא טפחא** – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; **מקף** – כ"ב בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; **פסק** – סדור שנהלך, השלם והחלק נדרשים; **ורקא סגול** – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** – פשוט, 1; **זקף-קטן** – 2; **זקף-גדול** – 3; **רביע** – 4; **מונח רביע** – לפחות 4; ... **זקף-קטן** ... **זקף-קטן** בחצי פסוק – היקש; השלישיה: **קדמא** – סדר קדמות; **אולא** = **גרשי"ם** – יוצא מהענין; **קדמא ואולא** – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מינוט), **תלישא-קטנה** = **טרסא** – דרוש בפסוק שיעור, מחיצה, עקירה, שגגה = **שכחה**; **תלישא-גדולה** = **תלישא** – דרוש בפסוק ולפניו שיעור, מחיצה, עקירה, שגגה = **שכחה**; **פזר** – דרוש מהפסוק רעיון לנושא/ים אחרים/תושבע"פ.

תמצית העיון בתבנית טעמי המקרא בתורה

העיון מגלה, ע"פ הפסוקים שנבדקו בתורה, כי בתוך אוכלוסית הטעמים (בד"כ) של התורה, קיים (בהסתברות סטטיסטית) מתאם בין **האופן** (איך ולפעמים גם מה) שהתורה שבע"פ דורשת את הכתוב ללמוד ההלכה **ובין מופע תבנית הטעמים** במקום הדרשה באחד או יותר מהתפקידים של תבנית הטעמים, שאובחנו במקומות שנבדקו. זה לא שולל הימצאות תפקידים נוספים שבע"ה עשויים עוד להתגלות.

תבניות טעמים מסוימות הן בעלות מאפיינים מסוימים של מידות שהתורה נדרשת בהן, **הן** מבין י"ג מידות המנוסחות ע"י רבי ישמעאל בן רבי יוסי הגלילי **והן** מבין ל"ב או יותר מידות המנוסחות ע"י רבי אלעזר בן רבי יוסי הגלילי **והן** מבין אלו שמופיעות בתורה שבע"פ ולא נוסחו ע"י התנאים האלו. **אבל** תפקידי תבניות הטעמים, שאובחנו, אינם זהים עם המידות שהתורה נדרשת בהן.

עדות מצטברת **תומכת בהשערה** כי קיים מתאם בין תוכן משניות, ברייתות, דרשות גמרותיות, הלכות רמב"ם ובין תבניות טעמים.

על בסיס השערות בתורה נמצא גם מתאם בפסוקי נ"ך שנבדקו.

בתורה, ע"פ גירסת הכתר הממוחשב, יש 79978 מלים, ו- 84367 סימני טעמי המקרא (כולל מקף וגעיה) ובלעדיהם 69606. תבניות טעמי המקרא של התורה, כפי שהתגבשו, מכילות טעם אחד, שנים, שלושה, ארבעה, חמישה ויותר טעמים. ההשערות מבוססות, עד תשרי התשע"ד, על בערך 8.88% מהמספר 69606 ועוד 1.21% בפר' נגעים (פר' תזריע, ויקרא) ועל כ-2500 דוגמאות מקוטלגות ומאות אחדות שעדיין לא קוטלגו. ככל שהמידגם של המופעים של מקראות הנבדקים גדל, כך גדלה ההסתברות לזיהוי תפקידי תבניות הטעמים איך לדרוש את הכתוב ולפעמים גם מה לדרוש כדי ללמוד הלכה. העיון אינו מחפש להציג הסבר מחלט לתפקידי תבניות טעמי המקרא בתורה.

לטובת הבנת הנושא יוצגו מידי פעם חלק מהטעמים שבתנ"ך (חוץ מספרי איוב, משלי, תהלים), לפי תפקידם התחבירי כעוצרים ומחברים-משרתים, ולפי ההשערות

טפחא – במובן של שני או הרחבת משמעות מסוג נשוא הענין בטווח משני מועט מאד עד לשני רב. למשל ביטוי של רבוי.

1.1 בראשית א

נשוא חלק מטעמי הפסוקים הבאים:

בראשית א,א	בראשית ברא אלהים	את השמים ואת הארץ:
שמות יתרו כב, (בטעם תחתון)	אֱנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ	אֲשֶׁר הוּצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים:
דברים ואתחנן ו,ד	שָׁמַע יִשְׂרָאֵל	ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד:

הפסוקים בתבנית טעמים קרובה, (א) טפחא [מונח] אתנח, (ס) טרחא [שופר הולך] אתנח.

נתחיל בדרשת חז"ל ל- **שָׁמַע יִשְׂרָאֵל** המלה שמע היא בלשון יחיד, וחז"ל דרשו רבוי בכל לשון שאתה (הישראלית) שומע, העלטה ההשערה כי טעם טפחא = טרחא כאן תפקידו לרמז על רבוי לשונות, ותפקיד אחר פותח טפח להתאפיין ע"י **יִשְׂרָאֵל** – אתנח, למעט עמים אחרים.

בדומה לכך **בְּרֵאשִׁית** – טפחא, רבוי ללא הגבלת מרכא (מאריך). להודיע כי המאמר **בראשית** הוא רבוי מאמרות שנאמרו בבת אחת ואח"כ חזר הקב"ה ופרטן לסידור הבריאה דבר במקומו, ועל רבוי הנבראים שנבראו בבת אחת בהתאמה למאמרות, מלת בראשית מאופיינת ע"י **בְּרָא אֱלֹהִים** – מונח אתנח, אתנח ממעט כל אפשרות אחרת פרט לאמירה ובריאה ע"י א-לקים לבדו.

בדומה לכך **אֱנֹכִי** – טפחא (טרחא) בטעם תחתון, במתן תורה כל הדברות נאמרו בבת אחת ואח"כ חזר הקב"ה ופרטן. מלת **אנכי** – טפחא, מאופיינת ע"י **ה' אֱלֹהֶיךָ** – מונח אתנח, אתנח ממעט כל אפשרות אחרת פרט לאמירה ע"י ה' א-לקיך לבדו.

ראיות לקשר בין הפסוקים **בראשית א,א** ו-**שמות יתרו כב**,

בבלי ראש השנה לב,א, רב יוסף אמר: כנגד עשרת הדברות שנאמרו לו למשה בניני. רבי יוחנן אמר: כנגד עשרה מאמרות שבהן נברא העולם. הי ניהו - ויאמר - (ויאמר) דבראשית תשעה הווי! - בראשית נמי מאמר הוא, דכתיב כדכתיב (**תהלים לג**), **בְּרָא ה' שָׁמַיִם נִעְשָׂו וְזוּר ח"ב יתרו צג,ב**, הני עשר אמירן דאורייתא אינון כללא דכל פקודי אורייתא כללא דעילא ותתא כללא דכל עשר אמירן דבראשית וגו' עשרת הדברות כוללות כל מצוות התורה של מעלה ומטה וכוללות כל עשר האמירות של בראשית. ב- (**בבלי שבת פח,ב**) למד כי כל דיבור נחלק לשבעים לשון, אז יוצא שגם עשר מאמרי בראשית נחלקו לשבעים לשון, וזהו גם ענין קריאת שמע בכל לשון.

תפקידי טפחא = טרחא, המתגלים כאן: א' רבוי; ב' פותח טפח להתאפיין מהכתוב אחריו. הרבוי כאן הוא רבוי מאמרות, לשונות.

נשלב המסקנות באחד מפירושי **רש"י לבר' א,א**, תכלית הבריאה האלקית כמו שדרשוהו רבותינו (ב"ר א,1):

בשביל התורה שנקראת **ראשית דְרָכֵךְ (משלי ח,ב)**, אשר ניתנה כדיבור **אֱנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ** ו- חנניה בן אחי רבי יהושע אומר בין כל דיבור ודיבור דיקדוקיה ואותיותיה של תורה ממולאים בתרשיש כימא רבא (**ירושלמי שקלים פ"ו**) ובשביל ישראל שנקראו **ראשית תְּבוּאָתָה (ירמיה ב,ג)**, הקוראים **שָׁמַע יִשְׂרָאֵל** לחזור ולהודיע יחידות הבורא ואחדות הבריאה בו.

מקראות נוספים בעלי אותה תבנית טעמים וקשר למעשה בראשית

בראשית א,א **בראשית ברא אלהים** - טפחא מונח אתנח **את השמים** - מרכא טפחא **ואת הארץ**: - מרכא סלוק

שמות משפטים כב,כז **אלהים לא תקלל** - טפחא מונח אתנח **ונשיא בעמך** - מרכא טפחא **לא תאזר**: - מרכא סלוק

דברים ראשונים לב,ב **ה' בְּרָךְ יַחְנֵנוּ** - טפחא מונח אתנח **ואין עמו** - מרכא טפחא **אל נכר**: - מרכא סלוק

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טוּדוּל) כי מצוותך האמנותי – תהלים ק"ט, ש: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשס"א – התשפ"ג; תמצית ההשערות: **אתנה**, **סלוק** = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל, **מונה** – רבוי; **מהפך פשטא** – מוציא מפשט; **מרכא** = מאריך, רבוי; **דרגא** – מצרף; **תביר** – מחלק, ממעט, לא ממש; **טפחא** = טרקה – שנוי משמעות, רבוי מתפשט; **מרכא טפחא** – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; **דרגא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; **מרכא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; **תביר מרכא טפחא** – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; **מך** – כ"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; **פסק** – סדור שנהלק, השלם והחלק נדרשים; **ורקא סגול** – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** – פשוט, 1; **זקף-קטן** – 2; **זקף-גדול** – 3; **רביע** – 4; **מונה רביע** – לפחות 4; ... **זקף-קטן** ... **זקף-קטן** חצוי פסוק – היקש; השלישיה: **קדמא** – סדר קדימות; **אולא** = **גרש** = **גרשי"ם** – יוצא מהענין; **קדמא ואולא** – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולמוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מינוט), **תלישא-קטנה** = **טרסא** – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עמירה, שגגה = שכחה: **פור** – דרוש בפסוק רעיון לנושא/ים אחר/ים בתושבע"פ.

הסבר אחד למקבילת תבנית הטעמים נמצא **בבלי שבת יא, ו-מכילתא על הפסוק (שמות יתרו יח,ז) ... מן-בקר עד-ערב: רש"י ... אפשר לומר כן? אלא כל דין שדן דין אמת לאמתו ... מעלה עליו הכתוב כאילו עוסק בתורה כל היום וכאילו נעשה שותף להקב"ה במעשי בראשית שנאמר ויהי ערב וגו' בע"ט"ט ... כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשי בראשית שנברא בה':**

מקבילת **בראשית אלהים ה'** – מקור אפשרי למדרש המובא ב-**ספר החינוך מצוה קיז** אמרו זכרונם לברכה בבריאת עולם שיתף מידת רחמים במידת הדין ובראו.

דרשות ר"י אבן שועיב פרשת צו ולשבת הגדול כמו הבריאה, ה' אלקים שתף מדת הדין במדת רחמים ובראו, **ויקאנטי ויקרא כג** כאשר אמרו בבריאת העולם [ב"ר יב, טו] שיתף מדת הדין במדת רחמים ובראו.

בראשית נח ח,כב: קביעת תקופות לאופק ירושלים

[כב] עַד פְּלִימֵי הָאָרֶץ

זָרַע וְקָצִיר וְקָר וְחֹם וְגֵזֶן וְחֶרֶף וַיּוֹם וַלַּיְלָה לֹא יִשְׁכַּחוּ:

עַד פְּלִימֵי הָאָרֶץ - טפחא מונה אתנה

זָרַע - פור – תגהו לעניין אחר, ואם צריך גם לענינו: כל עוד אפשר מעברים בא"י, רק אם כולם גלו מעברין בחו"ל.

וְקָצִיר - תלישא-גדולה – שעור עיבור ותקופות, מנין מתמיד לימי החמה ולימי הלבנה.

פרקי דרבי אליעזר (היגר) - "חורב" פרק ז

בשמנה ועשרים באלול נבראו חמה ולבנה, ומניין שנים וחדשים וימים ולילות וקצים ותקופות ומחזורות ועבורים היו לפני הקב"ה, והיה מעבר את השנה ואח"כ מסרם לאדם הראשון בגן עדן, שנ' זה ספר תולדות אדם, מנין עולין בו תולדות בני אדם, והוא מסר לחנוך ונכנס תוך העבור ועבר את השנה, שנ' עוד כל ימי הארץ **זָרַע וְקָצִיר**, **זרע זו תקופת תשרי, קציר זו תקופת ניסן, קור זו תקופת טבת, חום זו תקופת תמוז**, קיץ בעתו וחורף בעתו, מנין החמה ביום ומנין הלבנה בלילה לא ישבותו, ...

בבלי עבודה זרה ח,א

גמ'. אמר רב חנן בר רבא: קלנדא - ח' ימים אחר תקופה, סטרנורא - ח' ימים לפני תקופה, וסימנך: (תהלים קלט) אחר וקדם צרתי וגו'. ת"ר: לפי שראה אדם הראשון יום שמתמעט והולך, אמר: אוי לי, שמא בשביל שסרחתי עולם חשוך בעדי וחזור לתוהו ובוהו, וזו היא מיתה שנקנסה עלי מן השמים, עמד וישב ח' ימים בתענית [ובתפלה], כיון שראה תקופת טבת וראה יום שמאריך והולך, אמר: מנהגו של עולם הוא, ... בשלמא למ"ד: בתשרי נברא העולם, יומי זוטי חזא, יומי אריכי אכתי לא חזא; אלא למ"ד: בניסן נברא העולם, הא חזא ליה יומי זוטי יומי אריכי! [דהוי' זוטי כולי האי לא חזא.

טל – ע"פ בבלי ע"ז כבר בבריאה היה שנוי יומי באורך זמן האור ביום, כאשר הוא מתארך עד תקופת תמוז ומתקצר עד תקופת טבת, כמתאים למיקום ירושלים מצפון לקו המשווה. הסיבה לכך לא מפורשת אבל זה למשל יכול להיות בגלל תנועה תנודתית של השמש וכדור הארץ זה מול זה. ע"פ ספורנו עה"ת אחר המבול הקב"ה הגביל תנועה בלתי טבעית לשמש בגלגל נוטה מקו המשווה הגורם להשתנות הזמנים (אור, עונות). דבר זה יכול להאמר גם לגבי כדור הארץ.

התבנית **וְקָצִיר** - תלישא-גדולה ... **וְחֶרֶף** – תביר, מרמזת על אפשרות לחישוב חשבוני. כאן מובאים בעיקר חישובי זיוות מיצרה בימי תקופה שונים ממילות הקרא **זָרַע וְקָצִיר וְקָר וְחֹם וְגֵזֶן וְחֶרֶף וַיּוֹם וַלַּיְלָה**

התוצאות הבולטות בחישובים שונים בפסוק הן:

- **וְקָר וְחֹם** 360 מעלות מעגל,
- **זָרַע וְקָצִיר ... וְחֹם** מחולק ב- **וְקָר ... וְגֵזֶן וְחֶרֶף** כפול 90 מעלות שווה 81.6253^0 זיוות מיצרה השמש בי"ם בתקופת תמוז בסטיה זעירה מהזוית מיצרה תמוז מדודה 81.67262^0
- **וְגֵזֶן וְחֶרֶף** מחולק ב- **זָרַע וְקָצִיר** כפול 90 מעלות שווה 66.47^0 נטיית ציר כדור הארץ בסטיה זעירה, נטיית קו המשווה בזווית 23.53^0 לעומת נטיה הנמדדת השווה 23.4392^0
- **וְקָר \ וְגֵזֶן וְחֶרֶף** כפול 90 מעלות שווה 55.08^0 לעומת הזוית הנמדדת השווה (קו הרוחב של י"ם ועוד קו הרוחב של חוג הסרטן דרומה מקו המשווה) $31.7666 + 23.4392 = 55.2058^0$. $55.08^0 - 90^0 = 34.92^0$ שהיא קירוב לזוית מיצרה השמש בי"ם בתקופת טבת
- **וְחֹם** מחולק ב- **וְלַיְלָה** כפול 90 מעלות שווה 57.60^0 כמעט זיוית המיצרה בי"ם בתקופת תשרי וניסן. לעומת הזוית הנמדדת ע"י 90 מעלות פחות קו הרוחב של ירושלים $31.7666^0 - 90^0 = 58.233^0$ זיוית מיצרה השמש בי"ם בתקופת תשרי ניסן.
- **וְחֹם** מחולק ב- **וְחֹם** כפול 90 מעלות שווה $80^0 - 80^0 = 10.00^0$ כנטיית הציר הגיאומגנטי מהציר הגיאוצנטרי בשנת 2010. הימצאות זיוית הציר הגיאומגנטי בפסוק מרמזת על התכונות החשמליות – האלקטריות של כדור הארץ ועל כל תורת החשמל – האלקטריקה בבריאה.

לפיכך הפסוק גילה את הזוויות הנחוצות לקביעת ימי תקופה באופק ירושלים. כלי המדידה המתואר בעיקרין בבבלי סוכה ב,ב (דופן עשירים אמה ואורך צילה בתקופת תמוז) מאפשר לבית הדין לתכנן עיבורי חדשים ושנים ע"פ החשבון.

הפסוק **בראשית נח ח,כב עַד פְּלִימֵי הָאָרֶץ** וגו' מגלה תכנית כדור הארץ בתורה לקיום מצוות בראש ובראשונה בנקודת היסוד של כדור הארץ, מקום המזבח – אבן השתיה בירושלים, והתנועה הניצפית של השמש כלפי אבן השתיה. כל שאר היקום נמשך אחרי קביעה זאת וכדי לקיימה.

לב העולם בכ- 32 מעלות צפונה נמצא בערך בכארבע שישיות מגובה כדור הארץ החל בקוטב הדרומי. בזה דומה האדם לאדמה שלבו בכארבע שישיות מגובהו מן האדמה כעין מאמר חז"ל אדם עולם קטן.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טוטרד"ל) כי במצוות האמנותי - תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשס"א - התשפ"ג; תפצית ההשערות, אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) - להגביל; מונח - רבוי; מהפך פשטא - מוציא מפשט; מרְכָא = מאריך; רבוי; דרָגָא - מצרף; תְּבִיר - מחלק, ממעט, לא ממש; טַפְּחָא = טרָחָא - שנוי משמעות, רבוי מתפשט; מרְכָא טַפְּחָא - קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרָגָא תְּבִיר טַפְּחָא - קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרְכָא תְּבִיר טַפְּחָא - קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תְּבִיר מרְכָא טַפְּחָא - קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מִקְרָא - כ"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פִּסְקָא - סדור שנהלך, השלם והחלק נדרשים; זַרְקָא סְגוּלָא - מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פִּשְׁטָא - פשוט, 1; זַקְרָא קִטְוֹן - 2; זַקְרָא גְדוּלָא - 3; רְבִיעַ - 4; מוֹנַח רְבִיעַ - לפחות 4; ... זַקְרָא קִטְוֹן ... זַקְרָא קִטְוֹן בחצי פסוק - היקש; השלישיה: קְדָמָא - סדר קדימות; אֹלָא = גֵּרְשִׁי'ם - יוצא מהענין; קְדָמָא וְאֹלָא - בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולמדו פרטיו בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תְּלִישָׁא-קִטְוֹנָא = תְּרַסָא - דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; תְּלִישָׁא-גְדוּלָא = תְּלִישָׁא - דרוש בפסוק ולפניו שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; פִּיר - דרוש מהפסוק רעיון לנושא/ים אחרים בתושב"ע"פ.

לטובת הבנת הנושא יוצגו מידי פעם חלק מהטעמים שבתנ"ך (חוץ מספרי איוב, משלי, תהלים), לפי תפקידם התחבירי כעוצרים ומחברים-משרתים, ולפי ההשערות

1.2 בראשית א,א

בראשית א,א: בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ:

בְּרֵאשִׁית - טפחא בתפקיד פותח טפח להתאפיין מהכתוב אחריו **בְּרָא אֱלֹהִים** - מונח אתנה, **בְּרָא** - מונח - רבוי, **אֱלֹהִים** - אתנה - מגביל ומבדיל (תורת מנחם - כב (תש"ח ב) ש"פ משפטים), צירוף הטעמים מונח אתנה מלמד כאן כי **בְּרָא אֱלֹהִים** מבטא רבוי הגבלות היינו צמצומים או הסתרות האלקות וכאשר ההסתר מלא אז הבריאה מתגלה. משמע שהבריאה היא גלוי אלקות בהסתרות ואלקות הוא "הדבר" האחד והיחיד שיש, שנאמר בפירוש ב-(דב' ואת' נד) **שָׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד: אַנְכִי ה' אֱלֹקֶיךָ**, בטעם תחתון **אַנְכִי** - טפחא, ה' - מונח, **אֱלֹקֶיךָ** - אתנה, **אַנְכִי** - נוטריקון - אַנָּא נפשי כתבית יהבית - מאנכ"י הוי' כל הוית הבריאה - הטב"ע (גי' 86) גימטריה **אֱלֹהִים** (גי' 86) - אתנה, בריאה מוגבלת לעומת א-לקים הבלתי בעל גבול.

בין תפקידי טפחא מציאנו הוראה על רבוי לא מוגבל, על אפיון מהקרא אל הקרא שלפניו בבחינת הנאמר **בבלי ברכות כהב, והכא, בטופח על מנת להטפית** איכא בינייהו. **בבלי גיטין עד,א**, מברר משמעות הבטוי "על-מנת" האם הוא תנאי או כאומר **מעכשן**. יש מצבים בהם משמעו **מעכשן**. אפשר כי **בְּרֵאשִׁית** - טפחא, בתפקיד **מעכשן** הדברים הבאים:

- רבוי מאורות ורבוי דברים נבראים
- במשמעות טופח על-מנת להטפיה מ-**עכשן** כי אין קרא לפניו.
- **בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים** - טפחא מונח אתנה, הטפחא פותחת טפח ואז הכתוב אחריו ומאפיין את **בְּרֵאשִׁית** והמלים **בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים** הם ענין אחד שהבריאה מאוחדת בא-לקות.
- **בְּרֵאשִׁית** - טפחא בתפקיד פסקא טעמא מלמד שהבריאה היא שנוי משמעות מהכתוב אחריה, בחסידות מוסבר כי הבריאה מרגישה עצמה מציאות נפרד מא-לקות, אבל מהתפקיד הקודם זה רק כביכול
- **בְּרֵאשִׁית** - טפחא, בתפקיד התפשטות משמעות אלפניו, אבל היות ואין כתוב לפניו מלמד, שלפני הבריאה היה רק א-לקות

בְּרֵאשִׁית - טפחא, בתפקיד התפשטות משמעות אלפניו, ואפשר כי מרמז משבע המלים של הפסוק אל הנאמר ב-**בבלי פסחים נד,א** והא תנאי: **שבעה דברים נבראו קודם שנברא העולם**, ואלו הן: תורה, ותשובה, וגן עדן, וגיהנם, וכסא הכבוד, ובית המקדש, ושמו של משיח. תורה - דכתיב (משלי ח) ה' קנני ראשית דרכו. תשובה - דכתיב (תהלים צ) בטרם הרים ילדו וכתיב (תהלים צ) תשב אנוש עד דכא ותאמר שובו בני אדם. גן עדן - דכתיב (בראשית ב) ויטע ה' אלהים גן בעדן מקדם. גיהנם - דכתיב (ישעיהו ל) כי ערוך מאתמול תפתה. כסא הכבוד ובית המקדש - דכתיב(ירמיהו יז) כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו. שמו של משיח - דכתיב (תהלים עב) יהי שמו לעולם לפני שמש ינון שמו.

בראשית א,א - ב: [א] בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ:

[ב] וְהָאָרֶץ הִיְתָה תְהוֹ וְהַיָּם עַל-פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל-פְּנֵי הַמַּיִם:

[ב] וְהָאָרֶץ הִיְתָה תְהוֹ וְהַיָּם עַל-פְּנֵי תְהוֹ - רביע ... זַקְרָא-קִטְוֹן, כעין מידה ל"ד שהמהרז"ו קורא לה ע"פ ס"ע פ"א יסוד לכל המידות לא בא הכתוב לסתום אלא לפרש. והסתום הוא שבבריאה הצורה שבחומר לא היתה גלויה שעל כך פירש **רש"י וְהָאָרֶץ הִיְתָה תְהוֹ** וגו' - **תְהוֹ** - לשון 'תמה ושמומן', שאדם תוהא ומשתומם על בהו שבה. **תְהוֹ** - 'אשטורדישון' בלעז. **ובהו** - לשון 'ריקות וְצִדוֹ' (ראה ת"א). ו-**רבינו בחיי** פירש שבחומר הנברא הִיְתָה - מרְכָא = מאריך (לפני פשטא זַקְרָא-קִטְוֹן) בתפקיד המשכה - הלבשה של ארבע צורות המרומוזות בטעם רביע במלת **[ב] וְהָאָרֶץ** - רביע, ארבע יסודות בצורה שהלביש הבורא בחומר התוהו, וגם בתפקיד נקודה כפי' **רבינו בחיי וְהָאָרֶץ** אחרי הבריאה הזאת היתה תְהוֹ, כלומר חמר אין בו ממש והיתה בהו שהלביש אותה צורה, והזכיר הכתוב **אַרְבַּע יסודות שיש בצורה זו**, והם: **אש ורוח והמים והעפר**, ומלת "הארץ" כוללת **אַרְבַּעַתָם**, והוא כלל העולם השפל, ואף ע"פ שיסוד העפר הוא אחרון הזכירו ראשון ובי ידבר, ועל כן התחיל מן הארץ שהיא **תְּנַקְנֻדָה**, והפילוסופים קראוה נקודה לפי שהיא למטה מן הגלגלים נתונה בתוכם כנקודה בתוך העגול, וקראוה נקודה, לפי שהיא קבועה וקיימת, אין לה תנועה כלל בכללה רק בחלקיה, כענין שכתוב: (קהלת א, ד) "והארץ לעולם עומדת", והנה היא בהפך מן הגלגל העליון המקיף, כי זה עליון בתכלית הדקות והזכות, וזו תחתון בתכלית העובי והעכירות. ואחר שהתחיל מן הארץ חזר לסדר היסודות בסדרו הראוי, והוא: **האש והרוח והמים**, הזכיר **וְהַיָּם**, הוא האש היסודית שהיא חשוכה, והקדימו ל-**רוּחַ** מפני שהאש מקיף על הרוח, והקדים הרוח ל-**מַיִם** כי הרוח מקיף על המים והמים מקיפים על הארץ. ... והודיענו הכתוב בכאן באמרו **וְהָאָרֶץ הִיְתָה תְהוֹ וְהַיָּם עַל-פְּנֵי תְהוֹם**, כי הארץ לבשה צורה, והחשך שהוא האש מקיף למעלה מן המים והעפר מעורבים שקרא לשניהם יחד תְהוֹם, גו'

[ב] וְהָאָרֶץ הִיְתָה תְהוֹ וְהַיָּם עַל-פְּנֵי תְהוֹם - רביע מרְכָא = מאריך כעין המשכה הלבשה לתוך חומר **תְהוֹ** צורות טבע **וְהַיָּם** תכונות טבע בו ברביעיות כמוסבר להלן.

שמות וארא, ג: [ג] וְאֵרָא אֶל-אַבְרָהָם אֶל-יִצְחָק וְאֶל-יַעֲקֹב בְּאֵל שַׁדַי וְשָׁמִי הוּא לֹא נִדְרַעְתִּי לָהֶם: זוהר כרך ב (שמות) פרשת וארא דף כג עמוד ב

וְאֵרָא אֶל-אַבְרָהָם אֶל-יִצְחָק וְאֶל-יַעֲקֹב בְּאֵל שַׁדַי וְשָׁמִי הוּא לֹא נִדְרַעְתִּי לָהֶם: רבי חזקיה פתח ... דהא כד אתברי אדם מעפרא דמקדשא דלתתא אתתקן וארבע סטרי דעלמא אתחברו בההוא אתר דאקרי בי מקדשא, ואינון ארבע סטרין דעלמא אתחברו בארבע סטרין דאינון יסודין דעלמא תתאה א"ש ורו"ח ומי"ם ועפ"ר, ואתחברו ארבע סטרין אלין בד' סטרי (נ"א יסודין) דעלמא ואתקין מנייהו קודשא בריך הוא חד גופא בתקונא עלאה, והאי גופא אתחבר מתרין עלמין מעלמא דא תתאה ומעלמא דלעילא, אר"ש ת"ח ד' קדמאי אינון רזא דמהימנותא, ואינון אבהן דכלהו עלמין, ורזא דרתיכא עלאה קדישא ואינון ד' יסודין א"ש רו"ח ומי"ם ועפ"ר אלין אינון רזא עלאה וגו'

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טוולד) ל" כי במצוותך האמנותי – תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, תשס"א – תהשפ"ג: תמצית ההשערות, אתחנ, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרשא = מאריך, רבוי; דרשא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפשא = טרשא – שני משמעות, רבוי מתפשט; מרשא טפשא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרשא תביר טפשא – קבוצה עם הלכה שזה לפרטיה; מרשא תביר טפשא – קבוצה עם הלכה לא שזה לפרטיה; תביר מרשא טפשא – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקף-בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק 1 – סדור שנהלק, השלם החלק נדרשים; זרקא סגול – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ... זקף-קטן ... זקף-קטן בחצי פסוק – היקש; השלישי: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולמוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג: מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה: תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה: פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושא/ים אחר/ים בתושבע"פ.

נְאֻרָא – רביע, לבריאת האדם מעפר המקדש בארץ, ארבעה צדדי עולם התחברו במקום זה, ואלו נושאים ארבע יסודות עולם (צפון א"ש (מזרח) ר"ח (דרום) ומי"ם (מערב) ועפ"ר והתקין הקב"ה מהם גוף מתוקן משני עולמות עליון ותחתון, וארבעה הראשונים הם רזי האמונה והם אבות כל העולמות, ורו המרכבה העליונה הקדושה וגו' טט - ובהמשך הזוהר מלמד כיצד ארבעה היסודות מרכיבים את כל הבריאה באופנים שונים. בעקבות הפרסום בשנת התשע"א העיר הקורא שראשי תיבות שמו אל' שי' הי"ו, גלוי רמזי טעם רביע בפסוקים אלו (בר' א,ב ושמות וארא ו,ב), הוא גלוי יסודי בתורה

והו גם הבסיס להא דיש ד אותיות בשם י-ק-ו-ק, ובעולם החומר ארבע כוחות (כבידה, חזק, חלש, אלקטרומגנטי) וארבע יסודות (קוורקים: גלואונים, פוטונים, בוסונים וגרביטונים) וארבע מרכיבים ב-DNA (adenine, C, T, A, G): thymine, cytosine, guanine) וארבע מרכיבים בדם הוא הנפש (כדוריות לבנות, כדוריות אדומות, טרומבוציטים, פלאסמה) וכו'

וגם ש-ד-י: ש"י עולמות הבנויים מ-ד יסודות המהוים אותם לכך ד במרכז ה-ש"י – ש-ד-י.
וגם א-ל ש-ד-י: שאל (כמו ביקש) באמצעות ד (היסודות) ברא את י (הספירות). וכן הוא באותה משמעות: א (הוא אלופו של עולם) לש (במובן צר צורה לחומר) באמצעות ד את י, וכנ"ל.
וגם א-ל ש-ד-י: יש במובנו א-ל שד (במובן סד, כיסה בסיד, הסתיר) את י, שעולם הוה נברא ב-ה ועולם הבא נברא ב-י ונסתר מעינינו.
וגם א-ל ש-ד-י: יש במשמעו א (אלופו של עולם) לשד (כמו לשד השמן, הינו תמצית הטוב שבדבר) י (הינו עולמות העליונים ועשר ספירות וממילא כל ההויה והשתלשלותה).

בראשית א,ז: וַיֵּצֵא אֱלֹהִים אֶת-הָרְקִיעַ וַיִּבְרָא בֵּין הַמַּיִם אֲשֶׁר מִתַּחַת לְרְקִיעַ וּבֵין הַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל לְרְקִיעַ וַיְהִי-כֵן: וַיֵּצֵא אֱלֹהִים אֶת-הָרְקִיעַ – מונח זרקא סגול, הוספת משהו מענין הרקיע על הרקיע. כגון שני רקיעים, וילון, רקיע שמיני בבלי חגיגה יבב, אמר רבי יהודה: שני רקיעים הן, שנאמר: (דברים יז) הן לה' אלהיך השמים ושמי השמים. ריש לקיש אמר: שבעה, ואלו הן: וילון, רקיע, שחקים, זבול, מעון, מכון, ערבות. וילון – אינו משמש כלום, אלא נכנס שחרית ויוצא ערבית, בבלי חגיגה יבב, ואמר רב אחא בר יעקב: עוד רקיע אחד יש למעלה מראשי החיות, דכתיב (חזקאל א,כב) ודמות על ראשי החיה רקיע כעין הקרח הנורא.

הַמַּיִם אֲשֶׁר – פשטא פשטא, בתפקיד מידיות, בבת אחת, שני דברים שונים גורמים אחד הרב נחמן רוזנטל הי"ד בשם רב נתן ספר ליקוטי הלכות (רבי נחמן מברסלב) על הפסוק בראשית א,ז, וַיֵּצֵא אֱלֹהִים אֶת-הָרְקִיעַ אפשר שע"פ הטעמים שבפסוק זה יש ללמוד שכמו שהרקיע נהיה במאמרו בבת אחת, כך בכל שאר המאמרות נהיה בבת אחת.

התורה והמצוה (ה) וכבר בארנו כי במאמר הא' יצאו היסודות מעורבים ויסוד המים היה מעורב עם יסוד האויר, כמ"ש ורוח אלהים מרחפת ע"פ המים, ועי"כ היו המים מתפשטים בגובה ... וכן ביום השני שנעשה הרקיע היה פעולתו להוציא האויר המרחף ביסוד המים ולעשותם מים פשוטים, וזה היה הכנה לקויית המים כמו שיתבאר, אולם לעשות הרקיע הזה הי' צריך להקדים מאמר יהי אויר, שכמו שגם עתה הרקיע הזה מתקיים ע"י אויר השמש שמכה על כדור הארץ וניצוצי האויר שבים באויר חוזר עד הסגריר כנ"ל בהקדמה ד' כן שם בטבע האויר הזה שנברא ביום הראשון, רק שהיה כוחו גדול ביתר שאת כי היה אויר בוער כאש, ופעל פעולתו בפקודת ה' ביום אחד מה שאור השמש היה צריך לזה שנים רבות וגו' אחד גורם לשניים – מבדיל בין שניים – רקיע מבדיל בין אויר ובין מים וגורם לעיבוי וגשמים או שניים גורמים לאחד – אויר בראשית המכה בארץ ושב עד הסגריר (אויר בראשית והארץ או הסגריר) גורם לרקיע

רמב"ן (א,ח): אבל יותר נכון לפי פשט הכתובים שנאמר, כי השמים המוזכרים בפסוק הראשון הם השמים העליונים, אינם מכלל הגלגלים, ... הזכיריהו בבראשית רבא (ב"ר ד,ב); אמרו: כל רבנין אמרין לה בשם רבי חנניה, רבי פינחס, רבי יעקב ברבי אבון בשם רבי שמואל ברבי נחמן; בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא "יהי רקיע בתוך המים" (לעיל,ו), גלדה טיפה האמצעית, ונעשו שמים התחתונים ושמי השמים העליונים ... עוד - כי בעבור שירצו החכמים לעלות החומר הראשון עד תכלית ולעשותו דק מן הדקים, לא יראו שהשמים, שהם גוף מתנועע בעל חמר וצורה, הם הנבראים מן האין, וַיֵּצֵא אֱלֹהִים אֶת-הָרְקִיעַ – מונח זרקא סגול, בתפקיד תנועה, תנועה סיבובית, כעין כריכות פתילי הצצית "והיה לכם לצצית" באותה תבנית טעמים. הרקיע (מהתפשטות חומר מהארץ הנבראת), הגלגלים ותנועות הגלגלים והכוכבים הם מיום שני של הבריאה.

בראשית ד,כה: וַיִּדַע אָדָם עוֹד אֶת-אִשְׁתּוֹ וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ שֵׁת כִּי שֵׁת-לִי אֱלֹהִים וְזֶה אַחֵר תַּחַת הַבַּיִת כִּי הָרַגוּ קַיִן: וַיִּדַע אָדָם עוֹד אֶת-אִשְׁתּוֹ – קדמא מרשא פשטא זקף-קטן, בתפקיד לכתחלה ובפועל, פי' רש"י ע"פ בר' רבה ... אמרו לו (נשות למך): קשוט עצמן תחלה, וגו' לכתחלה אתה מלמדנו לעשות מצות פריה ורביה ולא לדקדק על גזרתו של מקום, גזרת מיתת כל אדם, ושתהיה כליה לאדם, ובפועל אינך מקיים את מה שאתה מלמד לאחרים.

וַיִּדַע אָדָם עוֹד אֶת-אִשְׁתּוֹ וַתֵּלֶד בֵּן – קדמא מרשא פשטא זקף-קטן מונח זקף-קטן, פעמיים זקף בין שני קיסרים, דבר החוזר וקורה או כעין בנין אב, פי' רש"י ע"פ בר' רבה ... מיד וידע אדם וגו', ומהו עוד? ללמד, שנתוספה לו תאוה על תאוותו, היינו להקים דורות חדשים כנאמר בקהלת שאדם יעסוק בפריה ורביה כל חייו כי לא ידע מי מצאצאיו יתקיים.

קהלת יא,ו: בְּבִקְרָךְ וְזֶה אֶת-זֶרְעֶךָ וְלַעֲרֹב אֶל-תַּנְחָה יִהְיֶה כִּי אֵינְךָ יוֹדֵעַ אֵי זֶה יִכְשַׁל תַּנְחָה אוֹ-זֶה וְאִם-שְׁנֵיהֶם פְּאֻחַד טוֹכִים: רש"י (ו) ובבקר זרע את זרעך וגו' - למדת תורה בילדותך, למוד בזקנותך; היו לך תלמידים בילדותך, יהיו לך תלמידים בזקנותך; נשאת אשה בת בניים בילדותך, שא אשה בת בניים בזקנותך; עשית צדקה בילדותך, עשה בזקנותך (ראה קה"ר יא,י). כי אינך יודע איזה (בנוסחנו: אי זה) יכשר - אם תלמידים ובנים שבילדות יתקיימו לך, או שמא לא יתקיימו אלא שבזקנות. מצינו ברבי עקיבא שהיו לו עשרים וארבעה אלף תלמידים מגבת עד אנטיפטרס, וכולן מתו מפסח ועד עצרת; ובא אצל רבותינו שבדרום ושנאה להם (ראה יבמות סב,ב). ולענין הבנים - מצינו באבצן "שלשים בנות שלה החוצה ושלשים בנות הביא לבניו מן החוץ" (שו"י,ט), וכולם מתו בחייו; ובזקנותו "הוליד את עובד" (רות ד,כא) ונתקיים לו (ראה ב"ב צא,א).

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טוולד) כי במצוותך האמנותי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשס"א – התשפ"ג; תפצית ההשערות: אתנח, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך; רבוי; דרנא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרנא – שני משמעות, רבוי מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפחא – קבוצה שמעטת חלק מפרטיה מענין מסוים; מקף-בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק 1 – סדור שנהלק, השלם והחלק נדרשים; ורקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ... זקף-קטן ... זקף-קטן בחצי פסוק – היקש; השלישיה: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולומר דבריו בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג; מדות דר' ישמעאל ול"ג מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מינוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; תלישא-גדולה = תלישא – דרוש בפסוק ולפניו שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתושבע"פ.

1.3 בראשית א,א (התשע"ג)

בראשית א,א – ג: [א] בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ:

[ב] וְהָאָרֶץ הָיְתָה תֵהוֹם וְהַיָּם נִשְׁפָּךְ עַל-פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל-פְּנֵי הַמַּיִם:

[ג] וַיֵּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אוֹר וַיְהִי-אוֹר:

משנה אבות: בעשרה מאמרות נברא העולם וגו'. בבלי ראש השנה לב,א בראשית נמי מאמר הוא כדכתיב (תהלים לג,ב) בְּרַבְרָה ה'

שְׁמַיִם נַעֲשׂוּ וגו' רש"י בראשית נמי מאמר הוא – ואף על גב דלא כתיב ביה ויאמר יהי שמים – כמאן דכתיב דמי, דבאמירה נמי

איברי ולא בידיים, דכתיב (תהלים לג,ב) בְּרַבְרָה ה' שְׁמַיִם נַעֲשׂוּ וּבְרִיחַ פִּי כָל-צְבָאָם:

בבלי מגילה כא,ב ורבי יוחנן אמר: כנגד עשרה מאמרות שבהן נברא העולם. הי נינהו? – ויאמר דבראשית? הני תשעה הוו! –

בראשית נמי מאמר הוא, רש"י בראשית נמי – דמשתעי בשמים ובארץ, דכתיב (תהלים לג,ב) בְּרַבְרָה ה' שְׁמַיִם נַעֲשׂוּ וּבְרִיחַ פִּי כָל-

צְבָאָם: מאמר הוא – אף הן במאמר נבראו.

הרב ברס (כולל אור משה) – רש"י מתכווין שלא מילת בראשית היא מאמר אלא שהבריאה שנבראה בבראשית הייתה ע"י מאמר (בר' א,א ו-א,ב נברא באמירה) ולא שייך ויאמר כי לא היה אל מי לאמר (ראה מלבי"ם להלן).

בזוהר נאמר מפורש כי בְּרֵאשִׁית הוא מאמר זוהר כרך א (בראשית) פרשת בראשית דף ל עמוד א בְּרֵאשִׁית ב' ראשית (במשמע בתוך ראשית) ראשית מאמר הוא נימא בְּרֵאשִׁית איהו מאמר, אלא עד לא נפיק ואתפשט חיליה (עד שלא יצא והתפשט רבוי כח המעשים) (לעיל ט"ו ע"ב) וכלא סתים ביה (הכל היה סתום –מוסתר בו) בְּרֵאשִׁית איהו ומאמר איהו, כיון דנפיק ואתפשט מניה חילין ראשית אקרי והוא מאמר בלחודוי (כיון שיצא והתפשט רבוי כח המעשים אז הוא נקרא ראשית, נקודת ההתחלה, והוא מאמר לעצמו)

זוהר כרך א (בראשית) פרשת בראשית דף לא עמוד ב בְּרֵאשִׁית מאמר קרינן ליה והכי הוא ושיתא יומין נפקין מינה ואתכלילין ביה זוהר - ספרא דצניעותא כרך ב (שמות) פרשת תרומה דף קעח עמוד ב בְּרֵאשִׁית בְּרָא, בְּרֵאשִׁית מאמר, בְּרָא חצי מאמר,

מי הם עשרה המאמרות? מלת ויאמר מופיעה 10 פעם במעשה הבריאה בפרק א. ומלת ויברך שהיא אמירה מופיעה 2 פעמים. לכן יש לברר מי הם עשרה המאמרות בהם נברא העולם.

פסיקתא זוטרות (לקח טוב) בראשית פרשת בראשית פרק א כדתנן בעשרה מאמרות נברא העולם, ואלו הן: בראשית ברא אלהים מאמר אחד, דכתיב בדבר ה' שמים נעשו (תהלים לג 1), מאמר ב' ויאמר אלהים יהי אור, ג' יהי רקיע, ד' יקוו המים, ה' תדשא הארץ, ו' יהי מאורות, ז' ישרצו המים, ח' תוצא הארץ, ט' נעשה אדם, י' פרו ורבו, ...

הרב ברס: מסכת אבות, חידושי הגר"א בפר"א פ"ג] ואלו הם בראשית, ויאמר אלהים יהי אור, ויאמר אלהים יהי רקיע, ויאמר אלהים יקוו, ויאמר אלהים תדשא, יהי מארת, ישרצו המים, תוצא הארץ, נעשה אדם, הנה נתתי, ופרו ורבו הוא צווי אל ברכה.

(טט – פר"א = פרקי דרבי אליעזר, מלמד על עשרה מאמרות אך לא לא מלמד מיהם.)

חילוקי דעות במאמר עשירי לקח טוב י' פרו ורבו,

המאמרות הם: יום אחד (א) [א] בְּרֵאשִׁית (ב) [ג] וַיֵּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אוֹר

יום שני (ג) [ו] וַיֵּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי רְקִיעַ

יום שלישי (ד) פ וַיֵּאמֶר אֱלֹהִים יְקוּוּ הַמַּיִם (ה) [יא] וַיֵּאמֶר אֱלֹהִים תְּדַשְׂא הָאָרֶץ

יום רביעי (ו) פ [יד] וַיֵּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי מְאֹרֹת

יום חמישי (ז) [כ] וַיֵּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׂרְצוּ הַמַּיִם

יום ששי (ח) פ [כד] וַיֵּאמֶר אֱלֹהִים תּוֹצֵא הָאָרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה לְמִינָהּ (ט) [כו] וַיֵּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כִּדְמוּתֵנוּ

חילוקי דעות במאמר עשירי לקח טוב (י) [כח] וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים וַיֵּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת-הָאָרֶץ וּבְכַשֶּׁת וּע"פ לקח טוב פר' ואתחנן ד"ה אנכי ה' אלהיך והוא כנגד דיבור עשירי לא תחמוד (אשת רעך)

הגר"א (י) [כט] וַיֵּאמֶר אֱלֹהִים הִנֵּה נֹתְתִי לָכֶם אֶת-כָּל-עֵשֶׂב זֶרַע זֶרַע

ברכת וקידוש השבת, שנאמרת, אינה מאמר מהעשר [ג] וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת-יוֹם הַשַּׁבָּת וַיְקַדְּשׁ אֹתוֹ, (מסקנה מהזהר על ל"ב פעם שם אלקים במעשה בראשית, ומספר זה שוה למספר המופעים בפרק א' בלבד)

וגם לא הברכה לשרץ המים והעוף [כב] וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים לֵאמֹר פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת-הַמַּיִם בַּיַּמִּים וְהָעוֹף יִרְבַּב בְּאֶרֶץ:

לעומת הברכה לאדם הנחשבת ע"פ לקח טוב למאמר (י)

הפסוק בתהלים הוא העדות על כי מלת [א] בְּרֵאשִׁית היא מאמר (א). האם טעמי המקרא בבראשית מלמדים כי מלת [א] בְּרֵאשִׁית היא מאמר. ה- זוהר כרך א (בראשית) פרשת בראשית דף לא עמוד ב מלמד והמלבי"ם מסביר כי מלת ויאמר היא רק אל אחר, והמסקנה מכך כי בלי הימצאות אחר כמו הנבראים ו/או החומר הראשון – אין משמעות למלת ויאמר, וזה תומך בפירושו רש"י בבבלי ר"ה לב,א לומר שמלת בראשית היא במקום ויאמר יהי שמים, כי בלי אחר אין משמעות למאמר כזה.

כדי להבין את הצעת הפתרון נקדים בעיון בתבנית הטעמים של הסיפא של (בראשית א,ב) וְהָאָרֶץ ... תְהוֹם – אתנח, וְרוּחַ אֱלֹהִים – מונח זקף-קטן מְרַחֶפֶת עַל-פְּנֵי הַמַּיִם: – טפחא מרכא סלוק. תבנית טעמים (אתנח או סלוק) מונח זקף-קטן המטעימה מלים כמו וְרוּחַ אֱלֹהִים שהן תיאור, ואחריהן פעולה או מצוה כמו כאן מְרַחֶפֶת עַל-פְּנֵי הַמַּיִם עשויה לרמז ללימוד אלפניה ולאחריה, ו/או ללימוד לאחריה ולהעבירו אלפניה.

עד פסוק (ג,א) לא נכתב מאמר. בפסוק (ג,א) נאמר וַיֵּאמֶר אֱלֹהִים – המוטעמת בטעמים מרכא טפחא, פעם יחידה מכל המאמרות.

אפשר כי וַיֵּאמֶר אֱלֹהִים – מרכא טפחא, בתפקיד יתור לרבות, בא לרבות על המאמר יְהִי אוֹר שבפסוק (ג,א) עוד מאמר או יותר,

ומאמר אחד הוא הכעין מאמר [א] בְּרֵאשִׁית שבאמירתו (רק במובן של לסבר את האוזן) אלקים (המכונה אור אין סוף, ראה הסבר

בהמשך) כאילו הסתיר משהו מעצמו (מאורו) וכאילו פינה מקום לחומר הבריאה (ע"פ למשל שער ההקדמות לר' חיים ויטאל). ע"י תבנית הטעמים של הכתוב (ג,א) וְרוּחַ אֱלֹהִים מועבר מאמר יתיר מ-(ג,א) אל (א,א) ללמדנו שהבריאה שנבראה בבראשית הייתה ע"י אבל זה

לא מוכיח כי מלת [א] בְּרֵאשִׁית הוא מאמר.

ב"ה טוב ודעת ולמדני (טטוד"ל) כי במצוותך האמנותי – תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשס"א – התשפ"ג: תמצית ההשערות: אַתְּנָה, סְלוֹק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל, מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרְכָא = מאריך, רבוי; דְרָגָא – מצרף; תְּבִיר – מחלק, ממעט, לא ממש; טְפָקָא = טרָקָא – שני משמעות, רבוי מתפשט; מְרָכָא טְפָקָא – קב' שעשויה לגדול, ימור לרבות, מכל מקום; דְרָגָא תְּבִיר טְפָקָא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מְרָכָא תְּבִיר טְפָקָא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תְּבִיר מְרָכָא טְפָקָא – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מְרָכָא ב"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פֶּסַק 1 – סדור שנהלק, השלם והחלק נדרשים; זְרָקָא סְגוּלָא – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פֶּשׁוּטָא – פשוט, 1; זְרָקָא-קָטָן – 2; זְרָקָא-גָדוֹל – 3; רְבִיעַ – 4; מוֹנַח רְבִיעַ – לפחות 4; ... זְרָקָא-קָטָן ... זְרָקָא-קָטָן בחצי פסוק – היקף; השלישיה: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גֵּרֶשׁ = גֵּרֶשׁ-יָם – יוצא מהענין; קדמא ואלא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולמוד פרטיו בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תְּלִישָׁא-קָטָנָה = תְּרַסָּא – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה: תְּלִישָׁא-גָדוֹלָה = תְּלִישָׁא – דרוש בפסוק ולפניו שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה: פֶּרַח – דרוש מהפסוק רעיון לנושא/ים אחר/ים בתושבע"פ.

לטובת הבנת הנושא יוצגו מידי פעם חלק מהטעמים שבתנ"ך (חוץ מספרי איוב, משלי, תהלים), לפי תפקידיהם לפי ההשערות.

1.4 בראשית א,א

בראשית א,א: יום שני

וַיֵּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי רְקִיעַ בְּתוֹךְ הַמַּיִם וַיְהִי מַבְדִּיל בֵּין מַיִם לְמַיִם:

שיחת השבוע 1347 'י מרחשון התשע"ג פר' לך-לך צ' לבנון ע"פ תורת מנחם לה ע' 184 ... ידועה תורת הבעש"ט על הפסוק (תהלים קיט,ט) לעולם ה' דְּרָגָא נֶצַב בְּשָׁמַיִם, שהדיבור האלקי (בר' א,א) יְהִי רְקִיעַ ניצב לעולם בתוך השמים ובורא ומקיים אותם. אם הכריאה תיפסק לרגע אחד – תחבטל מציאות השמים.

וב-תניא שער היחוד והאמונה פרק א ... הנה כתיב (תהלים קיט,ט) לעולם ה' דְּרָגָא נֶצַב בְּשָׁמַיִם: ופי' הבעש"ט ז"ל כי דברך שאמרת (בר' א,א) יְהִי רְקִיעַ בְּתוֹךְ הַמַּיִם וגו' תיבות ואותיות אלו הן נצבות ועומדות לעולם בתוך רקיע השמים ומלוכשות בתוך כל הרקיעים לעולם להחיותם כדכתיב (ישעיהו מ,ח) וְדַבְרֵי-אֱלֹהֵינוּ יָקוּם לְעוֹלָם: ס' ודבריו חיים וקיימים לעד כו' כי אילו היו האותיות מסתלקות כרגע ח"ו וחוזרות למקורן היו כל השמים אין ואפס ממש והיו כלא היו כלל וכמו קודם מאמר (בר' א,א) יְהִי רְקִיעַ כו' ממש וכן בכל הברואים שכל העולמות עליונים ותחתונים ואפי' ארץ הלזו הגשמית ובחי' דומם ממש אילו היו מסתלקות ממנה כרגע ח"ו האותיות מעשרה מאמרות שבהן נבראת הארץ בששת ימי בראשית היתה חוזרת לאין ואפס ממש כמו לפני ששת ימי בראשית ממש וז"ש האר"י ז"ל שגם בדומם ממש כמו אבנים ועפר ומים יש בחי' נפש וחיות רוחנית דהיינו בחי' התלכשות אותיות הדבור מעשרה מאמרו' המחתות ומהות את הדומם להיות יש מאין ואפס שלפני ששת ימי בראשית

ראה (בר' א,א) 2,

(בר' א,א) יְהִי רְקִיעַ – מרְכָא טְפָקָא, כיתור לרבות, ע"פ [התורה"מ (וי' אמר נ,מ)] פועל ב-עתיד הגמור יבא גם על פעולה נמשכת. הסבר התורה"מ ותפקיד תבנית הטעמים תומכים ב-פי' הבעש"ט ז"ל אשר תיבות ואותיות אלו הן נצבות ועומדות לעולם בתוך רקיע השמים ומלוכשות בתוך כל הרקיעים לעולם להחיותם (בפעולה נמשכת) כדכתיב (ישעיהו מ,ח) וְדַבְרֵי-אֱלֹהֵינוּ יָקוּם לְעוֹלָם: ס' ודבריו חיים וקיימים לעד ... בכל הברואים ... ואפילו בארץ הלזו הגשמית ...

בְּתוֹךְ – מרְכָא מרבה הַמַּיִם – אתנח מגביל, ביחד כעין רבוי הגבלות, היינו שהבורא הגביל שמאמרו לא יסתלק מכל אחד מהברואים.

בראשית א,ז:

וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת-הַרְקִיעַ

וַיַּבְדִּיל בֵּין הַמַּיִם אֲשֶׁר מִתַּחַת לְרְקִיעַ וּבֵין הַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל לְרְקִיעַ

וַיְהִי-כֵן:

: וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת-הַרְקִיעַ – מונח זרקא סגול, מופע ראשון בתורה

אֶת-הַרְקִיעַ – רקיע והרחבה עליו או בלתי ישיר כמו "וידבר שר המשקים את-פרעה" (בר' מקץ מא,ט)

ראה בבלי חגיגה בענין שני רקיעים ובענין שבעה או שמונה רקיעים.

אֱלֹהִים – מידת הגבורה והוא ענין של הגבלה, צמצום והעלם. אפשר שזרמו לתפקיד נוסף של הזרקא שמגביל, מצמצם, מעלים מענין התוכן של טעם הסגול. ע"פ שער היחוד והאמונה לאדמו"ר הזקן פרק א, כל רקיע מן המזכרים ב-בבלי חגיגה יב,ב הוא בעל תפקיד מוגבל מתוך כלל ענין הרקיע. אפשר להסתכל על טעם הסגול למטה למעלה ולומר שעל הענין המסומן בשני אריחים מוסף משהו מאותו ענין אבל מוקטן ממנו. אפשר להסתכל על טעם הסגול למעלה למטה ולומר שלענין המסומן באריח אחד מוסף ענין דומה לו בעל פרט אחד או בעל פריטים אחדים מוגבלים לעומת הענין המקורי.

זרקא – זורק – מטיל – מוסיף – מרבה ברקיע מענין אלקים; נותן ברקיע ענין אלקי מיוחד; יוצא ענין משותף בין המלה בזרקא או במונח והמלה בסגול. בבלי חגיגה מלמד כמעט בכל רקיע על ענינים רוחניים המשפיעים על העולם.

ראה זרקא סגול

ראה (במדבר שלח טו,לט) וַיְהִי לָכֵן לְצִיצִית על קשרים בין רקיע וציצית

רש"י תקנו על עומדו והיא עשיתו

אור החיים וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת-הַרְקִיעַ, מקרא זה לא היה צריך לאומרו אחר שכבר אמר פסוק שלפני זה (בר' א,א) וַיֵּאמֶר אֱלֹהִים וגו', בו היה לו לגמור אומרו ויהי כן, ועוד רואני כי לא יצדק לומר ויהי כן אחר אומרו ויעש אלהים, אלא אחר אמירת ויאמר אלהים ישמיענו כי הוא אמר ותהי:

ונראה לומר כי שלשה מלאכות נעשו ברקיע, האחד היא בריאת היות גולמו במציאות וזה הוא שנברא ביום ראשון במאמר הראשון: והב' שאמר אליו ה' שיעשה רקיע, פירוש שימתח ויעשה וילון, ושיער לו ה' שיעור המיתוח הוא כדי שיספיק להבדיל בין מים למים, והוא האמור בפסוק שלפני זה:

וַהֲגַדְתִּי לַהֲיוֹת שֶׁהַשָּׁמַיִם כְּדוּרֵיהֶם הֵם וּמְשׁוּפָעִים, הַרְקִיעַ ע"י ריקונו מבדיל ומפסיק בין מים עליונים המעולים הזכרים ובין מים התחתונים הנקבים.

בראשית א,ז:

וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת-הַרְקִיעַ

וַיַּבְדִּיל בֵּין הַמַּיִם אֲשֶׁר מִתַּחַת לְרְקִיעַ וּבֵין הַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל לְרְקִיעַ

וַיְהִי-כֵן:

וַיַּבְדִּיל – רביע בין הַמַּיִם אֲשֶׁר מִתַּחַת לְרְקִיעַ – מהפך פשטא פשטא מונח זקף-קטן

וּבֵין הַמַּיִם – מונח זקף-קטן

אֲשֶׁר מֵעַל לְרְקִיעַ – טפחא מונח אתנח

וַיְהִי-כֵן – סלוק, מגביל שנעשה מה שנאמר ללא שנוי.

• בֵּין הַמַּיִם – מהפך פשטא, מוציא מפשרוטו, רש"י (בר' א,א) יְהִי רְקִיעַ – יתחזק הרקיע. שאע"פ שנבראו שמים ביום ראשון עדיין

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טוולד) כי מצוותך האמנותי – תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשס"א – התשפ"ג; תמצית ההשערות: אנתח, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרקא = מאריך; רבוי; דרנא – מצרף; תביר – מחלק; ממעט, לא ממש; טפחא = טרנא – שני משמעות, רבוי מתפשט; מרקא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרקא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרקא טפחא – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקף – כ"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק 1 – סדור שנהלך, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ... זקף-קטן ... זקף-קטן בחצי פסוק – היקש; השלישיה: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולמוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג: מדות דר' ישמעאל ול"ג מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שעור, מחיזה, עקירה, שגגה = שכהה; תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שעור, מחיזה, עקירה, שגגה = שכהה; פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושא/ים אחר/ים בתושבע"פ.

- לחים היו וקרשו בשני מגערת הקב"ה באמרו (בר א, 1) יְהִי רְקִיעַ וגו' כאדם שמשותום ועומד מגערת המאיים עליו.
 - הַפְּטוּם אֶשֶׁר - פשטא פשטא, פעם ראשונה בתורה, אפשר שמודיע שההבדלה נעשתה בבת אחת, בעת ובעונה אחת בכל הבריאה. כפ"רש"י (בר א, 1) ... וקרשו בשני מגערת הקב"ה באמרו (בר א, 1) יְהִי רְקִיעַ וגו' כאדם שמשותום ועומד מגערת המאיים עליו. היינו מגיב ועומד מיד, ללא שהות היינו בבת אחת.
 - התורה והמצוה (ה) וכבר בארנו כי במאמר הא' יצאו היסודות מעורבים ויסוד המים היה מעורב עם יסוד האויר, כמ"ש ורוח אלהים מרחפת ע"פ המים, ועי"כ היו המים מתפשטים בגובה ... וכן ביום השני שנעשה הרקיע היה פעולתו להוציא האויר המרחף ביסוד המים ולעשותם מים פשוטים, וזה היה הכנה לקיימת המים כמו שיתבאר, אולם לעשות הרקיע הזה ה" צריך להקדים מאמר יהי אור, שכמו שגם עתה הרקיע הזה מתקיים ע"י אור השמש שמכה על כדור הארץ וניצוצי האור שבים באור חוזר עד הסגריר כנ"ל בהקדמה ד' כן שם בטבע האור הזה שנברא ביום הראשון, רק שהיה כוחו גדול ביתר שאת כי היה אור בוער כאש, ופעל פעולתו בפקודת ה' ביום אחד מה שאור השמש היה צריך לזה שנים רבות וגו'
 - אחד גורם לשניים – מבדיל בין שניים – רקיע מבדיל בין אויר ובין מים וגורם לעיבוי וגשמים
 - או שניים גורמים לאחד – אור בראשית המכה בארץ ושב עד הסגריר (אור בראשית והארץ או הסגריר) גורם לרקיע ראה פשטא פשטא
 - בין הפנים אֶשֶׁר מִפְּתַח לְרְקִיעַ וּבֵין הַפְּיִים – מונח זקף-קטן מונח זקף-קטן, פעמיים זקף-קטן בין שני קיסרים, פעם ראשונה בתורה, כעין היקש או בנין אב ו/או דבר החוזר וקורה. אפשר שמלמד שכל מאמר הבורא עשה הבריאה שלו בבת-אחת וכך גם מאז בכל רגע ורגע כל מאמר חוזר ומחדש ומקיים הבריאה ואח"כ מצאתי מאמר הבעש"ט שיחת השבוע 1347 'מרחשון התשע"ג פר' לך-לך צ' לבנון ע"פ תורת מנחם לה ע' 184 ... ידועה תורת הבעש"ט על הפסוק (תהלים קיט, ט) לְעוֹלָם ה' דְּבָרָה נֶצְבָּב בַּשָּׁמַיִם, שהדיבור האלקי (בר א, 1) יְהִי רְקִיעַ ניצב לעולם בתוך השמים ובורא ומקיים אותם. אם הבריאה תיפסק לרגע אחד – תתבטל מציאות השמים. וב-תניא שער היחוד והאמונה פרק א ... הנה כתיב (תהלים קיט, ט) לְעוֹלָם ה' דְּבָרָה נֶצְבָּב בַּשָּׁמַיִם: ופ"י הבעש"ט ז"ל כי דברך שאמרת (בר א, 1) יְהִי רְקִיעַ בְּתוֹךְ הַפְּיִים וגו' תיבות ואותיות אלו הן נצבות ועומדות לעולם בתוך רקיע השמים ומלובשות בתוך כל הרקיעים לעולם להחיותם כדכתיב (שעשהו מ, ח) וּדְבַר-אֱלֹהֵינוּ יָקוּם לְעוֹלָם: ס ודבריו חיים וקיימים לעד כו' כי אילו היו האותיות מסתלקות כרגע ח"ו וחוזרות למקורן היו כל השמים אין ואפס ממש והיו כלא היו כלל וכמו קודם מאמר (בר א, 1) יְהִי רְקִיעַ כו' ממש וכן בכל הברואים שבכל העולמות עליונים ותחתונים ואפ"י ארץ הלזו הגשמית ובה"י דומם ממש אילו היו מסתלקות ממנה כרגע ח"ו האותיות מעשרה מאמרות שבהן נבראת הארץ בששת ימי בראשית היתה חוזרת לאין ואפס ממש כמו לפני ששת ימי בראשית ממש וז"ש האר"י ז"ל שגם בדומם ממש כמו אבנים ועפר ומים יש בחי' נפש וחיות רוחנית דהיינו בחי' התלבשות אותיות הדבור מעשרה מאמרו' המחיות ומהוות את הדומם להיות יש מאין ואפס שלפני ששת ימי בראשית היקש ממאמר (בר א, 1) יְהִי רְקִיעַ לתשעה המאמרות האחרים שבהן נברא העולם שכל אחד מהם ניצב בברואים שנבראו על ידו להחיותם בכל רגע ורגע מחדש (כעין דבר החוזר וקורה).
 - אפשר שגם מלמד ככעין בנין אב שכל מקום בתורה בטעמים
 - זרקא סגול – מרבה מענינו, או מגביל, ממעט (גורע) מענינו
 - פשטא פשטא – בבת אחת
 - פעמיים זקף-קטן – כעין היקש, בנין אב ו/או חוזר וקורה.
 - זקף-קטן – הבורא זוקף – מחיזה הבריאה כל רגע ורגע
- הרב נחמן רוזנטל הי"ו בשם רב נתן ספר ליקוטי הלכות (רבי נחמן מברסלב) על הפסוק בראשית א, 1: וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת-הַרְקִיעַ אפשר שע"פ הטעמים שבפסוק זה יש ללמוד שכמו שהרקיע נהיה במאמרו בבת אחת, כך בכל שאר המאמרות נהיה בבת אחת.
- ראה סלוק ללא טפחא, פעמיים זקף בין שני קיסרים, מאמר השם (א) כבנין אב נאמר ונברא מיד (ב) דבר חוזר וקורה – בהתמדה חוזר ונאמר ומקיים הבריאה
- בראשית א, ח: וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לְרְקִיעַ שָׁמַיִם וַיְהִי-עֶרְבַּ וַיְהִי-בֹקֶר יוֹם שְׁנִי: פ**
- (ח) יִקְרָא אֱלֹהִים לְרְקִיעַ שָׁמַיִם – רמב"ן (א, ח); אבל יתור נכון לפי פשט הכתובים שנאמר, כי השמים המוזכרים בפסוק הראשון הם השמים העליונים, אינם מכלל הגלגלים, ... הזכירהו בבראשית רבא (ב"ר ד, ב); אמרו: כל רבנין אמרין לה בשם רבי חנניה, רבי פינחס, רבי יעקב ברבי אבון בשם רבי שמואל ברבי נחמן; בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא "יהי רקיע בתוך המים" (לעיל, ו), גלדה טיפה האמצעית, ונעשו שמים התחתונים ושמי השמים העליונים ... עוד – כי בעבור שירצו החכמים לַעֲלוֹת החמר הראשון עד תכלית ולעשותו דק מן הדקים, לא יראו שהשמים, שהם גוף מתנועע בעל חמר וצורה, הם הנבראים מן האין,
- ויַעַשׂ אֱלֹהִים אֶת-הַרְקִיעַ** – מונח זרקא סגול, בתפקיד תנועה, תנודה סיבובית, כעין כריכות פתילי הצצית "והיה לכם לצצית" באותה תבנית טעמים. הרקיע (מהתפשטות חומר מהארץ הנבראת), הגלגלים ותנועות הגלגלים והכוכבים הם מיום שני של הבריאה.
- ויַעַשׂ אֱלֹהִים אֶת-הַרְקִיעַ** – זרקא סגול, אפשר כי מרמז לתנועת הבריאה ככעין מסלול מרחבי בסימן זרקא, או במתמטיקה סימן אינסוף, כעין ספרה שמונה מונחת על צידה, לולאה אחת או רבות מקבילות משתלבות ונפרדות וחוזרות ונפגשות, וכמו בתנועת כדור הארץ שמהירות תנועתו משתנה, יש קטעי מסלול במ התנועה מהירה יותר לעומת אחרים במ התנועה איטית, כך בתנועת כל היקום יש חלקים הנעים מהר מן מהאחרים בקטעי זמן מסוים וזה עשוי להיגרם בטבע למשל בגלל הלולאות המקבילות שיוצרות מרכזי גרוויטציה לפרקי זמן ואח"כ זה עשוי להיחלש ולעבור לריכוז אחר.
- מולקולת מים שהוא החומר הראשון מורכבת משני אטומי מימן ואטום חמצן. אפשר כי הם מרומזים בצורת טעם סגול ב- **אֶת-הַרְקִיעַ** המבדיל בין מים למים.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טוּדוּל) ל' כי במצוות האמנות – תהלים קי"ט, ש' טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשס"א – התשפ"ג; תמצית ההשערות: **אתנה**, **סלוק** = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל, **מונה** – רבוי; **מהפך פשטא** – מוציא מפשט; **מרכא** = מאריך, רבוי; **דרגא** – מצרף; **תביר** – מחלק, ממשט, לא ממש; **טפחא** = טרףא – שני משמעות, רבוי מתפשט; **מרכא טפחא** – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; **דרגא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; **מרכא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; **תביר מרכא טפחא** – קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; **מקף** – כ"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; **פסק** – סדור שנהלק, השלם והחלק נדרשים; **זקא סגול** – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** – פשוט, 1; **זקף-קטן** – 2; **זקף-גדול** – 3; **רביע** – 4; **מונה רביע** – לפחות 4; ... **זקף-קטן** ... **זקף-קטן** חצוי פסוק – היקף; **השלישיה**: **קדמא** – סדר קדימות; **אולא** = **גרש** = **גרשי"ם** – יוצא מהענין; **קדמא ואולא** – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולמוד פרטיו בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), **תלישא-קטנה** = **תרסא** – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; **תלישא-גדולה** = **תלשא** – דרוש בפסוק ולפניו שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; **פור** – דרוש מהפסוק רעיון לנושא/ים אחרים בתושבע"פ.

1.5 בראשית א,א (התשע"ה)

בראשית א,א: יום שלישי

יְנַאמֵר אֱלֹהִים תְּדַשָּׂא הָאָרֶץ דְּשָׂא עֶשֶׂב מִזְרִיעַ זָרַע עֵץ פְּרִי עֵשָׂה פְּרִי לְמִינוֹ אֲשֶׁר זָרְעוּ-בוֹ עַל-הָאָרֶץ וַיְהִי-כֵן:

ילקוט מעם לועז ע"פ **זוהר חדש דף יב**, וכל אילן ועשב יש לו מלאך שהולך ואומר לו גדל ושיבול, חוץ מארבעת המינים שהקב"ה בעצמו הוא הממונה עליהם, ולכן נבחרו לברך עליהם בסוכות, כפי שנבאר בפרשת אמור. וגו'
יְנַאמֵר אֱלֹהִים – מונח רביע, אפשר כי תבנית הטעמים מרמזת למלא"ך הנקרא גם אלהי"ם (כמו בני האלהי"ם) מלא"ך ... כל אילן ועשב יש לו מלאך שהולך ואומר לו גדל ושיבול, מונח רביע - אפשר כי תבנית הטעמים מרמזת לרבוי מעל ארבע כרבו העשבים והאילנות, מלאך מארבע תנות המלאכים הנמשכים מארבע חיות המרכבה
יְנַאמֵר אֱלֹהִים תְּדַשָּׂא הָאָרֶץ דְּשָׂא וגו', **תדשא' הארץ' או הארץ' דשא'** סופי תבות א"ן ג' הא-לקי"ם = מלא"ך כמדורש כל אילן ועשב יש לו מלאך שהולך ואומר לו גדל ושיבול.

יְנַאמֵר אֱלֹהִים – מונח רביע, אמירה הכוללת לפחות ארבעה ענינים, כהמשך: כח מצמיח, כח צומח, כח צומח ע"י זרע, כח צומח ע"י ענף
יְנַאמֵר אֱלֹהִים – מונח רביע, לפחות ארבעה ענינים, **רבינו בחיי** ואם תשכיל תמצא כי הזכיר הכתוב **הזה חמשה מיני צמת**, והן: (ט) - א) **תְּדַשָּׂא הָאָרֶץ דְּשָׂא** (ט - ב) **עֶשֶׂב מִזְרִיעַ זָרַע** (ט - ג) **עֵץ פְּרִי** שטעם העץ כטעם הפרי (רש"י פסוק יא), (ט - ד) **עֵשָׂה פְּרִי** כלומר הפרי עצמו (ט - ה) **אֲשֶׁר זָרְעוּ-בוֹ**, הרי חמשה.

תְּדַשָּׂא הָאָרֶץ – מהפך פשטא, מאמר אלקים מהפך פשט טבע הארץ הדוממת ומחדש בה (תדשא - אש דת, חיות רוחנית) כח המצמיח **דברים האזינו לגב**, **ינאמר ה' מסיני בא וזרח משעיר למו הופיע מיתר פאןן ואתה מרכבת קדש מימינו אשקה אש דת למו:**

רש"י אש שחורה על גב אש לבנה, ט - דת - פירושו תורה, **דת למו** - אותיות תלמוד
בראשית א,א ינאמר אלהים תדשא (תדשא בשינוי סדר אותיות **אשקה**) מאמר תד-דת-תורה שא-אש-אור חיות, הכתוב בתורה הוא התכנית, ויוצא אל הפועל בתחילה "את השמים" - שא-אש ומים, ואת הארץ, ומהארץ ע"י מאמרו מאיר ומתלבש כח המצמיח בכח הצומח שב"ואת" - בתולדות, והכוחות הם חיות מאור אין סוף ב"ה

מנחת שי בראשית א,א

תְּדַשָּׂא (ט - גרסת תר טעם מהפך = שופר הפוך). כתב בעל שבירי לוחות שעל מלת **תְּדַשָּׂא** נמסר כן הוא במאריך (ט - טעם מרכא) וכן הוא בספרים מדוייקים ועיין מה שאכתוב במאמר המאריך בסוף הספר בס"ד בתירוץ חקירה ב' דְּשָׂא. (ט - מלת דשא) במקצת ספרים בזקף קטן וכן נראה כי כן דרך לבא **זקף קטן** אחר הפשט (ט - טעם פשטא של מלת הארץ). אך בספרי ספרד ובדפוס קדמון (ט - מלת דשא) הוא **ברביע** (ט - כמו בכתר). וכן נכון כפי נגון הטעמים וכן העיר רד"ק בספר עט סופר: **ב-כתר תְּדַשָּׂא** – מהפך (=שופר הפוך), דְּשָׂא. במקצת ספרים בזקף קטן – הכתר **דְּשָׂא** – רביע.
עֵשָׂה פְּרִי לְמִינוֹ. וכן (ב,א) **וַעֲנַן עֵשָׂה-פְּרִי** שניהם בדגש הפ"א הראשון (ט - א,א) **פְּרִי** מדין מפסיק (ט - כוונתו לטעם פשטא?) ומדין אתי מרחיק והשני (ט - א,א) **וַעֲנַן עֵשָׂה-פְּרִי** מדין דחיק שהוא במקף. עיין במכלול וספר פתח דברי בכלל אתי מרחיק ועיין עוד מה שאכתוב בכללי בג"ד כפ"ת דסמך ליה"וא בסוף הספר בע"ה:
זָרְעוּ-בוֹ. בספרים כ"י ובדפוס קדמון שניהם במקף ובלא מאריך (ט - טעם מרכא במלת זרעו וללא מקף) וכן כתב א"ת:

תְּדַשָּׂא הָאָרֶץ דְּשָׂא – מהפך פשטא רביע, תבנית טעמים נדירה,

לענ"ד המהלך ההלכתי כאן הוא הודעה על מצוות התלויות בארץ ישראל ומסווגות **דְּשָׂא** – רביע, לארבעה מיני גידולים לענין תרומות ומעשרות ושמירת שמיטה. הארבעה הם: אחר לקיטה, אחר הנטה, אחר שליש גידול, אחר השרשה.

דְּשָׂא – רביע, אלו ארבעת המינים שהקב"ה בעצמו הוא הממונה עליהם, ולכן נבחרו לברך עליהם בסוכות,

גרסה אחרת מלת **דְּשָׂא** – זקף-קטן, בתפקיד של שני כוחות, כח המצמיח לארץ הדוממת, שהתחדש במאמר אלקים, כח הצומח במה שידשא ממנה. כח הצומח הוא בכל אופני הצמיחה, מזרע, משרשים מתפשטים, מענפים שמוציאים שרשי אור, מנטיעות אדם, מברכה, מהרכבה ועוד.

יְנַאמֵר אֱלֹהִים תְּדַשָּׂא הָאָרֶץ דְּשָׂא או דְּשָׂא עֶשֶׂב מִזְרִיעַ זָרַע עֵץ פְּרִי עֵשָׂה פְּרִי לְמִינוֹ – תבנית טעמים של רביע רביע זקף-קטן זקף-קטן, או רביע שלוש פעמים זקף בין שני קיסרים, בתפקיד המבטא דבר עצמתי מאד, אפשר כי כאן מורה על הכנסת כח המצמיח וכן הצומח בחומר דומם, כעין נפש בהמית לצומח. הפירוש המשולב יהיה **דְּשָׂא** – רביע ש- וכל אילן ועשב יש לו מלאך שהולך ואומר לו גדל ושיבול, והמלאכים באים מארבע קבוצות המלאכים שכל קבוצה משויכת לאחד מארבע המלאכים שסביב המרכבה הא-לקית, והם מעבירים את הכח המצמיח מהבורא אל התולדות לעורר בהם כח הצומח שהבורא הכניס בהם בבריאתם, כעין התעוררות דלעילא המעוררת התעוררות דלתתא.

עֵץ פְּרִי עֵשָׂה פְּרִי לְמִינוֹ – מונח גרשיים מהפך פשטא **לְמִינוֹ** – זקף-קטן,

עֵץ פְּרִי עֵשָׂה פְּרִי – מונח גרשיים מהפך פשטא, טעם מונח מרמז כי התבנית הטעמים הבאה גרשיים מהפך פשטא יש לה שימושים אחדים, התבנית גרשיים מהפך פשטא מרמז על כעין יצא להקל ולא להחמיר. אפשר כי התבנית מרמזת להקלה ברבוי עצים ע"י הרכבה. רש"י ושפתי חכמים פירשו את המשך הפסוק בענין רבוי עצים ע"י נטיעה והרכבה של עצים.

רש"י אֲשֶׁר זָרְעוּ-בוֹ - הן גרעיני כל פרי שמהן צומח האילן (ו) (ק) כשנוטעין אותו.

עיקר שפתי חכמים (ו) ולכן כתיב ב-**עֶשֶׂב מִזְרִיעַ זָרַע**, כי העשב צומח מזרע הנזרע בארץ. ובעץ כתיב **אֲשֶׁר זָרְעוּ-בוֹ**, כי העץ עצמו יהפך לזרע אם ירכיב או יטע את ענפיו במקום אחר.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טווד"ל) כי במצוות האמנותי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשס"א – התשפ"ג: תפצית ההשערות. אתנח, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרפא = מאריך; רבוי; דרנא – מצרף; תביר – מחלק; ממעט, לא ממש; טפחא = טרפא – שנוי משמעות, רבוי מתפשט; מרפא טפחא – קב"ש עשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרפא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרפא טפחא – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקף – כ"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק 1 – סדור שנהלק, השלם והחלק נדרשים; זרפא סגול – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ... זקף-קטן ... זקף-קטן בחצי פסוק – היקש; השלישיה: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולמוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עמירה, שגגה = שכחה; פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושא/ים אחר/ים בתושבע"פ.

שפתי חכמים (ק) : למה כתיב באילנות אֲשֶׁר זָרְעוּ-בָּן, וגבי עֵשֶׂב כתיב מִזְרִיעַ זָרַע לכן פירש וכו' ר"ל כי עיקר של אילנות צמיחתן מענף של אילן ואחר שמרכיבין או נוטעין אותו, לכן נקט כאן אשר זרעו בו שעיקרו של זרעו דהיינו הגרעינין אינן זריעתו לאפוקי גבי עשבים צומחין רק מן הזרע.

(א) הרכבת ענף ערלה בעץ "זקן" שאינו חייב בערלה, מקל כי פירות ענף הערלה לא צריכים להמתין 3 שנות ערלה.

תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת ערלה פ"א, ה"א (כמעט בסוף ההלכה) סיפקה לזקינה פטור.
פני משה מסכת ערלה פ"א, ה"א סיפקה. ילדה שסיפקה לזקינה ויונקת ממנה פטור מערלה

(ב) הרכבת אילנות זה בזה, והקלות באיסור זה.

אנציקלופדיה תלמודית כרך כט, [כלאי אילן] טור רע

בתורת כהנים ובירושלמי אמרו שאין מרכיבים לא אילן מאכל על גבי אילן מאכל, ולא אילן סרק על גבי אילן מאכל³³¹, ולא אילן מאכל על גבי אילן סרק³³², שנאמר: את חקתי תשמרו³³³. וכן שנינו: אין מרכיבים פיגם על גבי קידה לבנה, מפני שהוא ירק באילן³³⁴, אף על פי שקידה לבנה אינה עומדת לאכילה³³⁵. וכן כתבו גאונים וראשונים להלכה, שאין מרכיבים אילן מאכל על גבי אילן סרק³³⁶, ולא אילן סרק על גבי אילן מאכל³³⁷. ויש מהראשונים שלא הביאו להלכה שאסור להרכיב אילן מאכל על גבי אילן סרק או אילן סרק על גבי אילן מאכל³³⁸, ויש סוברים בדעתם שמות' לעשות כן³³⁹, לפי ש-לְמִינֵוֹ לא נאמר במעשה בראשית אלא באילן מאכל: **עֵץ פְּרִי עֵשֶׂה פְּרִי לְמִינֵוֹ**³⁴⁰; או לפי שההרכבה על גבי אילן סרק אינה משנה את הפרי מטבעו כלל, וכל הרכבה שאינה משנה את

אנציקלופדיה תלמודית כרך כט, [כלאי אילן] טור רעא

הפרי אין בה איסור³⁴¹; או לפי שדין כלאי אילן כדין כלאי זרעים, שלדעתם אינם נוהגים אלא בזרעים העומדים למאכל אדם³⁴², והברייתא בתורת כהנים ובירושלמי לא נאמרה אלא לשיטת הלומדים איסור כלאי אילן מ"את חוקתי תשמרו"³⁴³, אבל להלכה פסקו כדברי הבבלי שכלאי אילן נלמדים מהיקש הרכבה להרבעה³⁴⁴, ונכללים בלאו של "שדך לא תזרע כלאים"³⁴⁵, ולכן דינם ככלאי זרעים³⁴⁶. ויש סוברים בדעתם שאף אילן מאכל באילן סרק אסור, אבל אינו מן התורה, אלא מדרבנן³⁴⁷.

על שני אילנות מאותו מין, שאחד מהם נותן פירות והאחר אינו נותן פירות, אם יש איסור בהרכבתם זה על גבי זה, ע"י להלן: המינים³⁴⁸

אילן סרק על גבי אילן סרק ממין אחר, יש מהראשונים סוברים שמוותרים בהרכבה³⁴⁹, לפי שבאילני סרק, אפילו מין בשאינו מינו כמין אחד הוא³⁵⁰, מכיון שאינם עושים פרי³⁵¹, והשינוי בין המינים לענין כלאי אילן נקבע על פי פירוטיהם³⁵², מה שאין כן באילן מאכל ואילן סרק שאסורים בהרכבה זה עם זה, לדעתם³⁵³, לפי שהם שני מינים³⁵⁴. ומהאחרונים יש שכתבו בטעם ההיתר של

אנציקלופדיה תלמודית כרך כט, [כלאי אילן] טור רעב

אילני סרק, לפי ש"למינו" לא נאמר בפירוש במעשה בראשית אלא באילני מאכל: **עֵץ פְּרִי עֵשֶׂה פְּרִי לְמִינֵוֹ**³⁵⁵, או לפי שכלאי אילן דינם ככלאי זרעים, שלא נאסרו אלא בזרעים העומדים למאכל אדם, לסוברים כן³⁵⁶, ואילן מאכל שאסור בהרכבה עם אילן סרק, הרי זה מפני שהקפידה התורה על אילן המאכל שלא יתערב בו מין אחר³⁵⁷. ויש שכתבו, לפי שלא נאסרה הרכבה אלא כשמשתנה מחמתה טעם הפרי³⁵⁸, ואף בהרכבת אילן סרק על אילן מאכל משתנה טעם הפרי על ידי ההרכבה, מה שאין כן כששניהם אילני סרק³⁵⁹. ויש מהראשונים סוברים שאף אילני סרק אסורים בהרכבה מין בשאינו מינו³⁶⁰, שבכלל ההיקש של הרכבת האילן להרבעה כל אילן במשמע, בין מאכל ובין סרק³⁶¹, ואף על פי שלא נאמר במעשה בראשית אלא עץ פרי, אף אילני סרק בכלל, שגם הם עושים פרי, שהוא הזרע שלהם, אף על פי שאינו ראוי לאכילה³⁶². ומהאחרונים יש שכתבו שאף לדעת המתירים טוב לזוהר אף בעצי סרק, מפני שלא הכל בקיאים בדבר³⁶³.

(ג) זריעה במרחק של ששה טפחים מעץ גפן.

בבלי עירובין ג,ב

והא איכא רצופים בארבע אמות דלקולא, דתנן: כרם הנטוע על פחות מארבע אמות, רבי שמעון אומר: אינו כרם, וחכמים אומרים: כרם, ורואין (רמב"ם כלאים ז,ג), את האמצעיים כאילו אינם! – כרבנן, דאמרי הוי כרם.

רש"י על פחות מארבע אמות – שאין בין שורה לשורה ארבע אמות – אינו כרם, ומותר לזרוע לשם.

ורואין את האמצעיים – הנטועין בתוך ריוח הראוי להיות בין שורה לשורה.

כרבנן – סבירא ליה לרב נחמן. **דאמרי כרם** – הלכך, לא הוזכרו אמות בכלאים לענין רצופים.

רמב"ם כלאים ז,ג, היו שלש שורות אף על פי שיש ביניהן פחות מארבע הרי אלו כרם ורואין את האמצעיות כאילו אינם, וכן אם היו שלש שורות ובין כל שורה ושורה שמונה אמות או יותר הרי זה זרוע בין השורות.

טט – הסבר אחד ע"פ הרב משה קובלסקי, מאורות הדף, אם שורות הכרם נטועות בפחות מארבע אמות בין השורות, הכרם נחשב כחרב, ולכן מותר לזרוע חוץ לכרם ובלבד שירחקו טפחים.

הסבר על רמב"ם ע"י **דוד אמונה הלכות כלאים פרק ז הלכה ג**, שאם שורות הכרם רחוקות ט"ז אמה זו מזו וכן הגפנים רחוקות ט"ז אמה ועוד מקום הגפנים עצמם (שרחבם נאמד בכאמה וחצי) אזי מותר לזרוע במרחק ששה טפחים מהגפן.

אפשר כי קולא זאת בזריעה במרחק של ששה טפחים בלבד מהגפן היא אחת מהקולות המרומזות בקרא (בר' א,יא) **עֵץ פְּרִי עֵשֶׂה פְּרִי לְמִינֵוֹ**.

וכן אם יש גדר בין הכרם ובין הזריעה אפשר לזרוע בסמוך לגדר.

אֲשֶׁר זָרְעוּ-בָּן – מרפא טפחא, יתור לרבות, על פריית ורביית עץ מזרעים, גם בדרך ענפים בקרקע והרכבות בעץ אחר. וכן ע"י שרשים מתפשטים, וכן ע"י שרשים מענפים הנקראים שרשי אויר.

על-הָאָרֶץ – אתנח, מגביל מצוות בצמחים לגדול על הארץ, ולהוציא הצומח על מים או מצע המנתק מהארץ (כעין עציץ שאינו נקוב).

שני עצים הם עץ פרי עושה פרי: אתרוג – שלאחת הדעות הוא עץ הדעת; וצמח פלפלין.

בבלי סוכה לה,א גמרא. תנו רבנן: (וי' אמר כגמ) **פְּרִי עֵץ הָדָר** – עץ שטעם עצו ופריו שוה, הוי אומר זה אתרוג. – ואימא פלפלין?

כדתניא, היה רבי מאיר אומר: ממשמע שנאמר (וי' קדי' כגמ) **וּנְטַעְתֶּם כָּל-עֵץ מֵאֲלֵל** איני יודע שהוא עץ מאכל? מה תלמוד לומר עץ מאכל – עץ שטעם עצו ופריו שוה, הוי אומר זה פלפלין. ללמדך שהפלפלין חייבין בערלה. ואין ארץ-ישראל חסרה כלום.

בבלי יומא פא,ב אבל אוכלין שאין ראויין לאכילה, אמר רבא: כס פלפלי ביומא דכפורי – פטור, כס זנגבילא ביומא דכפורי – פטור. מיתבי: היה רבי מאיר אומר: ממשמע שנאמר (ויקרא יט) וערלתם ערלתו את פריו איני יודע שעץ מאכל הוא? אלא מה תלמוד לומר עץ מאכל – עץ שטעם עצו ופריו שוה, הוי אומר – זה פלפלין. ללמדך שהפלפלין חייבין בערלה.

אפשר כי (א,יא) **לְמִינֵוֹ** – זקף-קטן, מרמז להתחכמות הארץ (אור החיים) והוציאה שני עצים אשר טעם עצם פרים שוים.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טוולד) כי במצותך האמנותי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשס"א – התשפ"ג: תפיצת ההשערות. אנתח, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרנא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרקה – שני משמעות, רבוי משמעות; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפחא – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקח – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק 1 – סדור שנהלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ... זקף-קטן ... זקף-קטן בחצי פסוק – היקש; השלישיה: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש – גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולמוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג: מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מינוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה: תלישא-גדולה = תלישא – דרוש בפסוק ולפניו שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה: פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושא/ים אחר/ים בתושב"ע"פ.

טוב – תרסא העשויה לרמוז לגי' המלה העולה 17 – אפשר 12 שעות מתחילת יום ששי בבריאה, ועוד 5 שעות מבריאתם עד שעמד על רגליו. מעתה האדם בעל בחירה להתאוות טוב וקדושה, או להתאוות כמו בהמה לקיומו בלבד ע"י אכילה והקמת צאצאים. **בבלי סנהדרין לחב, ב** ... אמר רבי יוחנן בר חנינא: שתיים עשרה שעות היו היום; שעה ראשונה – הוצבר עפרו, שניה – נעשה גולם, שלישיה – נמתחו אבריו, רביעית – נזרקה בו נשמה, חמישיה – עמד על רגליו, שישיה – קרא שמות, שביעית נזדווגה לו חיה, שמינית – עלו למטה שנים וירדו ארבעה, תשיעית – נצטווה שלא לאכול מן האילן, עשירית – סרח, אחת עשרה – נידון, שתיים עשרה – נטרד והלך לו.

טוב – תרסא העשויה לרמוז לגי' המלה העולה 17 והוא שם א-ה-ו-ה

טוב – תרסא העשויה לרמוז לשיעור הזמן שבבואו יצטוו לאכול מעץ הדעת, וזה בכניסת שבת קדש.

כאן נפריד בין סיפור המעשה שאדם הראשון נענש אף-על-פי שאכל חצי שיעור ובין המסקנה התורנית. אפשר לדמות את עץ-הדעת לכווי. אם הכווי בריה מיוחדת או מתברר כי הכווי בהמה, החלב שלו באיסור תמידי. אם מתברר כי הוא חיה האיסור ניתר. וכן עץ הדעת, לשעתו היה כעין בריה מיוחדת או ספק והאכילה ממנו היה איסור בכלשהו. ע"פ המדרש אם אדם הראשון היה מקיים את מצוות הלא תאכל מעץ הדעת עד כניסת השבת, היה מתברר כי האיסור זמני ומעתה פריו מותר.

ותרא האשמה – מונח פזר, כעין שני תפקידי פזר, (א) ילמד לכל התורה בענין חצי שיעור אסור מן התורה. (ב) אזהרה לחצי שיעור מן התורה אף שאינו בעונש.

(בראשית ג, ו) עץ הדעת טוב ורע הוא מבחינתנו מקור לכל איסורים בתורה (הרב סנדר ארלנגר הי"ו) כי הוא כללות החיות של העולם הזה הנקרא עולם העשיה. חציו טוב וחציו רע, שמכחי' חציו הטוב מקבל גם חציו הרע. ומחציו הרע מקבלים ג' קליפות הטמאות לגמרי. כאשר ישראלי עובר על אחת משס"ה לא תעשה הרי הגיד המתאים בדם הנפש החיונית משפיע חיות מהקדושה אל הקליפה הטמאה ויונק מאחת משלש קליפות הטמאות. על עבירה של חצי שיעור של אסור אין עונש אבל יש פגימה בקדושה של הישראלי העברייני ופגימה בקדושה בכלל.

נעזר בתורת האדמו"ר הזקן כדי להבין כיצד **(בראשית ג, ו)** עץ הדעת טוב ורע הוא מבחינתנו מקור לכל איסורים בתורה (הרב סנדר ארלנגר הי"ו). עץ הדעת ע"פ **[תניא ליקוטי אמרים פרק לו]** הוא כללות החיות של עו"הז שהיא קליפת נוגה ... שבעולם העשיה רובו ככולו רע רק מעט טוב מעורב בתוכה [שממנה באות מדות טובות שבנפש הבהמית שבישראל כמ"ש לעיל] והיא בחי' **ממוצעת** בין שלש קליפות הטמאות לגמרי ובין בחי' ומדרגת הקדושה ולכן פעמים שהיא נכללת בשלש קליפות הטמאות [כמ"ש בע"ח שער מ"ט ריש פ"ד בשם הזהר] ופעמים שהיא נכללת ועולה בבחי' ומדרגת הקדושה דהיינו כשהטוב המעורב בה נתברר מהרע וגובר ועולה ונכלל בקדושה ...

שלש קליפות הטמאות ... יניקתן וחיותן מהקדושה עכשיו היא ע"י קליפת נוגה הממוצעת ביניהן ישראלי חייב לא לעבור על אחת משס"ה לא תעשה כדי להפריד שס"ה גידים של דם נפש החיונית שבגוף שלא יינקו ויקבלו חיות בעבירה זו מאחת משלוש קליפות הטמאות לגמרי שמהן נשפעים שס"ה לא תעשה דאורייתא וענפיהן מדרבנן. עשיית עבירה יונקת משלש קליפות הטמאות ומאפשרת להן לינוק חיות לעצמן מהקדושה.

(בראשית ג, ו) עץ הדעת טוב ורע – רביע ... זקף-קטן תבנית טעמים בתפקיד כתוב סתום שלא בא לסתום אלא לפרש, **ורע** – זקף-קטן, שתי מדרגות שבקליפות (א) שלש קליפות הטמאות (ב) קליפת נוגה שגם הטוב שבה הוא בבחינת יש, משאין-כן בקדושה שהוא בבחינת ביטול (לא מעורב בו רע), שבעולם העשיה רובו ככולו רע רק מעט טוב מעורב בתוכו, **(בראשית ג, ו)** עץ – רביע, ארבע מקורות לרע, (א) קליפת נגה של ההתאוות לדברים המתרים מעבר לנצרך, וע"פ **[שם משמואל פר' וירא שנה תרעה]** יצא הרע של דבר הרשות המתהפך לכאן ולכאן, (ב) – (ד) אלו שלוש הקליפות הטמאות (רוח סערה, ענן גדול, ואש מתלקחת) מקור כל העבירות החמורות ע"ו, ג"ע, ש"ד. וע"פ **[אור התורה, נביאים וכתובים ג: האדמו"ר הצמח צדק, ע' 84]** מקור כל המחשבות הרעות שהיציר הרע בא מהן.

לארבע הקליפות **(חזקאל א, ד)** נארא והנה ריח סערה באה מן-הצפון ענן גדול ואש מתלקחת נגה לו סביב ומתוכה כעין הששגל **מפוך האש:** [תיקוני זוהר תקונא תמני סרי] **[המתחיל בדף לא עמוד ב]** ... אמר רבי אלעזר אבא ואמאי אסיר לאסתכלא בקשת אמר ליה רבי שמעון ברי בגין אינון קליפין דמתלבשין ביה ודאינון ביה דאינון **(חזקאל א, ד)** ריח סערה ... ענן גדול ואש מתלקחת נגה לו סביב ורא איהו דחזא יחזקאל עליו השלום דאמר ורא והנה רוח סערה באה מן הצפון דא קו תהו קליפא ירוקא דאגוזא קו ירוק ענן גדול קליפה תניינא חוורא דאגוזא ודא בהו ואש מתלקחת קליפה תליתאה דאגוזא ודא חשך ונוגה לו סביב דא קליפה רביעאה דאגוזא דאיהי אתאחדא במוחא ומתוכם כעין החשמל דא מוחא דאגוזא ודא יאקדונק"י

(בראשית ב, טז) ויצו ה' אלהים על-האדם לאמר מכל עץ-הגן אכל תאכל: (ז) ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו כי ביום אכלך ממנו מות תקמות:

לא תאכל ממנו, לא תאכל – מרכא טפחא, יתור לרבות על לא תאכל – אכילה של כזית (הנקראת אכילה ב-[יומא עד,א]), אכילה של פחות מכזית, ממנו – אתנה מגביל, דווקא ממנו, גי' ממנו עולה 136 עולה "צום" שלא יאכל כלום. בן-בן – תביר, התפקיד לא ממש, לא ממש באותו יום יקרה מות תקמות אלא שמיום זה תרד המיתה לעולם.

(בראשית ב, טז) היא האזהרה לעץ-הדעת ו-**(בראשית ג, ו)** מלמד לפזר אזהרה לכל עבירה כדי שבית-דין יוכל לענוש, ודיין הדן דין אמת נמשל ב-[בבלי שבת יא, א]-ו-[מכילתא] על הפסוק **(שמות יתרו יח, יד)** ... **מן-בקר עד-עקרב:** [רש"י] ... אפשר לומר כן? אלא כל דיין שדן דין אמת לאמיתו ... מעלה עליו הכתוב כאילו עוסק בתורה כל היום וכאילו נעשה שותף להקב"ה במעשי בראשית שנאמר **ויהי ערב** וגו'

(א) אין עונשים אלא אם מזהירים על שיעור (ב) יש להזהיר גם על חצי שיעור אף שלא עונשים בכל התורה על חצי שיעור. עץ-הדעת היה מצב מיוחד של ענישה לא בגלל שיעור אלא גזרה, והרמז לשעורים וללימוד לשאר איסורים נמצא בספור האכילה ב-**(בראשית ג, ו)** ממנו.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טוולד) כי במצותך האמנת – תהלים ק"ט, שם; טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשס"א – התשפ"ג; תמצית ההשערות: אתנח, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרגא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרחא – שנוי משמעות, רבוי מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרגא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפחא – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מרף – כ"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק 1 – סודר שנהלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ... זקף-קטן ... זקף-קטן בחצי פסוק – היקף; השלישיה: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש – גרש"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולמוד פרטיו בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג; מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שיעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה: תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתושבע"פ.

1.7 בראשית א,א (התשע"ז)

ממאמר שעורה ושיעורין, מצוות התלויות בארץ ושיעורי זריעה

בראשית א,א – יב:

[יא] וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְרַע הָאָרֶץ דָּשָׁא עֵשֶׁב מִזְרִיעַ זָרַע עֵץ פְּרִי עֵשָׂה פְּרִי לְמִינֵהוּ אֲשֶׁר זָרְעוּ-בוּ עַל-הָאָרֶץ וַיְהִי-כֵן:

[יב] וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ דָּשָׁא עֵשֶׁב מִזְרִיעַ זָרַע לְמִינֵהוּ וְעֵץ עֵשָׂה-פְּרִי אֲשֶׁר זָרְעוּ-בוּ לְמִינֵהוּ וַיֵּרָא אֱלֹהִים כִּי-טוֹב:

תוספת על המאמר המקורי – הסבר בעזרת תבניות הטעמים בהדרג הלכה: (א,יב) וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ – קדמא ואולא, כעין כלל קדמאה, ופרטיו דָּשָׁא עֵשֶׁב מִזְרִיעַ זָרַע לְמִינֵהוּ וְעֵץ עֵשָׂה-פְּרִי אֲשֶׁר זָרְעוּ-בוּ לְמִינֵהוּ, אם וַיֵּרָא אֱלֹהִים כִּי-טוֹב מהווה כלל בתראה אשר ירבה בפרטים כעין אלו הנמנים. טעם הפרט דָּשָׁא – תלשא, מלמד על שיעור שעורה. דָּשָׁא – תלישא-גדולה=תלשא, בתפקיד שיעורין ומחיצין לכתוב לפני-כן (מימין) כולל בפסוק הקודם, ולכתוב אחריו (לשמאל). אפשר כי הכלל הסוגר ירבה מפרט זה שיעורי הרחקות זריעה של עֵשֶׁב מִזְרִיעַ זָרַע לְמִינֵהוּ למאכל אדם ובהמה למנוע מראית עין של כלאיים. ושיעורי זריעה, שתילה, הרכבה של וְעֵץ עֵשָׂה-פְּרִי אֲשֶׁר זָרְעוּ-בוּ למאכל אדם ובהמה למנוע מראית עין של כלאיים, ובהרכבה גם הרכבות אסורות.

עֵשָׂה-פְּרִי – מקף כרב-מצב עץ עשה פרי (א) עץ שאינו מרכב (ב) עץ שאינו מרכב בשאינו מינו (ג) עץ מרכב בשאינו מינו

וְעֵץ עֵשָׂה-פְּרִי אֲשֶׁר זָרְעוּ-בוּ – דרגא תביר מרכא טפחא, כעין קבוצת פרטים השייכים לנושא ושעל כל אחד מהם חלה אותה הלכה.

אפשר כי מלמד על חלות שיעורי הרחקות זריעה שתילה הרכבה למאכל אדם ובהמה למנוע מראית עין של כלאיים, ובהרכבה גם הרכבות אסורות.

עֵשָׂה-פְּרִי אֲשֶׁר זָרְעוּ-בוּ – תביר מרכא טפחא, כעין קבוצת פרטים השייכים לנושא ושעל חלק מהם לא חלה הלכה מסוימת.

אפשר שמלמד שרק בארץ-ישראל חלות הלכות התלויות בארץ וביניהם הלכות כלאיים, ולא הלכות כלאיים אינן חלות בחוץ לארץ.

לְמִינֵהוּ – אתנח מגביל, צ"ע. עד כאן תוספת חדשה למאמר.

רש"י (בר א,יב) מפרש ע"פ [בבלי חולין ט,א], כי הדשאים למדו מן העצים לגדול כל מין לעצמו. מתחילת הבריאה הדשאים צמחו כל מין לעצמו והתורה מצוה כי הפרדה זאת תשמר ע"י האדם וזהו איסור כלאים שלא לערבב המינים. בטבע הדשאים צומחים ללא שמירת מרחק מסוים. לעומת זאת האדם המגדל צמחים מצווה על אופנים שונים של הפרדה למניעת כלאים ומראית של כלאים.

רש"י פתח פירושו לתורה בכבוד ארץ-ישראל וכבודה מתבטא בפסוקים (בר א,יא-יב) בהם מרומזת קדושת ארץ-ישראל לפחות במצווה אחת מהמצוות התלויות בארץ והיא מצוות כלאים. נאמר ב-[משנה כלים פ"א,מ"ו] עשר קדושות הן: ארץ ישראל מקודשת מכל הארצות ומה היא קדושתה שמביאים ממנה העומר והבכורים ושתי הלחם מה שאין מביאים כן מכל הארצות: כדי שהעומר ושתי הלחם מהתבואות והביכורים מהפירות יהיו ראויים להבאה צריך לגדלם כמצוות התורה וראשית לכל זריעתם צריכה להיות ללא כלאיים. ע"פ

[בבלי קידושין לט,א] כלאי הכרם בחו"ל אסורים מרבנן, הרכבת האילן בחו"ל אסורה מהתורה, כלאי זרעים בחו"ל מותרים גם מרבנן לכן יחודה וקדושתה של ארץ-ישראל באיסור כלאי זרעים מדאורייתא בארץ-ישראל בלבד ויחוד וקדושה זאת מאפשרת להביא ממנה העומר והבכורים ושתי הלחם.

מצוות כלאי צמחים מצווה על שיעור מרחק בין צמחים בגידול חקלאי מסודר בידי אדם. לקביעת שיעור מרחק הקב"ה גילה בפסוקו (א,יב) כי גרגר השעורה הוא כלי המדידה של שיעור ההרחקה.

במאמר נראה כי בפר' חיי שרה מרמז כי שעורה ודגנים אחרים צריכים בהנהגה טובה כ- 4.8 אצבעות בין זרע לזרע (כאשר האצבעות נמדדות בגרגר השעורה), לתת להם מרחב חיות להוציא תנובה אופטימלית, דבר שגם התגלה במחקר חקלאי לאחרונה. בהמשך המאמר נראה פסוקים נוספים מפר' לך-לך ופר' וישלח, המלמדים על קבלת המסורת של שיעורי מרחק בין זרעי צמחים מימינים שונים. מהם נלמד כי זריעת חמשה מינים שונים זה מזה בערוגה של ששה על ששה טפחים (היינו אמה על אמה) צריכה 6 אצבעות בין זרע לזרע לתת לו מרחב חיות להוציא תנובה אופטימלית.

גרגר השעורה ככלי המדידה של שיעור ההרחקה ועוד שיעורין אחרים

מתפקידי תלישא-גדולה – תלשא: א' שיעורין וגו', ב' נבחר, ראש וכד'

במקום אחר בעיון העלינו השערה כי הטעמים תלישא-גדולה – תלשא במנהג הספרדי ותלישא-קטנה – תרסא במנהג הספרדי מבטאים בין תפקידיהם קשר למאמר חז"ל [בבלי סוכה ה,ב] שיעורין חציצין ומחיצין הלכה למשה מסיני. המופע הראשון בתורה של תלישא-גדולה – תלשא הוא בפסוק (בר א,יב) וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ דָּשָׁא עֵשֶׁב מִזְרִיעַ זָרַע לְמִינֵהוּ וְעֵץ עֵשָׂה-פְּרִי אֲשֶׁר זָרְעוּ-בוּ לְמִינֵהוּ וַיֵּרָא אֱלֹהִים כִּי-טוֹב:

וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ – קדמא ואולא דָּשָׁא – תלשא, מילת דָּשָׁא מתיחסת לצמח, ושם הטעם למנהג הספרדים תלשא בחילוף סדר אותיות שתלא (גנן, השתל, השתיל) מרמז בצורתו על פרח או צמח. כמו-כן בחילוף סדר אותיות נקבל אשת"ל, אתל"ש. יש בכך רמזים לבחירת גידול או עקירה לפי חפץ הגנן. אחד התפקידים של התלישא-גדולה – תלשא מרמז על "נבחר", "ראש".

לפי שהמלה (בר א,יב) דָּשָׁא נמצאת כמעט בראש פסוק (בר א,יב) ומוטעמת בטעם תלישא-גדולה = תלשא, שהוא בעל תכונה למד לפי תפקידיו לכתוב לפניו (לימינו) ולכתוב אחריו (לשמאלו). אפשר שמלמד לשיעורים למניעת כלאיים שיוסקו מ-(בר א,יא) ומ-(בר א,יב).

לענ"ד מילת דָּשָׁא בטעם תלשא מורה כי אחד מתפקידי טעם תלשא – תלישא-גדולה מורה על היות צמחים (ראה דיון בהמשך) פְּלִים לשיעורי תורה מסוימים לקיום המצוות. וכתב ה- חזו"א "שיערו הגאונים את שקל הקדש במשקל השעורה שמשקלו טבעי ו-מתקים בכל דור ... הצמח הזה שקבעו חכמים, הוא הקובע השיעור בכל זמן ובכל מקום כמו שהאגודל קבע שיעור בכל מקום"¹.

ה-רמב"ם מביא הלכה למשה מסיני (הלמ"מ) הקשורה לשעורה אשר אינה מובאת בגמרא, כי מדידת שקל-כסף הנאמר בתורה הוא בפר' השעורה, היינו גרגר שעורה. בפירושו המשנה בתחילת קידושין ('חצי גרגר'), ובפירושו המשנה ל-בכורות פרק ח' משנה ז' כתב הרמב"ם

¹ מידות ושיעורי תורה, הרב פנחס חיים בניש הי"ו, מהדורה התשמ"ז, ע' שצ"ב

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טוולד) כי במצוות האמנות – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשס"א – התשפ"ג: תפיצת ההשערות, אתחא, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרשא = מאריך; רבוי; דרשא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפשא = טרשא – שני משמעות, רבוי ממשעות; מרשא טפשא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרשא תביר טפשא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרשא תביר טפשא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרשא טפשא – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקף-כ"ל בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק 1 – סדור שנהלך, השלם והתקף נדרשים; זרקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ... זקף-קטן ... זקף-קטן בחצי פסוק – היקף; השלישיה: (קדמא – סדר קדמות; אולא = גרש – גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולמוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עמירה, שגגה = שכהה; תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שעור, מחיצה, עמירה, שגגה = שכהה; פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושא/ים אחרים בתושבע"פ.

שקבלה איש מפי איש שהגרגר הוא משעורה ואינו יודע לו שום טעם. ע"פ "מידות ושיעורי תורה", דעת הרמב"ם מופיעה בגאונים וברי"ף וכן הביא דעת ה-חזו"א בקונטרס השיעורים א"ח סימן ל"ט ס"ק ג' כי הקב"ה מסר למשה ששיעור הפרוטה הוא על פי משקל שעורה בכסף צרוף.

מתוך העיון ב- [בבלי קידושין ב] זכינו לגלות כי בקרא (בראשית ח"ש כג,טו) ארץ ארבע מאת שקל-בסוף מלת ארץ בטעם תלישא-קטנה (תרסא) מרמזת על לימוד שיעור במלים שקל-בסוף ושיעור זה התגלה כקשר בין שקל-כסף ובין גרגר שעורה והמסתעף מכך כפי שמפורט בהמשך.

- הערה היות והשעורה היא שיעור נפח קטן מכל הפירות ב- (דברים עקב ח,ח) ארץ חטה ושעורה ונגפן והאנה ורמון ארץ-גית שמן ודבש: אשר נאמר לשיעורין, אפשר היה לבטא נפח כל פרי מוזכר כמכפלה של מספר גרגרי שעורה, אבל לא מצאנו שימוש ברעיון כזה.
- הערה על מילת ארץ ושיעורין:

א. הפסוק (בראשית א,יב) ותוצא הארץ דשא מורה על היות צמחים פלים לשיעורי תורה מסוימים לקיום המצוות.

ב. הפסוק (בראשית ח"ש כג,טו) ארץ ארבע מאת שקל-בסוף מרמז לשיעור יסודי בפרי היינו גרגר צמח שעורה.

ג. הפסוק (דברים עקב ח,ח) ארץ חטה ושעורה ונגפן והאנה ורמון ארץ-גית שמן ודבש: אם נאמר לשיעורין, אזי מלמד כי צריכין לשער בפירות צמחים שנשתבחה בהן ארץ-ישראל לאיסורי תורה (בין בסוג, בין בגודל בינוני).

1. בספר [מידות ושיעורי תורה לרב ח"פ בניש] פ"ב סעיף השיעורים בפירות א"י או בפירות כל מקום, מביא [ירושלמי ביכורים פ"א,ה"ג]... ולמה נכללו (דברים עקב ח,ח) ארץ חטה ושעורה וגו' כל שבעת המינים בפסוק ר' יהודה בר' ור' שמואל בר נחמן חד אמר לברכה וחרנה אמ' לשיעורין וגו' כמוזכר בבלי (ברכות מא א, עירובין ד א סוכה ה ב) כל הפסוק הזה לשיעורין וגו'

2. אפשר כי גם פסוקים אחרים עם המלה ארץ וצמחים עשויים להיות עם קשר לשיעורין, כגון "ארץ זבת חלב ודבש" המופיע בתורה אחד עשר פעמים, רובם בטעמים תביר מרשא טפשא סילוק או אתחא, בא ללמד שיעור או גודל כלשהו, כגון [בבלי מגילה ו,א] וכי תימא דלית בה זבת חלב ודבש ... ריש לקיש ... ציפורי ששה עשר מילין על ששה עשר מילין, ... רבי יוחנן ... עשרין ותרתינן פרסי אורכא ופותיא שיתא פרסי [בבלי עירובין ד,ב] כמה ירחיק בכרם למנוע כלאי הכרם? הרב משה קובלסקי, מאורות הדף, אבל אם הכרם נטוע בפחות מ-24 טפה (ארבע אמות) בין שורה לשורה זה כרם שעתידי להיחרב, לכן אינו אוסר 24 טפה, אלא רק 6 טפה (אמה אחת), ובפחות מחמישה גפנים – אוסר תשע טפה? ע"כ ממאמר שעורה ושיעורין

דברים, כי-תצא כב,ט: לא-תזרע פרמך פלאים פן-תקדש המלאה הזרע אשר תזרע ותבואת הפרם: ס ויקרא קדשים יט,יט: את-חקתך תשמרו בהמתך לא-תזרע פלאים שדה לא-תזרע פלאים ונגד פלאים שעתנו לא יעלה עליך: [כן ואיש – תלשא, בתפקיד ללמד אלפניו וללמד לאחריו,

אלפניו – לשיעורי כלאים שונים, הנלמדים גם ב- (בראשית א,יב) ותוצא הארץ דשא רב"ג (יט) את-חקתך תשמרו בהמתך לא-תזרע פלאים – הנה הרביעה רמז למשגל, כמו שאמר במה שקדם: "ואשה לא תעמוד לפני בהמה לרביעה" (וי', יח,כג). ועניין זאת האזהרה הוא, שלא ירביע דבר ממין אחד מהבעלי חיים על נקבה ממין אחר. ולפי שאינו מרביע אותם בהעלאתו אותם זה על זה, כי להם מעצמם התחלה בזה הפועל כשיאותו זה לזה למשגל, או שלא יאותו, הנה לא יעבור על זאת האזהרה אם העלם זה על זה, אם לא הכניס בידו אבר הזכר באבר הנקבה. והתועלת בזאת המצוה מבואר, כי בזה מהפסד הסדר והיושר אשר בדברים הטבעיים, מה שלא יעלם. עם שזה יהיה סבה להפסק התולדה מהנולד מכלאים, כמו שהתבאר בספר 'בעלי חיים', ולזה יפסד בזה האופן הרבה מהטוב שהשפיע השם יתעלה באלו המצאות. עם שזה יבא להאמתן שאין בכאן צורה יתחלף בה דבר מדבר, כמו שחשבו הרבה מהקדומים. ובכלל, הנה ההאמנה בשיש בכאן מינים מיוחדים יתחלפו ביניהם במהותם, הוא מפני הצורה אשר בה ייוחד מין מין מהם. ולזה צותה התורה בזה להחכימו, כי זה ממה שיישירו להשגתו יתעלה, כמו שזכרנו פעמים רבות, רוצה לומר: ההאמנה במציאות הצורות. (וי' קדשים יט,ט) שדה לא-תזרע פלאים – רוצה לומר, ש- לא-תזרע בו יחד שני מיני זרעים, אלא אם היה הזרע האחד בשדה אחד, והזרע השני בשדה אחר. והתועלת בזאת האזהרה הוא התועלת אשר באזהרה הקודמת – להיישירו שנאמין במציאות הצורות גם באלו הדברים, כי היה אפשר שיחשב בהם שלא יתחלפו כי אם במקרים; כמו שחשבו קצת מהקדומים, שהיה התחלפות אלו הדברים, עם היותם מדברים אחרים בעצמם, מצד התחלפות החלקים שמהם הורכבו במצב והסדר והתמונה. וראוי שתדע, כי זרעיתו הזרעים פלאים הוא, כשיהיה מהזרע האחד עם האחר שיעור מורגש. ואולם אם היה באופן שיקרא כל הזרע בשם הזרע האחד, הנה הוא מבואר שאינו כלאים; כי המדקדק לזרוע הזרע האחד לא יקפיד בזה השיעור, אם נתערב בו מזרע אחר. והנה עמדו על זה השיעור רבותינו ז"ל (ראה משנה כלאים ב,ב) לפי מה שקבלו מפי משה רבינו עליו השלום, והוא אחד מעשרים וארבעה; רוצה לומר, שאם נתערב עם הזרע מזה זרעים אחרים אחד מעשרים וארבעה בתערובת התוא (ט: ראה משנה כלאים ב,א), הנה הם כלאים, אבל בפחות מזה השיעור אינם כלאים. וזה אמנם יהיה כשנתערב מיני תבואה או קטניות בקצת. ואמנם אם נתערבו זרעוני גנה בתבואה או קטניות, לא יהיה שיעורם אחד מעשרים וארבעה כי כבר יהיו פחות אחד מעשרים וארבעה כשנזרע, ועם כל זה היה להם שיעור נרגש בנורע. והמשל, כי זרע הכרוב – אם נתערב שיעור אחד ממנו בשלשים שיעורים מתבואה או קטניות, הנה כמעט שיהיה זרע הכרוב מהארץ הנזרעת שיעור שוה לשיעור שיהיה בו זרע התבואה או הקטניות, ולזה יהיה שיעורו אחד מעשרים וארבעה מהמקום שזרע בו המעורב; רוצה לומר, שאם היה הזרע בהזרעו מחזיק שיעור אחד מהארץ, כאלו תאמר אמה על אמה, והתבואה שנתערב עמה מעשרים ושלש אמות מרובעות, הנה הכל פלאים. והנה מבואר, שאין הסבה בהרחקת כלאי זרעים אלא מפני מראית העין, לא מפני יניקתם מחלק אחד מהארץ; שאם היה הדבר מפני היניקה, לא היתה התורה אומרת (וי' קדשים יט,ט) שדה לא-תזרע פלאים אבל תזרע פלאים הארץ תזרע פלאים, ואמנם התורה לא הוזהרה בזה. והוא מבואר, שאפשר לזרוע בשדה אחד חטים ובשדה אחר סוף לו שיעורים. ומזה המקום יתבאר, שאם היה המקום שזרע בו חטים בלתי ראוי להקרא 'שדה', אסור לו לזרוע סוף לו שיעורים; וכן הענין בשאר זרעים. והנה השעורים יתחלפו לפי מזג הדבר הנזרע. והמשל, כי זרעוני גנה יזרוע מהם יחד שיעור קטן, כי המקום ההוא הוא 'שדה' לפי הזרע ההוא; ולזה אפשר לזרוע מהם במקום קטן מינים רבים. והשעורים באלו הדברים, עם שהם מקובלים מפי רבינו משה עליו השלום, הם עוד מבוארים מצד מנהג ההזרע באלו הזרעים. ולפי שהתורה לא חששה בכלאי זרעים אלא מפני מראית העין, כמו שבארנו, הנה כשיתערב בזרע הנזרע זרע שאין מה שיוציא ראוי לאכילה – לא יתחייב עליו משום כלאים, כי הרואה לא ישפוט שזרע זה הזרע כלאים כבונה, כי הוא בלתי ראוי לאכילה. וראוי שתדע כי הזרעה תהיה אם כשזרעו בידו אלו הזרעים בשדה, או כשיחפה אותם בעפר או היו בארץ, כי הוא ישים אותם וזרעונים בזה החפץ. והוא מבואר, שזאת האזהרה אינה נוגעת אלא בארץ ישראל, כי היא תלויה בארץ. וראוי שתדע מזה האזהרה, שאין בזרע אילנות פלאים כי נזרעו יחד, כי אין האילנות דומין לזרעי השדה שסמוכין זה לזה. ולזה אם הקפידה התורה בזה בכמו אלו הזרעים, אין ראוי שנלמד מהם זה הדין בזרעי האילנות, כי הם בזה הדין למטה מזרעי השדה. וזה כבר התבאר מהשרשים הכוללים. ואולם יתבאר, שהרכבת מין במין אילנות – הצורה אסורה; וזה, שאם הקפידה התורה בזרעים שלא יזרעו כלאים, ואע"פ שכל אחד מהם גדל בפני עצמו, כל שכן שתפקיד בהרכבת מין במין. ולזה יתבאר, שהמרכיב אילן באילן או ירק באילן לוקה.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טוּדוּל) כי במצותך האמנתי – תהלים ק"ט, ש: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשס"א – התשפ"ג; תמצית ההשערות: אנתח, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרקא = מאריך; רבוי; דרנא – מצרף; תביר – מחלק; ממעט, לא ממש; טפקא = טרקה – שנוי משמעות, רבוי מתפשט; מרקא טפקא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תביר טפקא – קבוצה עם הלכה שזה לפרטיה; מרקא תביר טפקא – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקף-בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק 1 – סודר שנהלק, השלם והחלק נדרשים; ורקא סגול – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביעי – 4; מונח רביעי – לפחות 4; ... זקף-קטן ... זקף-קטן בחצי פסוק – היקש; השלישיה; קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש – גרש"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולמוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מינוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה: תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה: פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושא/ים אחר/ים בתושבע"פ.

1.8 בראשית א,א (התשע"ח)

בראשית א,יד – יט: [יד] פ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי מְאֹרֶת בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהַבְדִּיל בֵּין הַיּוֹם וּבֵין הַלַּיְלָה

וַהֲיוּ לְאֹתוֹת וּלְמוֹעֲדִים וּלְיָמִים וּשְׁנָיִם:

[טו] וַהֲיוּ לְמְאֹרֶת בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהָאִיר עַל-הָאָרֶץ וַיְהִי-כֵן:

[טז] וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת-שְׁנֵי הַמְּאֹרֶת הַגְּדֹלִים

אֶת-הַמְּאֹרֶת הַגְּדֹל לְמַמְשַׁלַּת הַיּוֹם וְאֶת-הַמְּאֹרֶת הַקָּטָן לְמַמְשַׁלַּת הַלַּיְלָה וְאֵת הַכּוֹכָבִים:

[יז] וַיִּתֵּן אֹתָם אֱלֹהִים בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהָאִיר עַל-הָאָרֶץ:

[יח] וַלְמַשָּׁל בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה וְלַהַבְדִּיל בֵּין הָאֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ וַיְבָרַךְ אֱלֹהִים כַּיְיָ-טוֹב:

[יט] וַיְהִי-עֶרֶב וַיְהִי-בֹקֶר יוֹם רִבְעִי: פ

[פסיקתא זוטרתא (לקח טוב) בראשית פרשת בראשית פרק א] (בר' א,יד) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי מְאֹרֶת. לא אמר יהיו מאורות אלא

ללמדך כי האור שברא ביום ראשון (ט:ט) ואשר שמש שלושה ימים, ולרש"י שבעה ימים) ממנה נהיו המאורות על כן כתוב וַיְהִי, כלומר וַיְהִי

האור (-) מְאֹרֶת שנהלק למאורות השמש והירח והכוכבים והמזלות: ... למדנו כי לְהַבְדִּיל עונה על האור הנברא (ט:ט) ביום הראשון,

ואשר שמש שלושה ימים) לְהַבְדִּיל והמאורות נבראו (בר' א,יד) לְאֹתוֹת וּלְמוֹעֲדִים (בר' א,טו) ו-לְהָאִיר עַל-הָאָרֶץ...

[אוצר המדרשים (אייזנשטיין) מעשה בראשית ומעשה מרכבה עמוד 314 – 315] ברביעי ברא חמה ולבנה כימה וכסיל כוכבים

ומזלות, ובו ביום תלאם ברקיע (בר' א,יד) לְהַבְדִּיל בֵּין הַיּוֹם וּבֵין הַלַּיְלָה, נתן שמש לאור היום וירח וכוכבים למשול בלילה,

והתקין שבעה כוכבים ברקיע שחושבים בהם את השנים וחדוש לבנה ועבור שנים ועתים ורגעים.

השמש והירח (ז',א) לְהַבְדִּיל בֵּין הַיּוֹם וּבֵין הַלַּיְלָה (ז',א) וַהֲיוּ לְאֹתוֹת וּלְמוֹעֲדִים וּלְיָמִים וּשְׁנָיִם: ע"פ [פסיקתא זוטרתא (לקח

טוב) בראשית פרשת בראשית פרק א], שבעה כוכבים, שראשי תיבותיהם חנכ"ל שצ"מ, ושמותם בפירוט: חמה, נוגה, כוכב, לבנה,

שבת, זדק, מאדים. לכל אחד שעת שליטה בכל יום המשפיעה על העולם באופנים שונים ולשבעה ימים חוזרים למקומם. לכן, יש אנשים,

שלא מקדשים בשעה השנית בליל שבת שעת שליטתו של מאדים. והמזלות משפיעים על העולם בין היתר בענין האקלים והיבולים (בבלי

ברכות). קביעת תקופות שנה נעזרת במיקום החמה מול גלגל המזלות. בירור עדויות חדש ומהלך לבנה ביחס למזלות.

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים – מונח רביעי, בתפקיד לפחות ארבע, אפשר מרמז ל- (א) האור ל- (ב) מאורות שנהלק ל- (א) (ארבע מחלקות עיקריות של)

מאורות: השמש והירח והכוכבים והמזלות (ובכוכבים ומזלות יש הרבה פרטים מעל ארבע). (ב) לשלושה כוכבים המבדילים בין יום אחד

ללילה של היום הבא אחריו. מתבנית הטעמים של המלים הַשָּׁמַיִם לְהַבְדִּיל (ראה להלן) נרמזים הלימודים הבאים: (ג) אזהרה לא להפוך

המאורות לעבודת כוכבים ומזלות ואז נהיה מארת (מגפה) (ד) תיקון למגפה ע"י שמות הקודש היוצאים מפסוק (בר' מקץ מג,יא) צ'רי ד'בש

נ'כאת (ו) ל'ט ב'טנים (ו) ש'קדים. (ה) אליה"ו משי"ח ב"ן דו"ד רמז לגאולה, שבה המשיח יגלה את הכלי גבול בתוך כח הגבול מעל לגלוי

במתן תורה (בעזרת הרב א"מ אייזן הי"ו) ומופיע בפסוק ה"ד של התורה שהג' של מספרו דו"ד .

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים – מונח רביעי, בתפקיד ארבע ועוד, ע"פ מחקר פרופ' אריאל כהן הי"ו (שמעתי בסמינר לוח עברי, כה ניסן התשע"ו) על

טבלת שמסרו חכמי סורא ופומפדיאת לתוכן אל-חווארזמי, ובה מיקומים בכיפת השמים של שבת זדק כוכב-חמה שמש מאדים נוגה ירח,

ביום א ניסן שנת תוהו. הבורא הוציא הכוכבים החל בשבתי אחת לארבע שעות, כל אחד 60 מעלות אחרי קודמ, הירח יצא אחרון 24

שעות אחרי שבתי במיקום שבו היה שבת לפני 24 שעות.

[יד] לְהַבְדִּיל – זקף-גדול, פירש [נר תמיד²: א' (ז',א) לְהַבְדִּיל בֵּין הַיּוֹם וּבֵין הַלַּיְלָה; ב' (ז',א) וַהֲיוּ לְאֹתוֹת וּלְמוֹעֲדִים

וּלְיָמִים וּשְׁנָיִם; ג' (טו,א) וַהֲיוּ לְמְאֹרֶת בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהָאִיר עַל-הָאָרֶץ (אתנה וַיְהִי-כֵן – סלוק) ו- [נר תמיד] מסיק מפרש"י

ועוד זאת ... שזהו תפקיד טפל לשני הטעמים הראשונים.

דרך פירוש זאת מתואמת עם הסברנו כי בין תפקידי זקף-גדול תפקיד המלמד על ענין של שלוש נקודות ששתיים מהן עשויות להיות באופן

אחד ואחת באופן אחר. אלא שיש לשאול, מה טעם זקף-גדול מוסיף על מה שכבר כתוב במקום.

הסבר אגדתי: לְהַבְדִּיל – זקף-גדול, אור שלושה הימים הראשונים, ממשיך להבדיל בין היום ובין הלילה, כאשר הוא פועל דרך השמש

אחרי מסכים ולבושים והלבוש האחרון הוא האור הגנוז שהושם בנרתק השמש, שאורו גם כן צמצום מאור העליון כמ"ש ב' יהי אור (מלבי"ם).

הסבר הלכתי:

(א,יד) לְהַבְדִּיל – זקף-גדול. [בבלי שבת לה, ב] אמר רב יהודה אמר שמואל: כוכב אחד - יום, שנים - בין השמשות, שלשה - לילה.

תניא נמי הכי: כוכב אחד - יום, שנים - בין השמשות, שלשה - לילה. אמר רבי יוסי: לא כוכבים גדולים הנראין ביום, ולא כוכבים

קטנים שאין נראין אלא בלילה, אלא בינונים. רבא"ע קושר שלשה כוכבים למלת (א,יד) לְהַבְדִּיל – זקף-גדול, ברמז לשלושה כוכבים

[אבן עזרא בראשית א שיטה אחרת] ... והנה טעם יְהִי מְאֹרֶת שיראו בְּרָקִיעַ, לְהַבְדִּיל בֵּין הַיּוֹם וּבֵין הַלַּיְלָה. כי בשקוע השמש

וסר צלה מעל פני האדמה, והראות צל הלבנה ושלושה כוכבים אז יהי לילה.

בעקבות הערת הרב א"מ פרל הי"ו כי ר"ת של [יח] וַלְמַשָּׁל בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה וְלַהַבְדִּיל בֵּין הָאֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ מסתכמים ל-38 ושל

[יד] ו- [יח] בֵּין הָאֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ מסתכמים ל-18 עלתה הסברה שאולי אלה מספרי דקות לזמנים שאחרי השקיעה. עיינתי בכתוב

(א,יד) הַשָּׁמַיִם לְהַבְדִּיל – זקף-קטן זקף-גדול, כתב ה-[אמרי נועם] ג' מלות הטעמים עולה יסו"ד מלכו"ת עולה תקע"ו (576).

באוצר הגי' של הרב י"ר פאלוך זצ"ל זה בשם היעב"ץ. זיכני הקב"ה לפתח מכך את ההסבר הבא. ז"ק ז"ג בתפקיד חישוב גימטריאת

המלים המוטעמות וחישוב ההפרש בין הגימטריה של המלים ובין הגי' של הטעמים מלמד על נושא כלשהו בדרך כלל בפנימיות התורה. ג' (א,יד) הַשָּׁמַיִם לְהַבְדִּיל – עולה 395 + 81 = 476, ההפרש בין 476 – 576 = 100. אם אלו חלקי שעה תורנית של 1080 חלקים וכל

חלק ערכו 3.333 שניות אז 476 * 3.333 = 1586.51 = 26.44 דקות. השמש מהלכת כל מעלה בכפת השמים ב-4 דקות

(12 שעות / 180 מעלות = 15 מע' לשעה, 15 מע' / 60 דק' = 4 דק') לכן 4 דקות למעלה / 26.44 דקות = 6.61 מעלות. מספר הסמוך

ל-6.5 מע' מתחת לאופק לצאת שלושה הכוכבים הבינונים, המיוחס לרב חיאל מיכל טוקאצ'ינסקי זצ"ל .

המספר 100 * 3.333 = 333 = 33 שנ' כ- 5 דק' 1.325 מע'. במאמר [תצפיות צאת הכוכבים] בכתב עת [המעין מח, ב,

² נר תמיד רב יוסף שוגרווייט, התשס"ח 8 Overlea Road, E5 9BG London ; 44-208 806-7242 TEL

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טוּדוּד) כי במצוות האמנותי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשס"א – התשפ"ג: תפצית ההשערות. **אתחא**, **סלוק** = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; **מונח** – רבוי; **מהפך פשטא** – מוציא מפשט; **מרכא** = מאריך; **רבו**; **דרגא** – מצרף; **תביר** – מחלק, ממעט, לא ממש; **טפחא** = טרףא – שני משמעות, רבוי מתפשט; **מרכא טפחא** – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; **דרגא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה שזה לפרטיה; **מרכא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה לא שזה לפרטיה; **תביר מרכא טפחא** – קבוצה שמעטם חלק מפרטיה מענין מסוים; **מקף** – כ"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; **פסק** – סדור שנהלק, השלם והחלק נדרשים; **ורקא סגור** – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** – פשוט, 1; **זקף-קטן** – 2; **זקף-גדול** – 3; **רביע** – 4; **מונח רביע** – לפחות 4; ... **זקף-קטן** ... **זקף-קטן** חצוי פסוק – היקש; השלישיה: **קדמא** – סדר קדמות; **אולא** = **גרש** – **גרשי** – יוצא מהענין; **קדמא** ו**אולא** – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולמד פרטיו בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), **תלישא-קטנה** = **טרסא** – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכהה; **תלישא-גדולה** = **תלישא** – דרוש בפסוק ולפניו שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכהה; **פור** – דרוש מהפסוק רעיון לנושא/ים אחר/ים בתושבע"פ.

התשס"ח, 48 – 37, הרב יעקב גרשון וייס הי"ו (מאגר שו"ת 22) מביא שבספר **בין השמשות, הרב טוקאצ'ניסקי י"ם תרפ"ט, ע' מט** נאמר כי שלושה כוכבים בינוניים נראים אחרי 28 דק' בנשף ארוך בקיץ, ואחרי 22 דק' בנשף של ניסן ותשרי. כוכבים קטנים נראים 32 דק' אחרי שקיעה. השקיעה בהר מאוחרת מהשקיעה במישור בכ-5 דק'. מטבלאות התצפית המובאות רואים שכוכב הצפון שכיוונו קבוע ביהם לצופה ורק עולה או יורד לפי מקום הצופה ויום בשנה, מתגלה כאשר השמש בערך 6 – 7 מע' מתחת לאופק. לכן הוא עשוי להיות אחד מהשלושה כוכבים בכל מקום בעולם.

בפסוקים **בראשית א, יד – יט** אין טעם תלישא-קטנה או גדולה שעשוי היה ללמד על שיעורים חציצין ומחיצין הלכה למשה מסיני, לכן אפשר שצריך ללמוד מאור השלושה הכוכבים הנגלים בנקודת ציון (מרכז שער ניקנור $31^{\circ} 46' 36.0260'' N, 35^{\circ} 14' 7.08838'' E$) או סמוך, בזמן השוויון (תשרי, ניסן) למקומות וזמנים אחרים.

הערות נוספות: (א) בעזרת ר' משה פרל הי"ו: **שו"ע או"ח סי' רצג** ע"פ רמב"ן מוצ"ש הופעת שלושה כוכבים רצופים (קטנים) אחרי 38 דקות משקיעה. ע"פ **ירושלמי ברכות** 38 דקות לכל ימות השנה. מנהג החזון איש של 40 – 45 דקות אחרי שקיעה הוא מעבר ל-38 דקות. (ב) 18 דקות זה זמן שקבעו הגאונים למהלך מיל (2000 אמה). (ג) בספר **מדות ושעורי תורה, הרב ח"פ בניש הי"ו, ע' 91** מובא כי לרמב"ם זמן הילוך מיל במישור הוא 18 דקות, ובהר הוא 24 דקות. בהר מהלך שלושת רבעי מיל יהיה 18 דקות.

דף על הדף בבא קמא דף קי ע"א בספר שואלין ודורשיין (חלק ה' סי' ב') דן האם אפשר להשיב גזל הגר בבין השמשות, והביא ממה שאמר הגאון ר"ש כהנמן מפוניבז' ז"ל (בקו' דברי הרב סי' ה') בהקדם דברי הרדב"ז ללשונות הרמב"ם בהל' קידוש החודש (סימן קכא) שכתב חידוש נפלא, וז"ל: והוי יודע, דלא שייך הכי בין השמשות, דלא אמרינן הכי אלא להבדיל בין היום שלפניו ובין היום שלאחריו, ובכולם דנים אותם להחמיר. אבל בנידון דידן אין אנו צריכים להבדיל בין שני הימים (לענין חילוף תאריכים), אלא להבדיל בין היום ובין הלילה, ולפיכך בזמן שלא נראה עדיין כוכב, יום מיקרי – עכ"ל הרדב"ז. וכך כתב שם בסימן סט יעו"ש.

להבדיל – זקף-גדול, בתפקיד שלושה מצבים במעבר בין שני ימים: אור יום בנוכחות שמש, בין השמשות בלי נוכחות שמש אבל לפני צאת הכוכבים עדיין אותו יום כמו בנוכחות שמש, צאת שלושה כוכבים מיקרי לילה ושייך ליום הבא.

הסבר הלכתי ובפנימיות התורה:

מתבנית הטעמים של המלים **הַשְּׁמַיִם לְהַבְדִּיל** נרמזים הלימודים הבאים: (א) אזהרה לא להפוך המאורות לעבודת כוכבים ומזלות ואז נהיה מארת (מגפה) (ב) תיקון למגפה ע"י שמות הקודש היוצאים מפסוק (בר' מקץ מג,יא) צ'רי ד'בש נ'כאת (ו')ל'ט ב'טנים (ו')ש'קדים. (ג) רמז לגאולה אליה"ו משי"ח ב"ן דו"ד

תפקיד זקף-גדול בתבנית הטעמים זקף-קטן זקף-גדול בפנימיות התורה. 1 בראשית בראשית א, יד:

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי מְאֹרֹת בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהַבְדִּיל בֵּין הַיּוֹם וּבֵין הַלַּיְלָה וְהַיּוֹם לְאֹתוֹת וּלְמוֹעֲדִים וּלְיָמִים וְשָׁנִים:

מופע ראשון בתורה של התבנית זקף-קטן זקף-גדול (ז"ק ז"ג), שג' המלים של הטעמים האלה עולה יסו"ו מלכו"ת ועולה תקע"ו (בשם אמרי נועם), הגימטריה של המלים המוטעמות ז"ק ז"ג וההפרש בין גימטריה הטעמים וגימטריה המלים המוטעמות בתבנית ז"ק ז"ג מרמזות לענינים בתורת הסוד.

הַשְּׁמַיִם לְהַבְדִּיל גי' 395 + 81 = 476 = תע"ו = שקע"ו = ע"ל רקע"ו, אוצר גי' הרב י"ר פאלוך זצ"ל - אליה"ו משי"ח ב"ן דו"ד (סדור ב"ע עמ' ר"א). רמז לגאולה, שבה המשיח יגלה את הבלי גבול בתוך כח הגבול מעל לגלוי במתן תורה (בעזרת הרב אי"מ אייזן הי"ו) ומופיע בפסוק ה"ד של התורה שהג' של מספרו דו"ד, שם צדנלב"ש (נגיד ומצוה י')

476 = 10 + 466 = י' (גי 10) (אלו ספירות דאצילות ובספירת מלכות דאצילות נמצא שורש) כס"א שכינ"ה (גי' 466) ממנו משתלשלים עולמות בראיה יצירה עשיה. וזה לעומת זה ברא הא-לקים אם תע"ו אחרי עכו"מ אזי השמים הטהורים מוחלפים בתמו"ד (גי' 466) – שם רקיע של טומאה וי' ספירות (א או יא) של טומאה (ע"פ אוצר גי' הרב י"ר פאלוך זצ"ל)

476 = 7 * 68 (גי' חיי"ם) עולה מנח"ה חדש"ה להו"ה המהה תיקון לחטאי אדם הראשון בגלותו במצרים, דור המבול, **משכיל לדוד**, **היכל הברכה, מנורת שלמה**, ד: במדבר נשא ז,ב - ג

רש"י **וְהַיּוֹם לְאֹתוֹת** - חסר וי"ו, על שם שהוא יום מארה ליפול אסכרה בתינוקות (ראה ירוש' תענית ד, ג); הוא ששינוי (תענית כז,ב): ברביעי הוי מתענין על אסכרה שלא תפול בתינוקות.

טט – אפשר כי ה' הזוהיר כי עבודת כוכבים ומזלות מביאה למארה – מגפה. ומהמכה עצמה מלמד רפואה להבדיל ממנה, בשם צדנלב"ש היוצא מהג' **הַשְּׁמַיִם לְהַבְדִּיל** ועוד שמות מהפסוק (בר' מקץ מג,יא)

שו"ת רב פעלים חלק ד - סוד ישרים סימן יט שם צדנלב"ש - גס יכתוב הסופר על קלף כשר שם נעורירו"ן היוצא מן פסוק ויאמר אליהם ישראל אביהם וכו' ושם צדנלב"ש היוצא מן פסוק מעט צרי ומעט דבש וכו' ויתלה עליו ושמות אלו כתובים בשער הכוונות לרבינו האר"י ז"ל אצל פטום הקטורת.

אוצרות חיים (אוצר החכמה), מכלול חכמת הקבלה ב: רב יוסף חיים בן אליהו, שם צדנלב"ש יוצא מן ר"ת (בר' מקץ מג,יא) צ'רי ד'בש נ'כאת (ו')ל'ט ב'טנים (ו')ש'קדים, טוב לומר הפסוק הזה אחרי פטום הקטורת קודם הפסוק ה' צ-באות עמנו, אפשר שזה חלק מההגנה שאמירת פטום הקטורת מהוה שלא יהיה חיות למזיקים מן השפע המושפע בתפלה, וכן מגן מ- ומבטל מגפה.

אמרי בינה שיר השירים (אוצר החכמה) רב צבי אריה בן אליעזר, שם המברר הטוב ומבריה הרע, טט - **להבדיל** אם יכתב מבדי"ל גי' א-להים, אזהרה מפני עשיית כוכבים ומזלות היינו אליהם אחרים.

יחזקאל **וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים וְהָיָה לְאֹתוֹת וּלְמוֹעֲדִים וּלְיָמִים וְשָׁנִים:** - **נר תמיד** זקף-קטן שזה העיקר בעולם העשיה.

טט - א' נראה ששלושה הטעמים שהביא **נר תמיד** ב-(א,יד) שייכים לעולם הנברא וחשובים כאחד.

טעם (ההסבר ל-) **יחזקאל וְהָיָה לְאֹתוֹת וּלְמוֹעֲדִים וּלְיָמִים וְשָׁנִים** הוא טעם נפרד ומכיל כמאמר אור החיים המרת החיות הא-לקית להשפעת החיות בעולם הנברא, פסוק (א,יח) מגלה טעם נוסף – **וְהָיָה לְאֹתוֹת וּלְמוֹעֲדִים וּלְיָמִים וְשָׁנִים** - **יחזקאל וְהָיָה לְאֹתוֹת וּלְמוֹעֲדִים וּלְיָמִים וְשָׁנִים**

יחזקאל וְהָיָה לְאֹתוֹת וּלְמוֹעֲדִים וּלְיָמִים וְשָׁנִים - זקף-קטן זקף-קטן, פעמיים זקף בין שני קיסרים שעשוי לרמז על אחד מהתפקידים הבאים: כעין דבר שחוזר וקורה, היקש, בנין אב. אפשר להסביר זאת בענין מחזוריות תנועות המאורות למיניהם, ומה שהביא **תורה תמימה**

בראשית פרק א (א,7) **וְהָיָה לְאֹתוֹת וּלְמוֹעֲדִים וּלְיָמִים וְשָׁנִים** - [מאכן רמז שמברכין על החמה בתקופתה]⁶ [ירושלמי ברכות פ"ט ה"ב]: ויש לומר שגם על כוכבים ומזלות היה צריך לברך על מחזוריותם ברוך עושה מעשה בראשית, כמו בברכת חמה ועל כוכבי שביט, אבל רוב העולם לא בקי בכך, ובעיקר חשוב לנו מחזור החמה.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טוולד"ל) כי במצוותך האמנותי – תהלים קי"ט, שם; טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשס"א – התשפ"ג; תפיסת ההשערת: אנתח, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידם) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך; רבוי; דרנא – מצרף; תביר – מחלק; ממעט, לא ממש; טפחא = טרקהא – שנוי משמעות, רבוי מתפשט; מרכא טפחא – קב' ששנויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפחא – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקף – כ"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק 1 – סדור שנהלק, השלם החלק נדרשים; זקא סגול – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקא-קטן – 2; זקא-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ... זקא-קטן ... זקא-קטן ... חצוי פסוק – היקש; השלישיה; קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולמוד פרטיו בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; תלישא-גדולה = תלישא – דרוש בפסוק ולפניו שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושא/ים אחר/ים בתושבע"פ.

1.9 בראשית א,א (התשע"ט)

בראשית א,א – ב: [א] בראשית ברא אל הים את השמים ואת הארץ:

[ב] והארץ היתה תהו ובהו וחשך על פני תהום ורוח אל הים מרחפת על פני המים:

[רש"י] על (א,ב) ורוח אל הים מרחפת כסא הכבוד² עומד באויר ומרחף³ על פני המים ברוח פיו של הקדוש ברוך הוא² ובמאמרו.

[שפת"ח ק] (א,ב) ורוח אל הים שהוא כסא הכבוד מרחפת במאמרו ורוח פיו של הקדוש ברוך הוא:

הסבר על "כסא הכבוד" נערך בעזרת הרב אי"מ איזון הי"ו: כסא הכבוד הוא איחוד של עולם האצילות ועולם הבריאה, כעין כתר ד' עולמם (הבריאה. בשם הר"י"צ עולם הבריאה הוא עולם הכסא (עלמא דאתכסאי, עולם מכוסה) שחיות הנבראים היא המציאות שלהם. כסא הכבוד הוא המקור הכולל של המציאות בעולם הבריאה, היצירה והמעשה. הוא מקור השפע הרוחני והחומר היסודי. אפשר כי (בראשית א,א) הוא תיאור פותח של (עולם) הבריאה ולכן פותח באות "ב" לרמז על עולם הבריאה. ברא שניים (א) ברא שיתן – החומר היסודי, שהרמב"ן מכנהו יוילי וממנו נוצרים כל החומרים האחרים, (ב) סדר ההשתלשלות הרוחני המחיה בהתמדה את החומר.

בראשית א,ג: ויאמר אל הים יהי אור ויהי אור:

הסבר ל-וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים – (סלוק) מרכא טפחא בראש פסוק, עשוי להיות בתפקיד מידת סמוכים, שהיא כעין פתוח מהמידות (כב) ו/או

(כג) מל"ב מידות של רבי אלעזר בריה"ג מידה (כב) מדבר שחבירו מוכיח עליו, מידה (כג) מדבר שהוא מוכיח על חבירו, רמז ללמוד

מענין מסוים בחצי פסוק או פסוק (א) אל פסוק (ב) ולפעמים ירמז ללמוד מ- (ב) ל- (א)

כיוון אפשרי ללימוד סמוכים מ-(א,ג) אל (א,א-ב) עד פסוק (א,ג) לא נכתב מאמר. בפסוק (א,א) נאמר וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים – בתבנית טעמים מרכא טפחא, פעם היחידה מכל מאמרות הבריאה. עתה נסביר משמעות אפשרית ללימוד מתבנית זאת בתוכן הזה.

פ[רש"י] על (א,ב) כסא הכבוד² עומד ... במאמרו (של הקב"ה) ועדיין לא נכתב "ויאמר". אפשר כי תבנית הטעמים של (בר' א,א) וַיֹּאמֶר

אֱלֹהִים – מרכא טפחא, מרמזת במידת סמוכים (כעין מידות כ"ב וכ"ג מל"ב מידות) לפ' [רש"י] על (א,ב) כסא הכבוד² עומד ... במאמרו.

אלא שהמאמר המרומז (א,א) בראשית מקורו בעולם האצילות והוא המהווה את עולם הבריאה הוא עולם הכסא.

ההסבר מדוע אין מלת "ויאמר" מקדימה ל"בראשית" מובא ב-[זוהר כרך א (בראשית) פרשת בראשית לא,ב] וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים למי הוא

אומר אינו אומר אלא לאתרים, יְהִי (לעיל כ"ב) אֹרֶךְ לעולם הזה, וְיִהְיֶה-אֹרֶךְ לעולם הבא, ו-[התורה והמצוה – המלבי"ם שאלות ג-

ה] ד"ה "הנה השאלה (של ר"ש בן יהוצדק [בר' פ"ג]) מהיכן נבראת האורה נכונה מאד, שכבר בארנו שבריאה יש מאין לא היה רק

במאמר של בראשית, אבל ביתר המאמרות היה בריאה יש מיש, שלא יתכן מלת וַיֹּאמֶר רק אל אחר כמ"ש מנמוקי [הרד"ק], וכל

בריאה יש מיש אמר ה' אל החומר הנמצא שיפשט צורתו הקודמת וילבש צורה אחרת וגו' "

[המלבי"ם] שלא יתכן מלת וַיֹּאמֶר רק לאתרים ... אל אחר. טט: אחר יש רק אחרי שנבראו החומר היסודי וסדר ההשתלשלות

הרוחנית: עולם הבריאה עולם היצירה ועולם העשיה.

עיון בנושא (בראשית א,ב) וְהָאָרֶץ וכסא הכבוד. בלימוד לאחריו ואלפניו.

תבנית הטעמים של הסיפא של (א,ב) וְרוּחַ אֱלֹהִים – היא (אתנח) מונח זקף-קטן, והתוכן הוא תיאור. אחריו נאמר (א,ב) מְרַחֶפֶת עַל-פְּנֵי

הַמַּיִם: התוכן הוא פעולה, תבנית הטעמים הזאת עשויה לרמז ללימוד לכתוב אחריה ולימוד לכתוב אלפניה.

בלימוד לכתוב אחריה הנתמך גם בתבנית הטעמים של (בר' א,א) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים – מרכא טפחא, המרמזת במידת סמוכים הפעם בכיוון מ-

(א,ב) אל (א,ג) נקבל שמכסא הכבוד יוצא המאמר הראשון (בר' א,א) וְיִהְיֶה אֹרֶךְ שממנו התפתחות הנבראים.

עם ידיעה זאת חוזרים ללימוד לכתוב לפניו אל הרישא למלת (בראשית א,ב) וְהָאָרֶץ – רביע, ולומדים שחומר היסודי נברא לקבל מכסא

הכבוד המתואר כבעל ארבעה צדדים רביעיות של תכונות שונות (ראה הסבר במקום אחר ובפר' וארא).

[חסידות מבוארת מועדים עשרת ימי תשובה מאמר שיר המעלות ממעמקים ע' קכט – קל]

אך התירוץ על זה דהנה יש ב' בחינות, סוכ"ע (=סובב כל עלמין) וממכ"ע (=ממלא כל עלמין). והנה בבחינת סוכ"ע אין שום שינוי

קודם הבריאה ואחר הבריאה, בכל עלמות עליונים ותחתונים בשוה ...

אמנם השינוי הוא בבחינת ממכ"ע, דהנה בעשרה מאמרות נברא העולם, שנשתלשלו ממאמר וְיִהְיֶה אֹרֶךְ ויהי כן (ראה פירוש עורך

חסידות מבוארת) (טט - הקרא ב-(בראשית א,א) הוא וְיִהְיֶה-אֹרֶךְ), יהי רקיע ... ויהי-כן. והשנוי הוא מצד המקבלים, כי כל עולם משיג לפי

שכלו. וגו'

[פירוש עורך חסידות מבוארת]

דהנה בעשרה מאמרות וגו' כללות התחלקות באור ממכ"ע - הן עשרה המאמרות שבהן נברא העולם, שכל מאמר ומאמר הוא סוג

חיות אחר, שממנו נברא ומשתלשל סוג אחר של נבראים, ולדוגמא: מציאות האור נתהווה ע"י מאמר (היינו כח א-לקי) וְיִהְיֶה אֹרֶךְ

שירד ונשתלשל עד שנעשה ממנו מציאות האור וכן בשאר מאמרות (עיי' תניא שער היחוד והאמונה ס"פ י' ואילך). (בשאר המאמרות

נאמר ויהי-כן - סלוק ללא טפחא לפניו)

הרי שמצינו שינויים והבדלים באור וחיות האלקי שממנו נבראו כל הנבראים.

וכשם שיש שינויים והבדלים במדרגת האור והחיות המהווה ומחיה את הנבראים - כך יש שינויים באופן התגלות האור הא-לקי

הממכ"ע בין שמים לארץ, בין עולם לעולם (וכן בין נברא לנברא)

טט - הסבר העורך שמאמר (בר' א,א) וְיִהְיֶה אֹרֶךְ וְיִהְיֶה-אֹרֶךְ ומאמר יהי רקיע ... ויהי-כן ושאר מאמרות מביא סוג חיות מיוחד לאותו ענין

והוא בדיוק כפי שהבורא צווה. החיות הזאת נקראת אור ממלא כל עלמין שאין בה הגבלה. אבל ע"י התלבשות בחומר היא מוגבלת לפי

תפקיד הנברא שבו מלובשת חיות זאת.

(בר' א,א) וְיִהְיֶה אֹרֶךְ - מונח אתנח, מונח מרבה אתנח מגביל, ביחד רבוי הגבלות, כהסבר [עורך חסידות מבוארת] מציאות האור

נתהווה ע"י מאמר (היינו כח א-לקי) וְיִהְיֶה אֹרֶךְ שירד ונשתלשל עד שנעשה ממנו מציאות האור (נשתלשל משמעו הוגבל פעמים

רבות)

שני אופני ההסבר הבא נערכו בהתייעצות עם הרב אי"מ איזון הי"ו

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טוה"ל) כי במצותך האמתי – תהלים קי"ט, ט: טעמי המקרא והתורה כבעל-פה, התשס"א – התשפ"ג: תפצית ההשערו: אתנח, סלוק – סוף-סוק (נקראים ספרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרְכָא = מארְךָ, רבוי; דרְגָא – מצרף; תְּבִיר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפְּחָא = טרְחָא – שני משמעות, רבוי מתפשט; מרְכָא טפְּחָא – קב' שעשויה לגדול; יתור לרבות, מכל מקום; דרְגָא תְּבִיר טפְּחָא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרְכָא תְּבִיר טפְּחָא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תְּבִיר מרְכָא טפְּחָא – קבוצה שממעתים חלק מפרטיה מענין מסוים; מרְכָא – כד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק 1 – סדור שנהלק, השלם והחלק נדרשים; זרְקָא סגול – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ... זקף-קטן ... זקף-קטן בחצי פסוק – היקש; השלישיה: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי'ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולמוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שעור. מחיצה. עקירה. שגגה = שכחה: פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושא/ים אחר/ים בתושבע"פ.

אופן (א) וְיִהְיֶה-אֹרֶךְ – סילוק ללא טפחא לפניו, היינו אור סובב כל עלמין, אין שום שינוי קודם הבריאה ואחר הבריאה, בכל עולמות עליונים ותחתונים בשוה'.

וְיִהְיֶה-אֹרֶךְ – סילוק, מגביל וזה אור ממלא כל עלמין שיש שינויים והבדלים במדרגת האור והחיות המהווה ומחיה את הנבראים, תוצאה מגובלת מהתלבשות החיות האלקית בנבראים.

אופן (ב) וְיִהְיֶה-אֹרֶךְ – סילוק ללא טפחא לפניו, התלבשות ללא שינוי מצד המשפיע של אור ממלא כל עלמין, החיות הבלתי מוגבלת, בנבראים. **וְיִהְיֶה-אֹרֶךְ** – סילוק, הגבלה מצד הנבראים. הגבלת התלבשות (אור ממכ"ע) החיות האלקית בנבראים לפי התפקיד של הנברא.

בראשית א,יא: מופע ראשון של יתיב, מופע ראשון של גרשיים, מופע ראשון של תלישא-גדולה **וַיֵּאמֶר אֱלֹהִים תְּרַשָׁא הָאָרֶץ דְּשָׂא עֶשֶׂב מִזְרִיעַ זֶרַע עֵץ פְּרִי עֵשֶׂה פְּרִי לְמִינֵהוּ אֲשֶׁר זָרְעוּ-בוּ עַל-הָאָרֶץ וַיַּהֲרִי-בָן:**

(א,יא) **עֶשֶׂב מִזְרִיעַ זֶרַע** – יתיב מונח זקף-קטן, (א,יא) **עֶשֶׂב** – יתיב – בתפקיד דווקא כך הדבר, לא פחות ולא יותר,

(א,יא) **מִזְרִיעַ זֶרַע** – מונח זקף-קטן, זקף-קטן מרמז לשני לימודים, מונח מוסיף סעיף באחד או בשני הלימודים. אפשר שכאן מרמז למצוות התלויות בארץ וכאן הם תרומות ומעשרות, ובשניהם שלושה מיני הפרשות בירק: אחר לקיטה, אחר שליש גידול, אחר השרשה.

(בר' א,יא) **עֵץ פְּרִי עֵשֶׂה פְּרִי לְמִינֵהוּ אֲשֶׁר זָרְעוּ-בוּ עַל-הָאָרֶץ** – אפשר שבעץ לכתחילה בתרומות ומעשרות יש שני מינים: אחר חנטה, אחר שליש גידול, ובדיעבד שלושה מינים בעץ והמין השלישי עץ האתרוג ש-[אור החיים] מפרש שטעם עץ האתרוג כטעם הפרי והוא משלב אחר חנטה ואחר לקיטה.

ספורנו (בר' א,יא) ... עֵץ פְּרִי עֵשֶׂה פְּרִי לְמִינֵהוּ, כי המורכב משני מינים לא יוליד:

.... **וַיַּהֲרִי-בָן**, נתקיים כן בלתי שיקבל הפחות והיתר באופן שאם יקרה צמח מורכב משני מינים לא יוליד:

(בר' א,יא) **וַיַּהֲרִי-בָן** – סילוק ללא טפחא לפניו, הארץ הוציאה כל מה שהבורא ייעד להוציא. אלא שבפסוק (א,יא) עשתה שינוי במה שהוציאה שלא כל העצים יהיו (בר' א,יא) **עֵץ פְּרִי עֵשֶׂה פְּרִי לְמִינֵהוּ**

בראשית א,יב: **וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ דְּשָׂא עֶשֶׂב מִזְרִיעַ זֶרַע לְמִינֵהוּ וַעֲשֶׂה-פְּרִי אֲשֶׁר זָרְעוּ-בוּ לְמִינֵהוּ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי-טוֹב:**

(א,יב) **וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ דְּשָׂא** – ר"ת ו"ה חלק משם הויה"ה של ד' אותיות, המרמז לרחמים, ס"ת א"צ צ"א הם גי' הא-להים"ם היינו הדיינים חכמי התורה. אות ו"ו מרמזת להמשכת התורה מלמעלה מהויה"ה לחכמים, לתת בידם הנהגת התורה על הארץ, יש שיעורי תורה שהם הלכה למשה מסיני, ונתן לחכמים הכח, לקבעם ולשנותם וכל שיעור חכמים כך הוא.

(בר' א,יא) **עֵץ פְּרִי עֵשֶׂה פְּרִי לְמִינֵהוּ** – מונח גרשיים מהפך פשטא זקף-קטן, **עֵץ** – מונח, מלמד לרבות דרשות אחדות בתבנית הטעמים שאחריו. **לְמִינֵהוּ** – זקף-קטן מלמד על שני למודים בתבנית הטעמים עד אליו.

אחד הלמודים יהיה בתבנית הטעמים של (בר' א,יא) **פְּרִי עֵשֶׂה פְּרִי** – גרשיים מהפך פשטא כעין יצא מן הכלל להקל ולא להחמיר, ויש לפחות דרשה אחת.

לימוד אחר יהיה בתבנית הטעמים של (בר' א,יא) **עֵשֶׂה פְּרִי לְמִינֵהוּ** – מהפך פשטא זקף-קטן, שבו תהיה לפחות דרשה אחת המוציאה הכתוב ממשוטו.

(בר' א,יא) **עֵץ פְּרִי עֵשֶׂה פְּרִי לְמִינֵהוּ** ע"פ [כלי יקר] עושה פרי המתאים למין האוכלו, היינו האדם.

(בר' א,יא) **מִזְרִיעַ זֶרַע לְמִינֵהוּ** ע"פ [כלי יקר] עושה פרי המתאים למין האוכלו, היינו שאר בעלי חיים (לא רק האדם או בלי האדם).

בשני הכתובים פשט מלות (בר' א,יא) **לְמִינֵהוּ** (בר' א,יא) **לְמִינֵהוּ** מלמד על מיני הצמחים, ע"פ [כלי יקר] כל מין צמח הוציא פירות המתאימים למיני בעלי החיים האוכלים אותם.

תבנית טעמי הפסוק עשויה לרמוז ללימוד כעין כלל ופרט וכלל. **וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ** – קדמא ואולא, כעין כלל קדמאה, ופרטי **דְּשָׂא עֶשֶׂב מִזְרִיעַ זֶרַע לְמִינֵהוּ וַעֲשֶׂה-פְּרִי אֲשֶׁר זָרְעוּ-בוּ לְמִינֵהוּ**, אם **וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי-טוֹב** מהווה כלל בתראה הוא ירבה בפרטים כעין אלו הנמנים. טעם הפרט **דְּשָׂא** – תלשא, מלמד על שיעור שעורה, אפשר כי הכלל הסוגר ירבה מפרט זה לשיעורים שונים של הרחקות ומניעת כלאים למראית עין, ראה משנה כלאים, וכפירש [רלב"ג (וי' קדשים יט,ט)].

(א,יב) **עֶשֶׂב מִזְרִיעַ זֶרַע לְמִינֵהוּ**

(א,יב) **עֶשֶׂב** – מונח – ללמד כי תבנית הטעמים הבאה עשויה לחזור על עצמה לענינים אחרים. זה מתאים לפ' [רש"י] אע"פ שלא נאמר למינהו בדשאים בציוויהן שמעו שנצטוו האילנות על כך ונשאו ק"ו בעצמן כמפורש באגדה בשחיטת חולין [חולין ס"א, ט]. חזרת הענין היא שהדשאים עשו כמו שנצטוו האילנות.

(א,יב) **מִזְרִיעַ זֶרַע** – מהפך פשטא,

(א,יב) **לְמִינֵהוּ** – זקף-קטן מקביל ל-(א,יא) **לְמִינֵהוּ** – זקף-קטן. בשניהם הזקף-קטן מרבה כגון מניעת כלאים.

(א,יב) **וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ דְּשָׂא** – קדמא ואולא תלישא-גדולה (=תלשא), בדרך כלל טעם תלשא ותרסא מקדימים לקדמא ואולא ואילו כאן קדמא ואולא מקדימה לתלשא. אפשר כי **וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי-טוֹב** ו**וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ** – קדמא ואולא, בתפקיד כעין כלל מלמד שכל שיעורי תורה המרומזים בטעם תלשא במלת **דְּשָׂא** וכן בטעם תרסא, יהיו נמדדים בפירות שנשתבחה בהן ארץ-ישראל היינו (דברים עקב ח,ח) **אָרֶץ חֲטָה וְשִׁעֲרָה וְגַפְּן וַתֵּאָנֶה וְרִמּוֹן אֲרָץ-זֵית וְדִבְשׁ:** וזהו הנדרש בבבלי סוכה ד, וב-**בבלי עירובין ד,א** אמר רבי חייא בר אשי אמר רב: שיעורין חציצין ומחציצין הלכה למשה מסיני. - שיעורין? דאורייתא הוא! דכתיב (דברים ח) ארץ חטה ושערה וגו' ואמר רב חנן: כל הפסוק הזה לשיעורין

בבלי עירובין ד,א אמר רבי חייא בר אשי אמר רב: שיעורין חציצין ומחציצין הלכה למשה מסיני. - שיעורין? דאורייתא הוא! דכתיב (דברים ח) ארץ חטה ושערה וגו' ואמר רב חנן: כל הפסוק הזה לשיעורין. וכליו על כתיפיו, וסנדליו וטבעותיו בידיו – הוא והם טמאין מיד. היה לבוש כליו, וסנדליו וטבעותיו, וטבעותיו באצבעותיו – הוא טמא מיד, והן טהורין עד שישא בכדי אכילת פרס, פת חטיין ולא פת שיעורין, מיסב ואוכל בליפתן. שעורה – דתנן: עצם כשעורה מטמא במגע ובמשא, ואינו מטמא באהל. גפן – כדי רביעית יין לגזר. **בבלי עירובין ד,ב**, תאנה – כגורגרת להוצאת שבת, רמון – כדתנן: כל כלי בעלי בתים שיעורין כרימונים. (דברים ח) ארץ זית שמן (ודבש) שכל שיעוריה כזיתים. כל שיעוריה סלקא דעתך? והאיכא הני דארמין! אלא אימא: ארץ שרוב שיעוריה כזיתים. דבש – ככותבת הגסה ליום הכיפורים. ותיסבורא, שיעורין מיכתב כתיבי? אלא: הלכתא נינהו, ואסמכיהו רבנן אקראי.

(א,יב) **וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי-טוֹב** מהווה כלל בתראה הוא ירבה בפרטים כעין אלו הנמנים. טעם הפרט **דְּשָׂא** – תלשא, מלמד על שיעור שעורה, אפשר כי הכלל הסוגר ירבה מפרט זה לשיעורים שונים של הרחקות ומניעת כלאים למראית עין, ראה משנה כלאים, וכפירש [רלב"ג (וי' קדשים יט,ט)].

(א,יב) **עֶשֶׂב מִזְרִיעַ זֶרַע לְמִינֵהוּ**

(א,יב) **עֶשֶׂב** – מונח – ללמד כי תבנית הטעמים הבאה עשויה לחזור על עצמה לענינים אחרים. זה מתאים לפ' [רש"י] אע"פ שלא נאמר למינהו בדשאים בציוויהן שמעו שנצטוו האילנות על כך ונשאו ק"ו בעצמן כמפורש באגדה בשחיטת חולין [חולין ס"א, ט]. חזרת הענין היא שהדשאים עשו כמו שנצטוו האילנות.

(א,יב) **מִזְרִיעַ זֶרַע** – מהפך פשטא,

(א,יב) **לְמִינֵהוּ** – זקף-קטן מקביל ל-(א,יא) **לְמִינֵהוּ** – זקף-קטן. בשניהם הזקף-קטן מרבה כגון מניעת כלאים.

(א,יב) **וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ דְּשָׂא** – קדמא ואולא תלישא-גדולה (=תלשא), בדרך כלל טעם תלשא ותרסא מקדימים לקדמא ואולא ואילו כאן קדמא ואולא מקדימה לתלשא. אפשר כי **וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי-טוֹב** ו**וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ** – קדמא ואולא, בתפקיד כעין כלל מלמד שכל שיעורי תורה המרומזים בטעם תלשא במלת **דְּשָׂא** וכן בטעם תרסא, יהיו נמדדים בפירות שנשתבחה בהן ארץ-ישראל היינו (דברים עקב ח,ח) **אָרֶץ חֲטָה וְשִׁעֲרָה וְגַפְּן וַתֵּאָנֶה וְרִמּוֹן אֲרָץ-זֵית וְדִבְשׁ:** וזהו הנדרש בבבלי סוכה ד, וב-**בבלי עירובין ד,א** אמר רבי חייא בר אשי אמר רב: שיעורין חציצין ומחציצין הלכה למשה מסיני. - שיעורין? דאורייתא הוא! דכתיב (דברים ח) ארץ חטה ושערה וגו' ואמר רב חנן: כל הפסוק הזה לשיעורין

בבלי עירובין ד,א אמר רבי חייא בר אשי אמר רב: שיעורין חציצין ומחציצין הלכה למשה מסיני. - שיעורין? דאורייתא הוא! דכתיב (דברים ח) ארץ חטה ושערה וגו' ואמר רב חנן: כל הפסוק הזה לשיעורין. וכליו על כתיפיו, וסנדליו וטבעותיו בידיו – הוא והם טמאין מיד. היה לבוש כליו, וסנדליו וטבעותיו, וטבעותיו באצבעותיו – הוא טמא מיד, והן טהורין עד שישא בכדי אכילת פרס, פת חטיין ולא פת שיעורין, מיסב ואוכל בליפתן. שעורה – דתנן: עצם כשעורה מטמא במגע ובמשא, ואינו מטמא באהל. גפן – כדי רביעית יין לגזר. **בבלי עירובין ד,ב**, תאנה – כגורגרת להוצאת שבת, רמון – כדתנן: כל כלי בעלי בתים שיעורין כרימונים. (דברים ח) ארץ זית שמן (ודבש) שכל שיעוריה כזיתים. כל שיעוריה סלקא דעתך? והאיכא הני דארמין! אלא אימא: ארץ שרוב שיעוריה כזיתים. דבש – ככותבת הגסה ליום הכיפורים. ותיסבורא, שיעורין מיכתב כתיבי? אלא: הלכתא נינהו, ואסמכיהו רבנן אקראי.

בבלי עירובין ד,א אמר רבי חייא בר אשי אמר רב: שיעורין חציצין ומחציצין הלכה למשה מסיני. - שיעורין? דאורייתא הוא! דכתיב (דברים ח) ארץ חטה ושערה וגו' ואמר רב חנן: כל הפסוק הזה לשיעורין. וכליו על כתיפיו, וסנדליו וטבעותיו בידיו – הוא והם טמאין מיד. היה לבוש כליו, וסנדליו וטבעותיו, וטבעותיו באצבעותיו – הוא טמא מיד, והן טהורין עד שישא בכדי אכילת פרס, פת חטיין ולא פת שיעורין, מיסב ואוכל בליפתן. שעורה – דתנן: עצם כשעורה מטמא במגע ובמשא, ואינו מטמא באהל. גפן – כדי רביעית יין לגזר. **בבלי עירובין ד,ב**, תאנה – כגורגרת להוצאת שבת, רמון – כדתנן: כל כלי בעלי בתים שיעורין כרימונים. (דברים ח) ארץ זית שמן (ודבש) שכל שיעוריה כזיתים. כל שיעוריה סלקא דעתך? והאיכא הני דארמין! אלא אימא: ארץ שרוב שיעוריה כזיתים. דבש – ככותבת הגסה ליום הכיפורים. ותיסבורא, שיעורין מיכתב כתיבי? אלא: הלכתא נינהו, ואסמכיהו רבנן אקראי.

בבלי עירובין ד,א אמר רבי חייא בר אשי אמר רב: שיעורין חציצין ומחציצין הלכה למשה מסיני. - שיעורין? דאורייתא הוא! דכתיב (דברים ח) ארץ חטה ושערה וגו' ואמר רב חנן: כל הפסוק הזה לשיעורין. וכליו על כתיפיו, וסנדליו וטבעותיו בידיו – הוא והם טמאין מיד. היה לבוש כליו, וסנדליו וטבעותיו, וטבעותיו באצבעותיו – הוא טמא מיד, והן טהורין עד שישא בכדי אכילת פרס, פת חטיין ולא פת שיעורין, מיסב ואוכל בליפתן. שעורה – דתנן: עצם כשעורה מטמא במגע ובמשא, ואינו מטמא באהל. גפן – כדי רביעית יין לגזר. **בבלי עירובין ד,ב**, תאנה – כגורגרת להוצאת שבת, רמון – כדתנן: כל כלי בעלי בתים שיעורין כרימונים. (דברים ח) ארץ זית שמן (ודבש) שכל שיעוריה כזיתים. כל שיעוריה סלקא דעתך? והאיכא הני דארמין! אלא אימא: ארץ שרוב שיעוריה כזיתים. דבש – ככותבת הגסה ליום הכיפורים. ותיסבורא, שיעורין מיכתב כתיבי? אלא: הלכתא נינהו, ואסמכיהו רבנן אקראי.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טווד"ל) כי בזמננו האמנותי – תהלים ק"ט, ש"ם; טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשס"א – התשפ"ג; תמצית ההשערות, אלתא, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרשא = מאריך; רבוי; דרשא – מצרף; תביר – מחלק, ממשט, לא ממש; טפשא = טרשא – שני משמעות, רבוי מתפשט; מרשא טפשא – קב"שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרשא תביר טפשא – קבוצה עם הלכה שזה לפרטיה; מרשא טפשא – קבוצה שמעטת חלק מפרטיה מעט מסוים; מקר – כ"כ בורא לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק 1 – סדר שנהלק, השלם והחלק נדרשים; ורשא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ... זקף-קטן ... זקף-קטן בחצי פסוק – היקף; השלישיה; קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולמדן פרטיו בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מינוט), תלישא-קטנה = תרשא – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עמירה, שגגה = שחאה; תלישא-גדולה = תלישא – דרוש בפסוק ולפניו שעור, מחיצה, עמירה, שגגה = שחאה; פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושא/ים אחרים בתושבע"פ.

1.10 בראשית א,א (התש"פ)

בראשית א,טו: וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת-שְׁמַי הַמַּאֲרָת הַגְּדֹלִים

אֶת-הַמַּאֲזָר הַגְּדֹל לַמְּשַׁלֵּת הַיּוֹם וְאֶת-הַמַּאֲזָר הַקָּטָן לַמְּשַׁלֵּת הַלַּיְלָה וְאֶת הַכּוֹכָבִים:

אפשר כי הפסוק (בר' א,טו) ועד פסוק (א,טז) הם כעין מידה י"ג מ"ב ל"מ מידות שהתורה והאגדה נדרשת בהן של ר' אלעזר בן רבי יוסי הגלילי (יג) מכלל (זה הכתוב (בר' א,יד - טו) שאחריו מעשה והוא פרטו של ראשון,

[פרקי דרבי אליעזר פרק ו] רביעי חבר שני מאורות הגדולים, לא זה גדול מזה ולא זה גדול מזה, ושני בגבהם ובמארו ובאורן, שצאמר (בר' א,טו) וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת שְׁמַי הַמַּאֲרָת וגו'. נכנס תחנות ביניהם זה אומר לנה אגני גדול ממך וזה אומר לנה אגני גדול ממך ולא הנה שלום ביניהם, מה עשה הקדוש ברוך הוא, הגדיל את האחד והקטין את האחד, שצאמר (בר' א,טו) אֶת-הַמַּאֲזָר הַגְּדֹל לַמְּשַׁלֵּת הַיּוֹם וְאֶת-הַמַּאֲזָר הַקָּטָן לַמְּשַׁלֵּת הַלַּיְלָה וְאֶת הַכּוֹכָבִים:

(בר' א,טו) וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים – (סלוק) מונח זקף-קטן, שתי עשיות (א) אֶת-שְׁמַי הַמַּאֲרָת הַגְּדֹלִים (ב) הגדיל את האחד והקטין את

האחד, שצאמר (בר' א,טו) אֶת-הַמַּאֲזָר הַגְּדֹל לַמְּשַׁלֵּת הַיּוֹם וְאֶת-הַמַּאֲזָר הַקָּטָן לַמְּשַׁלֵּת הַלַּיְלָה וְאֶת הַכּוֹכָבִים:

(בר' א,טו) אֶת-הַמַּאֲזָר הַגְּדֹל לַמְּשַׁלֵּת הַיּוֹם – מקף מהפך פשטא מונח זקף-קטן,

(בר' א,טו) וְאֶת-הַמַּאֲזָר הַקָּטָן – מקף מהפך פשטא מונח זקף-קטן,

הכתוב מלמד שיש מאור גדול (שמש = חמה) ויש מאור קטן (ירח = לבנה). התיאור גדול וקטן זה רק ביחס האור שהם משפיעים לארץ. אור הלבנה החלש לעומת אור החמה, עדיין גדול הרבה מאור הכוכבים הנראים בחשיכה. [פרקי דרבי אליעזר פרק ו] מלמד שלענין שבעה כוכבים של שעות, החמה (המאור הגדול) והלבנה (המאור הקטן) שוים ביניהם ושונים לכוכבים האחרים הכלולים בשביעיה. אפשר לומר כי תבניות הטעמים מהפך פשטא של המאור הגדול ומהפך פשטא של המאור הקטן מוציאות את הכתוב מפשוטו ולענין שבעה כוכבים של שעות הם שוים ביניהם ושונים לכוכבים האחרים הכלולים בשביעיה.

[פרקי דרבי אליעזר פרק ו] כל הכוכבים מלשונותם לשבעה פוכבים של שעות, ושמן כל"ש צמח"ן, פוכב, לבנה, שבתאי, צדק, מאדים, חמה, נגה.

ועוד יש לומר כי פשט הכתוב לַמְּשַׁלֵּת הַיּוֹם ופשט הכתוב לַמְּשַׁלֵּת הַלַּיְלָה מלמד שבני אדם אמורים להתייחס רק לתפקידים אלו ולא ליהס להם כוחות עצמאיים, אלא שכבר בדור אנוש דור רביעי מאדם הראשון הבריות תעו אחריהם ועשאו עבודה זרה.

(בר' א,טו) אֶת-הַמַּאֲזָר הַגְּדֹל לַמְּשַׁלֵּת הַיּוֹם וְאֶת-הַמַּאֲזָר הַקָּטָן לַמְּשַׁלֵּת הַלַּיְלָה וְאֶת הַכּוֹכָבִים: – ... זקף-קטן ... זקף-

קטן, שני זקף-קטן בין שני קיסרים כאן מונח ... סלוק, כעין דבר החוזר וקורה, ואלו המחזוריים השונים במהלך הכוכבים השונים וקשר מחזוריים אלו בין היתר ללוח העברי. אמנם רש"י פירש חלק מהדברים ב-(בר' א,יד) אבל אם מפסוק (בר' א,טו) ועד פסוק (א,יט) הוא פירוט הכלל ב-(בר' א,יד) אז [פרקי דרבי אליעזר פרק ו] מפרטים את הפירוט והמחזוריים המתוארים בו.

[פרקי דרבי אליעזר פרק ו] ... כל הכוכבים מלשונותם לשבעה פוכבים של שעות, ושמן כל"ש צמח"ן, פוכב, לבנה, שבתאי, צדק, מאדים, חמה, נגה. והם מלשונותם לשבעה ימי השבוע, יום ראשון פוכב חמה, יום שני צדק לבנה, יום שלישי נגה מאדים, יום רביעי שבתאי פוכב, יום חמישי חמה צדק, יום ששי לבנה נגה, יום שביעי מאדים שבתאי. וכלם מלשונותם לשנים עשר מזלות שהן פגוד לשנים עשר חדשים, ואלו הן: טלה, שור, תאומים, סרטן, ארנה, בתולה, מאזניים, עקרב, קשת, גדי, דלי, דגים. ואלו שצבארא במעשה בראשית לנהג את העולם וכן חקיקה. ושבעה שמשינו אלו נבראו והסדירו ברקיע השמים: כל המזלות מלשונותם את ימות חדש החמה, וימות חדש החמה שלשים יום עשור שעות ומקצה, וכל מזל ומזל מלשונותם את ימות חדש החמה שני ימים ומקצה, שני מזלות לחמשה ימים. השר המתחיל בראש חדש חמה הוא השר המשלים בסוף חדש חמה, הוא הפותח והוא הסוגר. מתחיל גדול של חמה שמונה ועשרים שנה. ושבעה מתחילים וקטנים יש בו, מארבע ארבע שנים. חשבון ימות החמה שלש מאות ששים וחמשה ימים ורביע יום. תקופות שנת החמה ארבע מתשעים ואחד יום ושבע שעות ומקצה. ראשי מתחלות של תקופה דב"ז הגא"ו. בין מחזור למחזור חמשה ימים ושש שעות. תקופות של מחזור הקטן ארבע בכל שנה, וכלן מתשעים ואחד יום ושבע שעות ומקצה. יש מהן מתשעים ושנים. שנה הראשונה של מחזור א"ג, שנה השנייה ב"ב, שנה השלישית ג"א, שנה הרביעית ד"ד: ארבעה ראשי תקופות לארבעה ראשי חדשים, של ניסן נכנסת תחלת הלילה ונחצי הלילה תחלת היום ונחצי היום. ושאר כל ימות התקופות ז"ח ג"ח א"ח ט"ח. תקופה הראשונה של ניסן נכנסת בראש שעות שבתאי, תקופות תמוז נכנסת בקציה של שבתאי, תקופה הראשונה של תשרי נכנסת בראש שעות צדק, תקופות טבת נכנסת בקציו של צדק, ושאר כל התקופות נכנסין בראשן של שעות ובקצין של שעות. מתחיל ראשון נכנס בראש שעות שבתאי ושמן שצ"ם הנכ"ל. מתחיל השני בשעה שלפניו בראש שעות צדק, מתחיל השלישי נכנס בראש שעות מאדים, מתחיל הרביעי נכנס בראש שעות חמה, מתחיל החמישי נכנס בראש שעות נגה, מתחיל הששי נכנס בראש שעות פוכב, מתחיל השביעי נכנס בראש שעות לבנה. בסוף שבע שעות, בסוף שבעה מתחורות, בסוף ששים וחמשה ימים של מחזור הגדול של עשרים ושמונה שנה, חוזר לתחלת ליל רביעי בשעות שבתאי בשבעה שצבארא. ובשלוש מאות וששים וששה מעלות, החמה עולה ויורדת, מאה שמונים ושלוש עולה ברוח מזרח, ומאה שמונים ושלוש יורדת ברוח מערב, כנגד ימות שנות החמה. ובשלוש מאות וששים וששה חלונות החמה יוצא ונכנס במזרח, מתשעים ואחד יום בקרן דרומית, מתשעים ואחד יום בקרן צפונית, וסלון אחד באמצע ושמו סלון נגה. בתקופת תשרי מתחיל מחלון נגה, והולך וסובב לקרן דרומית סלון אחר סלון, עד שהוא מגיע לסלון שבתאי. בתקופת טבת מתחיל מחלון שבתאי והולך וסובב וחוזר לאחוריו סלון אחר סלון, עד שהוא מגיע לסלון תעלימה, שבו האור יוצא, שצאמר (איוב כח, יא) ותצלמה יצא אור. בתקופת ניסן מתחיל מחלון תעלימה שבו האור יוצא, והולך אל קרן צפונית סלון אחר סלון, עד שהוא מגיע לסלון נעמן. בתקופת תמוז, מתחיל מחלון נעמן, והולך וסובב וחוזר לאחוריו סלון אחר סלון, עד שהוא מגיע לסלון חדר שבו רוח סופה יוצא, שצאמר (איוב לו, ט) מן החדר תבוא סופה וממזרים קרה. באלו שבמזרח הנה יוצא ונכנסו במערב הוא נכנס, והשכינה לעולם במערב. ונכנס ומשתתנה לפני הקדוש ברוך הוא, ואומר לפניו רבון כל העולמים עשיתי ככל אשר צויתני. וסלון אחד יש באמצע הרקיע ושמו מזרים, ויאנו יוצא ונכנס בו אלא פעם אחת של מחזור הגדול, שבו יוצא ביום שצבארא: בלילה במערב החמה בתקופת תשרי וטבת, הולך וסובב לקרן דרומית ולמימי אוקיאנוס, בין קצות השמים לבין קצות הארץ שוקעת, שהלילה גדול וסדרה גדולה, עד שהוא מגיע לסלון שבמזרח לסלון שהוא רוצה לצאת בו. בלילה במערב החמה בתקופת ניסן ותמוז, הולך וסובב לקרן צפונית למימי אוקיאנוס שבין קצות השמים לבין קצות הארץ, שהלילה קצר וסדרה קצרה, עד שהוא מגיע לסלון שבמזרח שהוא רוצה לצאת בו, שצאמר (קלח א, ו) הולך אל דרום וסובב אל צפון. הולך אל דרום בתקופת תשרי ובתקופת טבת, וסובב אל צפון

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טובד"ל) כי במצוות האמנות – תהלים ק"ט, שם: המקרא והתורה שבעל-פה, התשס"א – התשס"ג: תפצת ההשערות, אתח, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל: מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרְכָא = מאריך, רבוי; דרָגָא – מצרף; תְּבִיר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפְּחָא = טרָחָא – שני משמעות, רבוי מתפשט; מרְכָא טפְּחָא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרָגָא תְּבִיר טפְּחָא – קבוצה עם הלכה שזה לפרטיה; מרְכָא תְּבִיר טפְּחָא – קבוצה עם הלכה לא שזה לפרטיה; תְּבִיר מרְכָא טפְּחָא – קבוצה שמעטם חלק מפרטיה מעין מסוים; מקָר – כ"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק 1 – סדור שנהלק, השלם והתלק נדרשים; זרְקָא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקָר-קָטן – 2; זקָר-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ... זקָר-קָטן ... זקָר-קָטן בחצי פסוק – היקף; השלישיה: קדמא – סדר קדמות; אולא = גרש – גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולמוד פרטיו בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; פור – דרוש מהפסוק רעיוו לנשא/ים אחרים בתושב"פ.

בתקופת ניסן ובתקופת תמוז, סוכב סבב [שם], שְׁשָׁה תְּדָשִׁים בְּקָרָה דְרֹמִית וְשָׁשָׁה תְּדָשִׁים בְּקָרָה צְפוֹנִית. ועל סביבתיו שְׁבַר הָרוּחַ [שם], לסלון שְׁבַמְרָחָה שְׁבַר הָרוּחַ, הַסְמָה, שְׁלֹשׁ אוֹתִיּוֹת שֶׁל שָׁם פְּתוּבִים בְּלָבוֹ, וְהַמְלָאכִים מְנַהֲגִים אוֹתוֹ. אֵלּוּ שְׁמַנְהִיגִים אוֹתוֹ בַּיּוֹם, אֵין מְנַהֲגִים אוֹתוֹ בְּלִילָה. אֵלּוּ שְׁמַנְהִיגִים אוֹתוֹ בְּלִילָה, אֵין מְנַהֲגִים אוֹתוֹ בַּיּוֹם. הַסְמָה רֹכֵב בְּמִרְכָּבָה, וְעוֹלָה מְעַטָּר פְּתָחַן וְיִישֵׁשׁ כְּגַבּוֹר, שְׁנַאָמֵר [תהלים יט, ו] וְהוּא פְּתָחַן יֵצֵא מִחֻפְתּוֹ. הַסְמָה קְרֻנוֹתָיו וּפְנֵי הַמְּבִיטוֹת לְמִטָּה לְרָצֵן, שֶׁל אֵשׁ. [קְרֻנוֹתָיו וּפְנֵי הַמְּבִיטוֹת לְמִטָּה שֶׁל בְּרָד. וְאֵלּוּלֵי הַבְּרָד שֶׁהוּא מְכַבֵּה פְּנֵי שֶׁל אֵשׁ, הִהָּ הָעוֹלָם נִבְעֵר בְּאֵשׁ, שְׁנַאָמֵר [תהלים יט, ז] וְאֵין נִסְתָּר מִחֻפְתּוֹ. וּבַחֲרָף הוֹפֵךְ אֵת פְּנֵי שֶׁל מִטָּה לְמִטָּה, וְאֵלּוּלֵי הָאֵשׁ שֶׁהוּא מְחַמֵּם אֵת הַבְּרָד, לֹא הִהָּ הָעוֹלָם יָכוֹל לְעַמֵּד מִפְּנֵי הַקְּרָה, שְׁנַאָמֵר [שם קמו, יז] לְפָנֵי קְרָתוֹ מִי יַעֲמֵל. וְאֵלּוּ הֵן קְצוֹת דְרָכָיו שֶׁל הַסְמָה.

[תורה תמימה] (בר' א, טו) אֵת-שְׁנֵי הַמְּאֹרֶת הַגְּדוֹלִים - רבי שמעון בן פזי רמי, כתיב (בר' א, טו) **אֵת-שְׁנֵי הַמְּאֹרֶת הַגְּדוֹלִים** וכתיב **אֵת-הַמְּאֹרֶת הַגְּדוֹל לְמִשְׁשֵׁלַת הַיּוֹם** וְאֵת-הַמְּאֹרֶת הַקָּטָן, אמרה ירח לפני הקדוש ברוך הוא, רבש"ע, וכי אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד, אמר לה, לכי ומעטי עצמך^(ט) [חולין ס' ב']:

[תנ"ת הערה נא] נענשה על שקנאה בגדולת החמה ורצתה לעמוד בערך גבוה ממנה, ולפ"ז ניחא שתי הלשונות, דמתחלת ברייתם היו שניהם גדולים ושונים ואח"כ נתמעט אחד. וע' בחדושי תוס' על התורה תמהו על עיקר קושיה הגמרא מסתירת הלשונות, דמאי קשה לי, דהא אפשר לומר דהכונה דבכלל שניהם גדולים רק האחד קטן מחבירו, יעו"ש, אבל האמת י"ל דהדיוק מדויק מאד, דבכ"מ דכתיב המספר שני במקום שגם בסתמא היינו תופסים שנים, כמ"ש בעלמא מעוט רבים שנים, בא להורות על השתוות אלה השנים, וכה דרשינן ביומא ס"ב ב' על הפ' שתי צפרים (פ' מצורע), שני שעירי עזים (פ' אחרי) מה ת"ל שתי, שני, ללמד שיהיו שנים במראה ובקומה וכו', ובקדושין ס"ח ב' דרשו כי תהיינה לאיש שתי נשים שתהיינה שוות מעם אחד, ובתו"כ פ' אמור לחם תנופה שתיים, שתהיינה שוות, והרבה כהנה, וא"כ קשה גם כאן (בר' א, טו) מה ת"ל שְׁנֵי, ע"כ מורה ששניהם שוין, וא"כ איך כתיב אח"כ המאור הגדול והמאור הקטן, ומפרש שבאמת מתחלה נבראו שניהם גדולים ואח"כ נתמעט אחד, ודו"ק. - ודע דמה שאמרו בכ"מ בגמרא, הנעלבים ואינם עולבים, שומעין חופתן ואין משיבין, עליהם הכתוב אומר ואוהביו כצאת השמש בנבורתו [ע' שבת פ"ח ב' ובכ"מ] לא נתבאר שיכות ענין זה לתגבורת השמש, ולפי הדרשא שלפנינו יתבאר בטוב טעם, דכמו הכא שביישה הלכנה את החמה נענשה ונתקטנה ומפני זה נתגדל אור החמה, כמו כן אלה הנעלבים ואינם עולבים וכו' יתגדל כבודם והעולבים יענשו וחרפה תשוב אל חיקם:

(בר' א, טו) אֵת-שְׁנֵי – מלת שני יתירה, כי מיעוט רבים שנים. בכתובים שמביא **[תנ"ת הערה נא]** מלת "שני" מלמדת על שוים למצוה כתחילה, אבל גם לא שוים בדיעבד. ב-(בר' א, טו) **אֵת-שְׁנֵי הַמְּאֹרֶת הַגְּדוֹלִים** אפשר שגם מלת "את" יתירה ומאפשרת הטעמה במקף בתפקיד בורר את סיבת היתירות של מלת "שני". מקף בורר בין משמע ששניהם שווים ובין משמע אפשרי בתמימה [חדושי תוס' על התורה] ששניהם גדולים רק האחד קטן מחבירו. במאמר רבי שמעון בן פזי **[חולין ס' ב']** שני המאורות הגדולים היו שוים בבריאתם.

(בר' א, טו) אֵת-הַמְּאֹרֶת הַגְּדוֹל לְמִשְׁשֵׁלַת הַיּוֹם – מקף מהפך פשטא מונח זקף-קטן, מקף מהפך פשטא מונח זקף-קטן, מהפך פשטא מרמז לפחות אחד מהם יוצא מפשט הכתוב. שני הלימודים הם בדרך פנימיות התורה.

לימוד (א) היוצא מפשט הכתוב המספר על עשיית המאור הקטן ותפקידו מרמז לאיך זה קרה וְאֵין זֶה מִתְבַּטָּא בְּהַלְכָה. נאמר ב-**[חולין ס, ב]** רבי שמעון בן פזי הקשה ... אמרה ירח לפני הקדוש ברוך הוא, רבש"ע, וכי אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד, אמר לה, לכי ומעטי עצמך. לכן בקשה"ה שיביאו כפרה למענו על מיעוט הלכנה. **[זוהר מהדורת הסולם - ויקרא פרשת אחרי מות מאמר הביאו עלי כפרה אות תו]** אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן, אָמַר קוּדְשָׁא ב"ה, הִבְיָאוּ עָלַי כְּפָרָה בְּר"ח. עָלַי וְנָדָא, בְּגִין דִּיתְעַבְרָ הוּא חוּנָא, וְיִתְפַּסֵּס מֵאֵן דְּכַפְּיָא. עָלַי: פְּמָה דְּכְתִיב כְּפָרִים עוֹמְדִים מִמֶּעַל לוֹ. וְעוֹד פְּתִיב בְּקֶרְחָה, הַנוֹעֲדִים עַל יְיָ, דְּבִגְנֵיהוֹן אֲתַעֵר מֵאֵן דְּאֲתַעֵר דְּאֲמִי מִסְטָרֵיהוּ. אוּף הִכִּי הִבְיָאוּ עָלַי כְּפָרָה, עָלַי מִמֶּשׁ. בְּגִין דִּיתְפַּסֵּס וְיִתְעַבְרָ וְלֹא אֲשַׁתְּכַח חוּנָא בְּאֲמֵר דְּשָׂאֲרֵי. וְכ"כ לְמַה. עַל שְׁמַעְטָתִי אֵת הַכְּרָה, וְשִׁלְטָא בָּהּ מֵאֵן דְּלֵא אֲצַטְרִיךְ. **[פירוש הסולם לזוהר - ויקרא פרשת אחרי מות מאמר הביאו עלי כפרה אות תו]** אמר ר' שמעון, אמר הקדוש ברוך הוא, הביאו עלי כפרה בראש חדש, על שמיעטתי את הירח שהיא המלכות (כנ"ל בראשית א' אות קי"ג) עלי ודאי, דהיינו למעני. כדי להעביר הנחש מיניקת המלכות ויתבשם מי שצריך, דהיינו המלכות. עלי פירושו כמו שרפים עומדים ממעל לו, שאין פירושו למעלה ממנו, ח"ו, אלא למענו, ולכבודו. אף עלי, פירושו למעני. וע"כ כתוב בקרחה, הנועדים על ה', שפירושו ג"כ בשביל ה', דהיינו שבשבילם, מחמת החטא של קרח ועדתו, נתעורר מי שמתעורר, הבא מצדם, שהוא הס"א לפגום בה' אף כאן, הביאו עלי כפרה, עלי ממש, דהיינו למעני בשבילי, כדי שהמלכות תתבשם, והנחש יהיה נעבר ממנה, ולא יהיה נמצא במקום ששורה. דהיינו במקום החסרון של מיעוט הירח. וכל כך למה, בשביל שמיעטתי את הירח, שהוא המלכות, ושולט בה (נטפל אליה) מי שאינו צריך (וחטאת ראש חדש מרחיקה את הנטפל ולא יינק מהשפעת החיות).

לימוד (ב) היוצא מפשט הכתוב מלמד כי מאמר רבי שמעון בן פזי [חולין ס' ב'] שהקב"ה אמר ללבנה לכי ומעטי עצמך הוא רמז לבריאת העולם. הלבנה אין לה אור משלה אלא היא מחוזרה אור החמה הנופל עליה. בזה היא משל לספירת המלכות דאצילות שאין לה דבר משלה אלא היא מקבלת מהספירות שמעליה ומעבירה לעולמות בריאה יצירה ועשייה. כדי לברוא העולם הקב"ה ציווה למלכות לכי מעטי עצמך כהסבר **[לקוטי תורה מספר שיר השירים, האדמו"ר הזקן, ע' ח"ב (= 116)]** ... כמ"ש ל בשם האריז"ל שהמלכות דאצילות יש בה ב' בחינות. ה(בחינה) א' מה שהיא מיוחדת בעשר ספירות דאצילות (ובאצילות הן באיחוד מלא עם הבורא – הכל אלקות). וה(בחינה) ב' מה שנעשית עתיק לבריאה (פנימיות כתר של עולם הבריאה. הערה: בכל עולם יש עשר ספירות בהסתר הולך וגדל של אלקות). (הספירה התחתונה מהעשר יש בה בחינה שניה כהמשך הסבר האדמו"ר הזקן בשם האריז"ל). ושכינתא נקרא הבחינה השנית שבמלכות דוקא. מיהו ע"פ שיר השירים נתבאר לעיל בחינת שכינתא עילאה והיינו בחינת בינה ופירש הטעם בפרדס כנראה פרדס רימונים לרב משה קורדובא) שם מפני שקמטנת ג' (ספירות) ראשונות על שבע ספירות הבנין (התחתונות). וכמ"כ י"ל (וכמו כן יש לומר) דהבחינת מלכות כמו שהיא באצילות נקראת כן עיין בזהו הרקיע ר"פ בראשית ובספר אשל אברהם שם גבי כשושנה כו' כן רעיתי כו'. והנה בליקוטי הש"ס להאריז"ל ב"ה דע משארז"ל לכי ומעטי את עצמך וכו' כמ"ש המגיד להרב"י ע"ש במ"ש ולבחינה זו נאמר לכי ומעטי את עצמך כו' כי המלכות דאצילות אינו יורדת למטה כו' ע"ש. ובע"ח שער מ"ז רפ"ה כ' והנה סוד ע"י דבריאה הוא סוד נקודת מלכות דאצ"י שאמר לה הקב"ה לכי ומעטי והוי ראש לשועלים כי זו היא ראש לכל הבריאה והוא סוד ע"י דבריאה עכ"ל ב"לכי מעטי עצמך" מתהווה הזמן-**[שם ע"ח"א]** ונמצא יש בבחינת מלכות דאצילות ב' בחינות. הא' הוא בהיותה באצילות קודם שיורדת להיות עתיק לבריאה אשר באצילות הוא בחי' היחוד באור א"ס ל' ה' הממלכה. הב' כשנמשכת מאצילות ומתלבשת בבריאה להיות עתיק לבריאה וזהו בחי' מלך וימלוך שאז נעשית מקור להתהוות הזמן עבר הוה ועתיד... עולמות ב"ע חשוכים בגלוי אלקות במ לעומת עולם האצילות וזהו **לְמִשְׁשֵׁלַת הַיּוֹם**.

ב'ה טוב טעם ודעת למדני (טטוד"ל) כי במצוותך האמנת - תהלים קי"ט, טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשס"א - התשפ"ג: תמצית ההשערות, אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) - להגביל; מונח - רבוי; מהפך פשטא - מוציא מפשט; מרכא = מאריך; רבוי; דרנא - מצרף; תביר - מחלק; ממעט, לא ממש; טפחא = טרקה - שנוי משמעות, רבוי מתפשט; מרכא טפחא - קב' עשוייה לגדול; יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תביר טפחא - קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפחא - קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפחא - קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מעני מסוים; מרק - כד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק 1 - סדור שחלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול - מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא - פשוט, 1; זקא-קטן - 2; זקא-גדול - 3; רביע - 4; מונח רביע - לפחות 4; ... זקא-קטן ... זקא-קטן בחצי פסוק - היקף; השלישיה: (קדמא - סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם - יוצא מהענין; קדמא ואולא - בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולמדן פרטיו בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרסא - דרוש בפסוק שעור, מחיבה, עקירה, שגגה = שכחה; תלישא-גדולה = תלישא - דרוש בפסוק ולפניו שעור, מחיבה, עקירה, שגגה = שכחה; פור - דרוש מהפסוק רעיון לנושא/ים אחר/ים בתושבע"פ.

רבינו בחיין (בר' א,יג) וַיְהִי-עֶרְבַּ וַיְהִי-בֹקֶר יוֹם שְׁלִישִׁי: בשלשה ימים אלו הזכיר ערב ובקר ולא היו שם מאורות שיהיו מחייבין הערב והבקר, כי שקיעת האור הוא הערב וזריחתו הוא הבקר, אמנם הזכיר בשלשתם ערב ובקר ולא כלפי האור, אלא כלפי הגלגל, שהוא חוזר ומתגלגל בו, כי כל חלק מחלקי הרקיע כשהוא עולה הוא לו בקר וכששוקע הוא לו ערב, אך מיום רביעי ואילך שנבראו המאורות הזכיר ערב ובקר כלפי האור.

תורת יחיאל, בראשית, רב שלזינגר ע"י, ע' 98, אוצר החכמה] מסביר את [רבינו בחיין] עיין **[מדרש תלפיות ענף בריאת העולם]** "ערב ובקר ר"ל היו כ"ד שעות שהם שיעור ערב ובקר". וצ"ע מגמרא **[חגיגה יב]** דחשיב עשרה דברים שנבראו ביום הראשון וקא חשיב מידת יום ומידת לילה ויש גרסא שלא ברא מידת יום ומידת לילה.

(בר' א,יג) וַיְהִי-עֶרְבַּ - מקף בתפקיד רב-מצב של ערב וַיְהִי-בֹקֶר - מקף, בתפקיד רב-מצב של בקר, (א) ערב ובקר של גלגל השמים עד תום היום השלישי (ב) ערב ובקר של אור החמה החל מתחילת היום הרביעי. בשניהם בורר תחילה וסוף לאופק ירושלים. ועוד **(בר' א,יג) וַיְהִי-עֶרְבַּ וַיְהִי-בֹקֶר - מרכא טפחא בתפקיד קבוצת פרטים העשויה להתרחב כאן לכל חלק מחלקי הרקיע (בחלקיקי שניות) יש ערב ויש בקר, ולכל חלק של הארץ (בחלקיקי שניות) יש ערב ויש בקר.**

[ריקאנטי בראשית א] (בר' א,יג) וַיֵּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי מְאֹרֹת וְגו' [שם יד]. דע כי האור הראשון לא שימש רק שלשה ימים ראשונים, וכן אמרו בבראשית רבה [ג, ו] אורה שנבראת בששת ימי בראשית להאיר ביום אינה יכולה מפני שמכהה גלגל החמה, בלילה אינה יכולה מפני שלא נברא להאיר אלא ביום, והיכן היא מתוקנה לצדיקים לעתיד לבוא, שנאמר **(ישעיה לכו, ז) וְהָיָה אֹרֶשׁ-לְבַנְיָהּ פְּאֹרֶה הַסְּמָה וְאֹרֶה הַסְּמָה וְהָיָה שְׁבַע-עָתִים פְּאֹרֶה שְׁבַע-עָתִים בְּיוֹם חֶשֶׁךְ ה' אֶת-שֶׁבַר עַמּוֹ וּמַחֵץ מַתְּנוּ יִרְפָּא: ס.** **[רד"ק] (ישעיה לכו, ז)** ולענין הפרשיות האלו לפני הפסוקים הבאים האלה ולאחריהם יראה הענין הזה בימי חזקיהו כמו שפי', וכן דעת הגדול רבי' משה מימון ז"ל, ופירוש פְּאֹרֶה שְׁבַע-עָתִים, שבעת ימי חנכת שלמה:

(בר' א,יג) יוֹם שְׁלִישִׁי: מונח מרבה סלוק מגביל, הגבלה לאופק ירושלים, הגבלה לכ"ד שעות, הגבלה על האור שנברא ביום האחד ושימש רק שלושה ימים ונגנז. (מקורות אחדים) לימוד שאין לברך על המוגמר עד שיסתים המעשה כמו ביום השלישי על היקוות המים מיום שני בימים עד יום שלישי והיראות היבשה וסיום הצמיחה.

בראשית א,יז: [יז] וַיֵּתֵן אֹתָם אֱלֹהִים בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהָאֵיר עַל-הָאָרֶץ:

בראשית א,יז: [יז] וַיֵּתֵן אֹתָם אֱלֹהִים - מרכא תביר טפחא, קבוצת פרטים כאן כוכבים שלא על כל אחד מהם חל **בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהָאֵיר עַל-הָאָרֶץ:** היות והמאור הגדול היא השמש והמאור הקטן הוא הירח נראים בארץ אז טעמי (א,יז) מרמזים לכך שלא כל הכוכבים ברקיע השמים (בבלי חגיגה, יב,ב) מאירים באור הנראה בארץ.

בראשית א,פ [כ] וַיֵּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׂרָצוּ הַמַּיִם שָׂרָץ נֶפֶשׁ חַיָּה וְעוֹף הָעוֹפֵף עַל-הָאָרֶץ עַל-פְּנֵי רְקִיעַ הַשָּׁמַיִם: [כא] וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת-הַתַּיִמָּנִים הַגְּדֹלִים וְאֶת כָּל-נֶפֶשׁ הַחַיָּה וְהַרְמֵשֶׁת אֲשֶׁר שָׂרָצוּ הַמַּיִם לְמִינֵהֶם וְאֶת כָּל-עוֹף הָעוֹף כִּנְף לְמִינֵהוּ וַיִּבְרָא אֱלֹהִים כִּי-טוֹב: [כב] וַיִּבְרָךְ אֹתָם אֱלֹהִים לֵאמֹר פְּרוּ וּרְבוּ וּמִלְאוּ אֶת-הַמַּיִם בַּיּוֹם וְהָעוֹף יִרָב בְּאֶרֶץ: [כג] וַיְהִי-עֶרְבַּ וַיְהִי-בֹקֶר יוֹם חַמִּישִׁי: פ

בבלי שבת קזב, ושאר שקצים כו'. הא הורגן - חייב, מאן תנא? אמר רבי ירמיה: רבי אליעזר היא, דתניא, רבי אליעזר אומר: ההורג כינה בשבת - כהורג גמל בשבת. מתקיף לה רב יוסף: עד כאן לא פליגי רבנן עליה דרבי אליעזר אלא בכינה, דאינה פרה ורבה. **אבל שאר שקצים** ורמשים דפרין ורבין - לא פליגי. ושניהם לא למדוה אלא מאילים, רבי אליעזר סבר: כאילים, מה אילים שיש בהן נטילת נשמה - אף כל שיש בו נטילת נשמה. ורבנן סברי: כאילים, מה אילים דפרין ורבין - אף כל דפרה ורבה. אמר ליה אביי: וכינה אין פרה ורבה? והאמר מר: יושב הקדוש ברוך הוא וזן מקרני ראמים ועד ביצי כינים! - מינא הוא דמיקרי ביצי כינים. והתניא: טפויי וביצי כינים! - מינא הוא דמיקרי ביצי כינים. והרי פרוש דפרה ורבה. ותניא: הצד פרוש בשבת, רבי אליעזר מחייב ורבי יהושע פוטו! - אמר רב אשי: צידה אהריגה קרמית? עד כאן לא פליגי רבי אליעזר ורבי יהושע, אלא דמר סבר: דבר שאין במינו ניצוד - חייב, ומר סבר: פטור. אבל לענין הריגה - אפילו רבי יהושע מודה.

אבל שאר שקצים ורמשים דפרין ורבין - לא פליגי. (בר' א,כג) וְאֶת כָּל-נֶפֶשׁ הַחַיָּה וְהַרְמֵשֶׁת ... (בר' א,כג) וַיִּבְרָךְ אֹתָם אֱלֹהִים לֵאמֹר פְּרוּ וּרְבוּ מונח מונח מונח ספק פזר - אחד מהם מלמד למקום אחר שהוא הריגה בשבת של שקצים וכד' שפרים ורבים

אבל שאר שקצים ורמשים דפרין ורבין - לא פליגי. ושניהם לא למדוה אלא מאילים, רבי אליעזר סבר: כאילים, מה אילים שיש בהן נטילת נשמה - אף כל שיש בו נטילת נשמה. ורבנן סברי: כאילים, מה אילים דפרין ורבין - אף כל דפרה ורבה.

שמות תרומה כה,ה: וְעֵלְתָּ אֵילָם מְאָדָּמִים וְעֵלְתָּ תַּחֲשִׁים וְעַצֵּי שִׁטִּים:

שמות ויקהל לה,ז: וְעֵלְתָּ אֵילָם מְאָדָּמִים וְעֵלְתָּ תַּחֲשִׁים וְעַצֵּי שִׁטִּים:

שמות ויקהל לה,כג: וְכָל-אִישׁ אֲשֶׁר-נִמְצָא אֵתוֹ תַּקְלָת וְאֶרְנָמָן וְתוֹלַעַת שֵׁנִי וְשֵׁשׁ וְעִזִּים וְעֵלְתָּ אֵילָם מְאָדָּמִים וְעֵלְתָּ תַּחֲשִׁים הַכִּיאוּ: וְעֵלְתָּ - קדמא, בא מימי בראשית, וכשם שהוא פרה ורבה מימי בראשית כך כל השקצים ורמשים הפרים ורבים מימי בראשית.

שמות ויקהל לו,יט: וַיַּעַשׂ מִכְסָּה לְאַהֲלֵ עֶרְת אֵילָם מְאָדָּמִים וּמִכְסָּה עֶרְת תַּחֲשִׁים מְלֻמְעָלָה: ס

שמות פקודי לט,לד: וְאֶת-מִכְסָּה עוֹרֹת הָאֵילָם הַמְאָדָּמִים וְאֶת-מִכְסָּה עֶרְת תַּחֲשִׁים וְאֶת פִּרְכַּת הַמִּכְסָּה:

אפשר כי הכינה הנבראת מן הזיעה ולא מפריה ורביה והיא בעלת נשמה מרומזת ב-**(בראשית א) פ [כ] וַיֵּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׂרָצוּ הַמַּיִם שָׂרָץ נֶפֶשׁ חַיָּה וְעוֹף הָעוֹפֵף עַל-הָאָרֶץ עַל-פְּנֵי רְקִיעַ הַשָּׁמַיִם: [כא] וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת-הַתַּיִמָּנִים הַגְּדֹלִים וְאֶת כָּל-נֶפֶשׁ הַחַיָּה וְהַרְמֵשֶׁת אֲשֶׁר שָׂרָצוּ הַמַּיִם לְמִינֵהֶם וְאֶת כָּל-עוֹף הָעוֹף כִּנְף לְמִינֵהוּ וַיִּבְרָא אֱלֹהִים כִּי-טוֹב:**

(בר' א,כג) מכיל כמאמר [בבלי שבת קזב; בבלי עבודה זרה גב] מקרני ראמים עד ביצי כנים, מן הבריות הגדולות עד הבריות הזעירות. (בראשית א,כג) ... וְאֶת כָּל-נֶפֶשׁ הַחַיָּה וְהַרְמֵשֶׁת אֲשֶׁר שָׂרָצוּ הַמַּיִם לְמִינֵהֶם

אם מלת **לְמִינֵהֶם** מתיחסת לא רק ל-**וְאֶת כָּל-נֶפֶשׁ הַחַיָּה וְהַרְמֵשֶׁת אֲשֶׁר שָׂרָצוּ הַמַּיִם**, אלא גם ל-**הַמַּיִם**, אלא גם ל-**הַמַּיִם** אז אפשר לומר שהכתוב **שָׂרָצוּ הַמַּיִם לְמִינֵהֶם** מתאר גם נוזלים שונים שבהם יכולים להתקיים יצורים חיים, היינו בעלי נשמה מסוג כלשהו. ב-**(המהפך 2, רב זמיר כהן, 2010, ע' 104 רבייה עצמית)** מובאים מחקרים על כנים וכנימות שאין בהם זכרים רק נקבות שמשערים שמתרבים ברבייה עצמית. מקום חיותם במקומות חסרי היגינה, כמו זיעה. לכן נדמה שהזיעה משריצה אותם. (קטע זה פורסם בויקהל)

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טוולד) כי במצוותך האמנותי – תהלים קי"ט, שם; טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשס"א – התשפ"ג; תפצית ההשערות, אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח; רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרפא = מאריך; רבוי; דרגא – מצרף; תביר – מחלק; ממעט, לא ממש; טפחא = טרפא – שנוי משמעות, רבוי מתפשט; מרפא טפחא – קב' עשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרגא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שזה לפרטיה; מרפא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שזה לפרטיה; תביר מרפא טפחא – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקר – ב"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק 1 – סדור שנהלק, השלם והחלק נדרשים; זקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקא-קטן – 2; זקא-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ... זקא-קטן ... זקא-קטן בחצי פסוק – היקש; השלישיה; קדמא – סדר קדמות; אולא = ארש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא אולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולמוד פרטי סדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מינוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עמירה, שגגה = שכחה; תלישא-גדולה = תלישא – דרוש בפסוק ולפניו שעור, מחיצה, עמירה, שגגה = שכחה; פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושא/ים אחרים בתושבע"פ.

1.12 בראשית א,א (התשפ"ב)

בראשית א,ז: וַיִּתֵּן אֱתֵם אֱלֹהִים בְּרִקיעַ הַשָּׁמַיִם לְהָאֵרֶץ עַל-הָאָרֶץ:

בראשית א,יח: וְלַמַּשְׁל' בֵּינוֹם וּבְלִילְיָהּ וּלְהַבְדִּיל בֵּין הָאֵרֶץ וּבֵין הַחֹשֶׁךְ וַיִּבְרָא אֱלֹהִים כִּי-טוֹב:

(בר' א,יז) וַיִּתֵּן אֱתֵם אֱלֹהִים – מרפא תביר טפחא, קבוצת פרטים כאן כוכבים שלא על כל אחד מהם חל **ברקיע השמים להאיר על-**

הָאָרֶץ: היות והמאור הגדול היא השמש והמאור הקטן הוא הירח נראים בארץ, מוצע לומר כי טעמי **(א,יז)** מרמזים לכך שלא כל הכוכבים ברקיע השמים **[בבלי חגיגה, יב,ב]** מאירים באור הנראה בארץ.

[אור החיים] (בר' א,יז) ... [וַיִּתֵּן] כי נתונים נתונים המה מעתה הנה אינם ברשות עצמן וחיוכי אחרים עליהם, לזה חזר ואמר כי ממשלתם במקומה עומדת אלא דוקא לבחינה זו להאיר דוקא אין בידם לשנות **(מדרש אגדה בובור) מאירים לצדיקים ולרשעים) אבל בשאר הממשלות שישנם ביום ובלילה המיוחדים להם הן הנה המושלים: **(בר' א,יז)** וַיִּתֵּן אֱתֵם אֱלֹהִים – מרפא תביר טפחא, קבוצת פרטים כאן כוכבים שלהארה הם ברשות ה', בדברים אחרים הם המושלים.**

[ילקוט שמעוני פ' בראשית רמז ח] (בר' א,יז) וַיִּבְרָא אֱלֹהִים יְהִי מְאֹרֶת לא נברא להאיר אלא גלגל חמה בלבד שנאמר יְהִי מְאֹרֶת (מארת

כתיב) אם כן למה נבראת לבנה אלא צפה הקדוש ברוך הוא שאומות העולם עתידין לעשותן אלוהות אמר הקדוש ברוך הוא מה אם

בשעה שהם ב' והם מכחישים זה את זה אומות העולם עושים אותם אלוהות אלו היו אחד עכ"ו. רבי ברכיה בשם רבי סימא שניהם

נבראו להאיר שנאמר **(בר' א,טו)** וַיְהִי וּמְאֹרֶת בְּרִקיעַ הַשָּׁמַיִם לְהָאֵרֶץ **אֱתֵם אֱלֹהִים בְּרִקיעַ הַשָּׁמַיִם לְהָאֵרֶץ**

[ילקוט שמעוני תורה פרשת בראשית רמז י] (בר' א,יז) וַיִּתֵּן אֱתֵם אֱלֹהִים בְּרִקיעַ הַשָּׁמַיִם נתנו המאורות מתנה לעולם וכן התורה

יתן אל משה וכן הגשמים ונתתי גשמיכם וכן השלום ונתתי שלום וכן הישועה כדכתיב ותתן לי מגן ישעך היכן חמה ולבנה ברקיע שני

שנא' **(בר' א,יז)** וַיִּתֵּן אֱתֵם אֱלֹהִים בְּרִקיעַ הַשָּׁמַיִם, מקרא מלא הוא ואנשי כנסת הגדולה פירשוהו. **(נחמיה ט, טו)** אֲתָה עֲשִׂיתָ אֶת-הַשָּׁמַיִם

שָׁמַיִם הַשָּׁמַיִם וְכִלְיָצְבָאִים היכן הם כל צבאם נתונין ברקיע השני שהוא למעלה מן השמים כתיב **(תה' גו)** וַיִּבְרָא שָׁמַיִם צָדְקוֹ לְעֵתִיד לְבַא

שמים מתנים צדקה שעשה הקדוש ברוך הוא עם עולמו שלא נתנה ברקיע הראשון שאילו כן לא היתה בריה יכולה לעמוד מפני אשו

של יום, **(בר' א,יח)** וְלַמַּשְׁל' בֵּינוֹם וּבְלִילְיָהּ: אם לענין המאורות הלא כבר נאמר **(בר' א,טו)** אֶת-הַמְּאֹרֶת הַגְּדֹל' לְמַשְׁלַת הַיּוֹם וגו' אלא

אלו הצדיקים שהם שולטים במה שנברא להאיר ביום ובלילה הה"ד **(יהושע יג)** וַיִּדְם הַשָּׁמַיִם וַיִּרְסוּ עֲמָד עֲדֵיָקָם גוֹל אֲבִיּוֹ הַלֵּאֲהִיָּא

כְּתוּבָה עַל-סֵפֶר הַיְגָשׁר מֵיַתִּי לִיָּה מֵהַכָּא (בר' א,יח) וְלַמַּשְׁל' בֵּינוֹם וּבְלִילְיָהּ:

[מלבי"ם] (בר' א,יז) וַיִּתֵּן הוא מענין שררה והתמנות כמו **(בר' מקץ מא,מג)** וַיִּתֵּן אֱתוֹ עַל כָּל-אֲרָצוֹת מִצְרַיִם: שמנה את המאורות כולם שהוא

השמש והירח והכוכבים לג' דברים, א' להאיר על הארץ, ביום יאיר השמש, ובלילה יאירו הכוכבים וכמ"ש בפסחים (דף ב')

הנודר מן האור אסור באורן של כוכבים:

(בר' א,יח) ב' וְלַמַּשְׁל' בֵּינוֹם וּבְלִילְיָהּ: שכל המאורות מושלים ופועלים בארץ בערוב היסודות והמתכיות. ולדעת בעלי המשפטים (ראה

רמב"ן הלחן) י"ל לכוכבים ממשלה על כל ענינים, כמו שהיה כן דעת איוב בויכחו. ג' **(בר' א,יח)** וּלְהַבְדִּיל בֵּין הָאֵרֶץ וּבֵין הַחֹשֶׁךְ פה

שדבר בבחינת הארץ לבד בה יבדילו גם בין אור והחושך שבעת תשקע השמש יהיה חשך, הגם שאז נמצא אור בכל רחבי הבריאה

וע"כ למעלה שיכר בבחינת פעולת המאורות בכל רחבי הבריאה לא אמר להבדיל בין האור והחושך כי האור נמצא תמיד, לא כן פה

שמדבר מה שעשאם ה' ותקנם לצורך הארץ, בה יבדילו בין האור והחושך, וירא אלהים כי טוב ר"ל הגם שהאור שמשם תחלה ה'

יותר טוב ואמר עליו **(בר' א,ד)** וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת-הָאֵרֶץ כִּי-טוֹב זה היה בג' ימים הראשונים, שלתקון הרקיע והיבשה והוצאת הצמחים היה

טוב, אבל להברואים שיכרא מעתה בחמישי ובששי היה האור הזה שנצטמצם בשמש יותר טוב, ועלתה הבריאה לשלמות יותר לפי

הצורך אל הנבראים שיכראו מעתה:

(בר' א,יז) וַיִּתֵּן אֱתֵם אֱלֹהִים בְּרִקיעַ הַשָּׁמַיִם – מונח מרבה על הרקיע הראשון הכתוב, רקיע שני, אתנה מגביל השפעת אש יום של צבא

השמים ע"י נתינתם ברקיע השני

(בר' א,יח) וְלַמַּשְׁל' בֵּינוֹם וּבְלִילְיָהּ – פשטא מונח זקא-קטן, זקא-קטן בתפקיד שני למודים **(למוד א)** **[ילק"ש בראשית רמז י]**

הצדיקים שהם שולטים במה שנברא להאיר ביום ובלילה. **(למוד ב)** **[מלבי"ם] (בר' א,יח)** המאורות מושלים ופועלים בארץ בערוב

היסודות והמתכיות. ויש לכוכבים השפעות אחרות על הארץ, כגון כוכבי לכת במערכת השמש משפיעים על מסלול כדור הארץ ביחס

לשמש, על מסלולי שביטים, מטאורים וכד' במערכת השמש וביחס לכדור הארץ. השפעה על שפל וגאות הימים, וב-**[בבלי ברכות**

נט,א] שבשעה שהקדוש ברוך הוא בקש להביא מבל לעולם, נטל שני כוכבים מכימה והביא מבל לעולם, וכשבקש לסתמה -

נטל שני כוכבים מעיש וסתמה.

[אוצר מדרשים (איזנשטיין) מעשה בראשית ומעשה מרכבה] ברביעי ברא חמה ולבנה כימה וכסיל כוכבים ומזלות, ובו ביום

תלאם ברקיע להבדיל בין היום ובין הלילה, נתן שמש לאור היום וירח וכוכבים למשול כלילה, והתקין שבעה כוכבים ברקיע

שחושבים **[עמוד 315]** בהם את השנים וחודש לבנה ועבור שנים ועתים ורגעים. ראה **[פרקי דרבי אליעזר פ"ז]**. **[אוצר מדרשים**

(איזנשטיין) פנחס בן יאיר ע' 477] שבעה כוכבים שרועים: השמש (חמה) והירח (לבנה) נוגה כוכב שבת צדק ומאדים, וז'

כוכבים שאינם רועים והם ז' כוכבים של כימה. כימה בעת שהיא שוקעת חורשים את הארץ לזרוע אותה, וכשהיא עולה עת הקציר

היא. שצ"ם חנכ"ל **[מדרש תנחומא (ורשא) פרשת תצוה ח]** א"ר יהודה בר' אלעזר היום הזה נתון בתוך תיקו ומנין שכן כתיב

(תה' יט ה) לַשָּׁמַיִם שָׁם-אֵהָל בָּהֶם: ובתקופת תמוז יוצא מתוך תיקו בשביל לבשל את הפירות ואין העולם יכול לעמוד בו למה שאורו קשה,

ע"פ **[ילקוט שמעוני תורה פרשת בראשית רמז י]** ו-**[מלבי"ם] (בר' א,יז)** היות ויש שני כתובים בתבנית טעמים דומה אפשר להסביר

שני הסברים. **(בר' א,טו)** לְהָאֵרֶץ עַל-הָאָרֶץ – טפחא ללא מרפא לפניה בתפקיד שנוי, **(בר' א,יז)** לְהָאֵרֶץ עַל-הָאָרֶץ – טפחא ללא מרפא

לפניה בתפקיד שנוי, שנוי אורם מצד עצמם, שנוי מצד התווך – החלל, שנוי מצד כדור הארץ, שנוי מצד מעשה האדם.

שנוי אורם מצד עצמם כגון האור המוקרן מהשמש משתנה בעוצמתו, שנוי מצד התווך של החלל כגון אבק קוסמי, גזים, חגורות ואן

אלן המספקות הגנה מהיזק אלקטרו מגנטי, שכבת האוזון, האטמוספירה של כדור הארץ, אבק מהמדבריות, מהרי געש, ממעשי האדם

בתעשייה, תחבורה, יצור אנרגיה.

שנוי באור מצד יום בשנה, יום בחודש ללבנה, שעה ביום, מיקום רואה האור בכדור הארץ, מרחק כדור הארץ מהשמש ומהירח, נטיית

כדור הארץ כלפי השמש, מסלול כדור הארץ ביחס לשמש, נטיית הלבנה כלפי כדור הארץ, מסלול הלבנה סביב כדור הארץ.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טטוד"ל) כי במצותך האמנותי - תהלים ק"ט, ש"ט עמי המקרא והתורה שבעל-פה, תשס"א - התשפ"ג: תפצית ההשערת. **אתנה**, **סלוק** = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) - להגביל; **מונה** - רבוי; **מהפך פשטא** - מוציא מפשט; **מרקא** = מאריך; **רבו**; **דרגא** - מצרף; **תביר** - מחלק; **מעט**, **לא ממש**; **טפאא** = טרקה - שני משמעות, רבוי מתפשט; **מרקא טפאא** - קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; **דרגא תביר טפאא** - קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; **מרקא תביר טפאא** - קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; **תביר מרקא טפאא** - קבוצה משמעותית הלך מפרטיה מענין מסוים; **מרקא** - כ"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; **פסק** - סדור שנהלק, השלם והחלק נדרשים; **ורקא סגול** - מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** - פשוט, 1; **זקא-קטן** - 2; **זקא-גדול** - 3; **רביע** - 4; **מונה רביע** - לפחות 4; ... **זקא-קטן** ... **זקא-קטן** חצוי פסוק - היקש; **השלישיה**: **קדמא** - סדר קדימות; **אולא** = **גרש** - **גרשי"ם** - יוצא מהענין; **קדמא ואולא** - בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולמוד פרטי בסדר מתאים, למלד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), **תלישא-קטנה** = **טרסא** - דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = **שכחה**; **פזר** - דרוש מהפסוק רעיון לנושא/אחרים בתושבע"פ.

(בר' א,טו) על-הָאָרֶץ - מקף **(בר' א,יז) על-הָאָרֶץ** - מקף בורר במשמעות מלת "הארץ" **[תורה שלמה תרעג]** (א) שכינתא תתאה, (ב) נשמות צדיקים כדי להוציא לאור כל תעלומה, לפי **[מלב"ם]** (ג) הארה על הארץ החמרית למען הברואים.
(בר' א,טו) על-הָאָרֶץ - אתנה מגביל **(בר' א,יז) על-הָאָרֶץ** - סלוק מגביל את עיקר תפקיד המאורות להארה על הארץ החמרית ולא הארץ הרוחנית העליונה, ולא להארה בשאר הבריאה. לפי **[מלב"ם]** לברואים שיבראו ביום חמישי וששי. יש זמן לאור ויש זמן לחושך כי זה טוב לברואים. שימוש באנרגיה המופקת מהם לגידול הצמחים ולרפואת האדם. תכלית הבריאה לעשות בה לאורם מצוות ה' שבתורה ולא לעבוד אותם כאלוהות.

בראשית א,יח: וְלַמַּשָּׁל בְּיוֹם וּבְלֵילָה וְלַהַבְדִּיל בֵּין הָאֵוֶר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ וּנְרָא אֱלֹהִים כִּי-טוֹב: [פסיקתא זוטרותא (לקח טוב)] (בר' א,יח) וְלַמַּשָּׁל בְּיוֹם וּבְלֵילָה. זה בעתו וזה בעתו: וְלַהַבְדִּיל בֵּין הָאֵוֶר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ. לא כמו שאמר למעלה (בר' א,יז) לַהַבְדִּיל בֵּין הַיּוֹם וּבֵין הַלַּיְלָה, כי אותו עונה על האור וזה עונה על המאורות: (בר' א,יח) וְלַמַּשָּׁל בְּיוֹם וּבְלֵילָה - פשטא מונה זקא-קטן, זקא-קטן בתפקיד שני למודים המסומנים בתוך פי' **[רמב"ן] והשונים משני הלימודים שהבאנו לעיל ע"פ **[ילק"ש ומלב"ם]**, **[רמב"ן]** (בר' א,יח) וְלַמַּשָּׁל בְּיוֹם וּבְלֵילָה - ענין הממשלה דבר אחר מבלי האורה שהזכיר (מעבר לתפקיד ההארה), כי יכול מה שאמר תחלה **(בר' א,יז) וְהָיוּ לְאֹתוֹת וּלְמוֹעֲדִים**, (למוד א) כי יש להם ממשלה בארץ בשנוייה אשר יולידו בה (בדברים הקיימים), (למוד ב) וממשלה בהוייה (בהתהוות דברים) ובהפסד (בדברים הקיימים שיבלו, יתפרקו) בכל השפלים, כי השמש בממשלתו ביום יצמיח ויוליד ויגדל בכל החמים והיבשים, והירח בממשלתו יפרה במעינות ובימים וכל הלחים והקרים. ועל כן אמר סתם **(בר' א,יח) וְלַמַּשָּׁל בְּיוֹם וּבְלֵילָה**, כי ממשלת השפלים להם:**

(הרמב"ן מסביר איך רצון ה' פועל דרך מערכות כוכבים על אומות העולם) ויתכן שהממשלה עוד כח אצילות שהם מנהיגי התחתונים, ובכחם ימשול כל מושל, והמזל הצומח ביום ימשול בו, והמזל הצומח בלילה ימשול בה, ... והכל בכח עליון ולרצונו, ולכן אמר **(תה' קמז,ה) גְּדוֹל אֲדוֹנֵינוּ וְרַב-כֹּסֵם לְתַבְנִיתוֹ אֵין מִסְפָּר: כי הוא גדול על כולם ורב כח עליהם**

[רבינו בחיי] מתחיל מה-**[רמב"ן]** הנ"ל וממשיך ועל דרך הקבלה **(בר' א,יח) וְלַמַּשָּׁל בְּיוֹם וּבְלֵילָה** ירמוז למנהיגי שני המאורות הגדולים שהם מושלים ביום ובלילה, ובכחם ימשול כל מושל, וכנגדם תמצא בקרבן התמיד שני כבשים בני שנה תמימים, את הכבש אחד תעשה בבקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים, ... וזהו שכתוב: (דברים יז, ג) "אשר לא צויתני", כלומר בשמש ובירח אבל צויתני במנהיגים, ... ומכאן יתבאר לך סוד התענית, בשגם הוא קרבן, שנתמעט הבשר והחלב ודמו של אדם, וע"כ התענית צריך קבלה בזמן **ממשלת שני** המאורות ביחד, וזהו מבעוד יום קודם שתשקע החמה, וזהו מאמר רב חסדא: (תענית יב א) כל תענית שלא קבלו עליו מבעוד יום לא שמיה תענית, ואמר רב חסדא כל תענית שלא שקעה עליו חמה לא שמיה תענית. וכשם שהתענית קרבן כך הדמעה בשעת תפלה קרבן כנגד נסוך המים עם הקרבנות, וכן דרשו רז"ל: (ברכות לב ב) שערי דמעה לא ננעלו, **(בר' א,יח) וְלַמַּשָּׁל בְּיוֹם וּבְלֵילָה** - פשטא מונה זקא-קטן, פשטא במשמע זמן אחד שבו ע"פ זקא-קטן בתפקיד של שני דברים, ממשלת שני המאורות ביחד, וזהו מבעוד יום קודם שתשקע החמה, הרוצה להתענות יקבל התענית בזמן זה.

(בר' א,יח) וְלַהַבְדִּיל - זקא-קטן בתפקיד שני דברים המבדילים בין זמן מצוות יום ובין זמן מצוות לילה והמסומנים בתוך הפי' הבא. **[אמת ליעקב]** **(בר' א,יח) ... וְלַהַבְדִּיל בֵּין הָאֵוֶר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ ...** כתב ראב"ע וז"ל: (למוד א) יום התורה משעת צאת השמש עד בואה (למוד ב) והלילה מעת ראות הכוכבים וצדקו האומרים על פי שלשה עדים עכ"ל. כלומר, דבעינן שלשה כוכבים כדי שיהיה לילה. כוונת הראב"ע הוא לפרש דברי הפסוק: **(בר' א,יח) וְלַהַבְדִּיל בֵּין הָאֵוֶר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ**, ומפרש (למוד א) כי השמש הוא הקובע את היום, וזהו יום התורה, (למוד ב) והלבנה והכוכבים - וכמוכן שהעיקר הוא הכוכבים - הם שקובעים את הלילה שמספר הכוכבים הם שלשה, והזמן שבינתיים עדיין ישנו אור השמש מפני שיראה אור בעבים בין בבוקר ובין בערב, ... **(בר' א,יח) וּבְלֵילָה וְלַהַבְדִּיל** - זקא-קטן זקא-קטן, פעמיים זקף בין שני קיסרים שעשוי לרמוז על אחד מהתפקידים הבאים: כעין דבר שחוזר וקורה, היקש, בנין אב. אפשר להסביר זאת בענין מחזוריות תנועות המאורות למיניהם, ומה שהביא **[תורה תמימה בראשית פרק א (א,יז)] וְהָיוּ לְאֹתוֹת וּלְמוֹעֲדִים וְלַיָּמִים וְלַשָּׁנִים** - [מכאן רמז שמברכין על החמה בתקופתה]⁹ ירושלמי ברכות פ"ט ה"ב: ויש לומר שגם על כוכבים ומזלות היה צריך לברך על מחזוריותם ברוך עושה מעשה בראשית, כמו בברכת חמה ועל כוכבי שביט, אבל רוב העולם לא בקי בכך, ובעיקר חשוב לנו מחזור החמה.

[רבינו בחיי] מתיחס ב-**(א,יח) אל (ד,א) נְרָא אֱלֹהִים אֶת-הָאֵוֶר כִּי-טוֹב** הדומה לכתוב ב-**(בר' א,יח) וּנְרָא אֱלֹהִים כִּי-טוֹב** סדור המאורות טובה גדולה לבריות, שהרי העולם השפל הזה הוא מתנהג באור ובחשך, וכתוב: **(איוב ט,ט) עֲשֵׂה-עֵשׂ כְּפִיל וְכִימָה וְסֻדְרֵי סִמּוֹן: כִּימָה צוֹנֶנֶת כְּפִיל חֵם, בְּרָא זֶה כִּנְגַד זֶה, זֶה מַצְנֵן אֶת הָעוֹלָם וְזֶה מַחַמֵם אֶת הָעוֹלָם וְשִׁנְיָהֵם מַגְדִּילִים הַצְמַחִים וּמְבַשְׂלִים הַפִּירוֹת, וְהוּא שְׁכַתוֹב: (איוב לח,לא) הַתְּקַשֵּׁר מַעֲדָנוֹת כִּימָה אֶרְמִשְׁקוֹת כְּפִיל תְּפַסֵּם: ומתוך סדר פעולה זו וסדור המאורות, בני אדם רואין ומביינין כח מעשה הש"י, ומשבחיין ומרוממים אותו, והוא שכתוב: **(ישעיה מ,כב) שְׂאֵר-מְרוֹם עֵינֵיכֶם וְרֵאוּ מִי-בְרָא אֱלֹהִים, וְזֶה הַטּוֹבָה, שִׁמְחוּ שִׂירָאוּ פְעוּלָה זו יכירו שהם בראים ולא יטעו אחריהם. ועוד אמר **כִּי-טוֹב** על שם הנס הגדול שעתידי הקדוש ברוך הוא לעשות במאורות ע"י יהושע, זהו שכתוב: **(יהושע י,יב) שְׁמַשׁ בְּגִבְעוֹן דָּוָם וְנָחַם בְּעַמְּךָ אֱלֹהִים: וכתוב: (שופטים ה,כ) הַכּוֹכָבִים מִמְּסוֹתָם וְגו'.******

בראשית א,יט: וַיְהִי-עֶרְבַּ וַיְהִי-בֹקֶר יוֹם רִבְעִי: פ (א,יט) יוֹם רִבְעִי - מונה מרבה סלוק מגביל, סה"כ רבוי הגבלות, כאן הגבלת בריאת המאורות ליום רביעי המוכיח על חידוש העולם. כפי' **[רבינו בחיי]** **(בר' א,יח) ... מוכרת היה להברא המאורות ביום הרביעי אחרי בריאת הצמחים ביום השלישי כדי ללמדנו בזה אמתת חדוש העולם, כי אילו היה מאמר **(בר' א,יז) וְהָיוּ לְאֹתוֹת בְּיוֹם שְׁלִישִׁי וּמֵאִמָּר (בר' א,יח) תְּדַשָּׁא הָאָרֶץ בְּיוֹם רִבְעִי, היה מתבאר מזה קדמות העולם, כי לא היו האילנות והצמחים בעולם מכח המאמר רק מכח המאורות שנבראו כבר שהם המשפיעים כח בכל היוצא מן הארץ, אבל עתה שהקדים **(בר' א,יח) תְּדַשָּׁא הָאָרֶץ** למאמר **(בר' א,יז) וְהָיוּ לְאֹתוֹת בְּיוֹם שְׁלִישִׁי** זה מופת גמור על חדוש העולם, כי בזמן שלא היו מאורות בעולם לפעול בארץ בתנועתם והולידה ולהצמיחה, גזר הש"י **(בר' א,יח) תְּדַשָּׁא הָאָרֶץ** והוציאה פירותיה במאמר, טרם היות כחות המאורות שהן סבה להם בכח הסבה העליונה יתברך.****

ב' ה טוב טעם ודעת למדני (טווד"ל) כי מצוותך האמנותי – תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשס"א – התשפ"ג: תפצת ההשערת, אנתח, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרפא = מאריך, רבוי; דרנא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרפא – שני משמעות, רבוי משמעות; מרפא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרפא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרפא טפחא – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקר – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק | – סדור שנהלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ... זקף-קטן ... זקף-קטן בחצי פסוק – היקף; השלישיה: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש – גרש"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולמוד פרטיו בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מינוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עמירה, שגגה = שכחה; תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שעור, מחיצה, עמירה, שגגה = שכחה; פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושא/ים אחרים בתושב"פ.

ועופות ודגים, ועוד ה' מזויינת בג' זיינין כנגד מלאכים ושרפים ואופנים.

נושא המלאכים וגו' עשוי להיות קשור ע"פ [תורה שלמה תרפט] [מסורה גדולה] למלת (בר' א, כ) 'עופף ב' בתנ"ך (א) הכא (ב) (ישעי

1, ו) שרפים עמקים | מלעיל לז' עש כנפים עש כנפים לאחד בשמים; וכפה קטן ובשמים; וכפה רגליו ובשמים עופף:

כאן נבוא לפנימיות התורה [זוהר ח"א יב:]: [פירוש הסולם לזוהר - הקדמה מאמר פקודא חמישאה אות רטו]

פקודא חמישאה וכו': המצוה החמישית. כתוב, (בר' א, כ) 'שָׂרָף הַמַּיִם שָׂרָף נֶפֶשׁ חַיָּה. במקרא הזה יש שלש מצות, אחת, לעסוק בתורה, אחת, לעסוק בפריה ורביה, ואחת, למול לשמונה ימים ולהעביר משם את הערלה. וצריך לעסוק בתורה ולעמול בה בכל יום, לתקן נפשו ורוחו. [שם אות רטז] דכיון דבר נש וכו': מכיון שהאדם עוסק בתורה, הוא מתתקן בנשמה אחרת קדושה, שכתוב, (בר' א, כ) 'שָׂרָף נֶפֶשׁ חַיָּה. שפירושו, נפש מחיה היא הקדושה, שהיא (ספירת) המלכות (דאצילות), כי כשהאדם אינו עוסק בתורה, אין לו נפש קדושה, הקדושה שלמעלה אינה שורה עליו, וכשהוא עוסק בתורה, באותו הרחש שדובב בה, וזכה ל-(בר' א, כ) נֶפֶשׁ חַיָּה היא, ולהיות כמלאכים הקדושים. (בר' א, כ) 'שָׂרָף – טפחא בתפקיד שנוי המעביר את נושא החיות הגופנית (רמב"ן בשם ת' אונקלוס שרף-תנועה) של כל חי המשרת את האדם אל מטרת בריאת האדם אל הרחש שדובב (מניע) שפתי הלומד בתורה ומשרה עליו נֶפֶשׁ מ- חַיָּה מקדושה דמלכות דאצילות.

ועוד בפנימיות התורה ע"פ [זוהר ח"א לד, א; סולם אות תה] (בר' א, כ) 'שָׂרָף הַמַּיִם – זקף-קטן בתפקיד שני מיני מים, אמר רבי חייא אמר עלאי (א) רמז למים עליונים (ב) מים תחתונים. מים עליונים היא ספירת הבינה (שהיא בראש קו שמאל ותחתיה מידת גבורה – מדת הדין הרמוזה בשם (בר' א, כ) 'נְאֻמָּר אֱלֹהִים) המולידה נֶפֶשׁ חַיָּה של אדם קדמאה כנאמר (בר' ג, ז) 'וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה: אלו נשמות זו"ן (=ספירות חג"ת נהי"מ), (בר' א, כ) 'וְעוֹף יְעוֹפֵף עַל-הָאָרֶץ אליו שליחי עלאין דאתחזון לבני נשא בחיזו דבר נש (במראה אדם, כמו שלשה המלאכים שבאו לאברהם), משמע דכתיב 'עופף על-הארץ בגין דאית אחרונין דלא אתחזון אלא ברוחא ממש לפום סכלתנו דבני נשא, (מפני שיש שליחין עלאין שמתגלים רק בהשגה שכלית רוחנית של בני אדם (צדיקים) שנשמותיהם נולדים ממים תחתונים של זו"ן (= חג"ת נהי"מ). (בר' א, כ) 'וְעוֹף יְעוֹפֵף עַל-הָאָרֶץ, על-הארץ – זקף-קטן רמז לשני אופני התגלויות של שליחין עילאים לאדם השוכן על-הארץ (א) כמראה אדם (ב) כמראה בהשגה שכלית רוחנית. על-הארץ – מקף כבורר בין משמע מעל ובין משמע התגלות לאדם. במסקנה מ-[מדרש הגדול] (בר' א, כ) 'וְעוֹף – פשטא בתפקיד אחד יחיד, כל בעל חיים מעופף בעל תכונה של הדר באויר, בארץ, ויש מהם החיים על במים.

בראשית א, כ: נְאֻמָּר אֱלֹהִים יְשָׂרָף הַמַּיִם שָׂרָף נֶפֶשׁ חַיָּה **ועוף יעופף על-הארץ על-פני רקיע השמים:**
[תורה שלמה תרעת] [ירושלמי תענית כז] [ירושלמי תענית (וילנא) כא, ב], [נְאֻמָּר אֱלֹהִים יְשָׂרָף הַמַּיִם כחמישי היו מהענין אנשי המשמר על המעוברות שלא יפלו ועל המיניקות שלא ימותו בניהן] [נְאֻמָּר אֱלֹהִים יְשָׂרָף הַמַּיִם שָׂרָף נֶפֶשׁ חַיָּה

[תורה תמימה (=ת"ת)] (בר' א, כ) 'שָׂרָף הַמַּיִם – כתוב אחד אומר 'שָׂרָף הַמַּיִם שָׂרָף נֶפֶשׁ חַיָּה ועוף יעופף, אלמא ממים אברו, וכתוב אחד אומר (בר' ג, ז) 'וַיְצַר ה' אֱלֹהִים מִן-הָאָדָמָה כְּלִמְתַּת הַשָּׂדֶה וְאֵת כְּלֵי-עוֹף הַשָּׁמַיִם,, אלמא מארעא אברו, הא כיצד, מן הרקק נבראו [חולין כ"ז ב']: [ת"ת נג] כלומר ממקום שיש בו מים ויבשה. ואפשר לומר דרקק נקראו המים הנקשרים באגמים ובכצות ע"י האדים העולים מהם וחום השמש תלהט עליהם עד שנעשו גס וגוש, והמקום הזה מורכב מעפר וממים, ולכן יש לעופות תכונה מורכבת מבהמה ומדגים, כי בעוד שחיים הם על הארץ כבהמה יראו על רגליהם סימני דגים:

(בר' א, כ) 'שָׂרָף נֶפֶשׁ חַיָּה – תניא, אנשי משמר היו מתענין בכל יום, בחמישי היו מתענין על המעוברות שלא תפלנה ועל המיניקות שלא ימותו בניהן, [על שם שנאמר בו] [נְאֻמָּר אֱלֹהִים יְשָׂרָף הַמַּיִם שָׂרָף נֶפֶשׁ חַיָּה [ירושלמי תענית פ"ד ה"ג]: [ת"ת נד] ענין דרשא זו נתבאר לעיל בפסוק 'א את ל", יעו"ש וצרף לכאן:

(בר' א, ו) 'נְאֻמָּר אֱלֹהִים יְהִי רְקִיעַ – [ת"ת לז] אנשי משמר ענינם ידוע שהם שומרים משמרת הקודש בבית המקדש ומהם בוררים אנשים מיוחדים שהיווה כל ישראל להקרב קרבנות צבור, ונקראים אנשי מעמד על שם שעומדים על הקרבן בשעה שנקרב [וע' לפנינו בפ' פינחס ברי"ש המדיין] והם מתענין ומתפללין על צרכי בני ישראל ושלומם. ומה שאמר מתענין בכל יום, לאו דוקא בכל יום ממש אלא ברוב ימי השבוע, בשני בשלישי ברביעי ובחמישי [ע' תענית כ"ו א']. ובכל ימי השבוע קורין בתורה במעשה בראשית משום דבזכות הקרבנות העולם מתקיים [ע' תענית כ"ז ב']. ומפרש טעמי התעניות, כי בשני היו מתענין על מפרשי ימים שיעברו בשלום, משום דכתיב ב"י יהי רקיע בתוך המים, ופירש"י [בתענית כ"ז ב'] וצריך להזכיר ולרצות על הדבר, עכ"ל. ובשלישי היו מתענין על יוצאי דרכים ע"ש שנאמר בו יקוו המים וגו' ותראה היבשה, כלומר שתהא היבשה ראויה להולכים שלא יפלו בפחתים ולא יזוקו מפני חיות רעות, וברביעי מתענין על התינוקות שלא תעלה אסכרה לתוך פיהם משום דכתיב ב"י והיו למארת וכתוב מארת חסר ווי"ן שענינו לשון מארה וקללה, ואותו יום צריך רחמים ביחוד על מחלת האסכרה משום דאמרו (שבת ל"ג א) אסכרה באה על עון לשון הרע, ובוים הרביעי ה"י עון הראשון ללה"י בזה שרגנה הלבנה על החמה לפני הקדוש ברוך הוא אי אפשר לשני מלאכים שישמשו בכוח אחד, כפי שיבא לפנינו לקמן פסוק ט"ז, ובחמישי היו מתענין על מעוברות שלא תפלנה ועל המיניקות שלא ימותו בניהן, על שם דכתיב ב"י 'שָׂרָף הַמַּיִם שָׂרָף נֶפֶשׁ חַיָּה:

נאמר ב-[ספרא תזריע פרשה א] (ו) אין לי אלא (עוברי אדם) בני תשעה בן שמונה בן שבעה בן ששה בן חמשה מנין תלמוד לומר (וי' תז' יב), וְיִלְדָה זָכָר כל שתלד או וְיִלְדָה אִיזָן לי אלא הוולד (עובר בעל צורת אדם (חיתוך איברים)), מנין (עוברי אדם שאין להם צורת אדם) המפלת סנדל או שיליא ושפיר מרוקם והיוצא מחותך תלמוד לומר (וי' תז' יב), כִּי תִזְרֶיעַ וְיִלְדָה כל זרע שתלד. (ז) יכול המפלת כמין דגים וחגבים ושקצים ורמשים תהא טמאה תלמוד לומר זָכָר (ט) – טעם סלוק מגביל ללמד) מה זה מיוחד שיש בו מצורת האדם, יצאו אילו שאין בהם צורת האדם.

ע"פ [ספרא תזריע פרשה א] העובר של בעלי החיים בהוצרתו הוא כעין מים, עם חלוף הזמן הוא שפיר מרוקם המתעבה וניכר בו ראש וחיתוך גפיים. הוא נדמה לכעין שרץ המים כעין. (בר' א, כ) 'שָׂרָף הַמַּיִם שָׂרָף נֶפֶשׁ חַיָּה:

ב"ה טוב טעם דעת למדני (טוטרד"ל) כי במצוות האמנות – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשס"א – התשפ"ג: תפצית ההשערות. **אתחא**, **סלוק** = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; **מונה** – רבוי; **מהפך פשטא** – מוציא מפשט; **מרכא** = **מאריך**, רבוי; **דרגא** – מצרף; **תביר** – מחלק, ממעט, לא ממש; **טפחא** = **טפחא** – שני משמעות, רבוי מתפשט; **מרכא טפחא** – קב' עשוייה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; **דרגא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; **מרכא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; **תביר מרכא טפחא** – קבוצה שממטעים חלק מפרטיה מענין מסוים; **מקף** – כד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; **פסק** – סדור שנהלך, השלם והחלק נדרשים; **ורקא סגול** – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** – פשוט, 1; **זקף-קטן** – 2; **זקף-גדול** – 3; **רביע** – 4; **מונה רביע** – לפחות 4; ... **זקף-קטן** ... **זקף-קטן** חצוי פסוק – היקף; **השלישיה**: **קדמא** – סדר קדימות; **אולא** – **גרש** – **גרשי** – יוצא מהענין; **קדמא ואולא** – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטיו בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מינוט), **תלישא-קטנה** = **תרסא** – דרוש בפסוק שיעור, מחיצה, עמירה, שגגה = **שכחה**; **פור** – דרוש מהפסוק רעיון לנושא/ים אחר/ים בתושבע"פ.

1.14 בראשית א,א (התשפ"ד) (המשך להתשפ"ג)

בראשית א,כ: פ ניאמר אלהים ישרצו המים שרץ נפש חיה ועוף יעופף על הארץ על פני רקיע השמים:
[מדרש הגדול] (בר' א,כ) ניאמר אלהים ישרצו המים שרץ נפש חיה. בחמישי השריץ מן המים כל מין דגים. וכל חיות שבים גדולים וקטנים טמאין וטהורין, וכל מין עופות טמאים וטהורים. וכל מין חגבים טמאים וטהורים. וכל חיות שבים גדלים בים, ועוף שנברא מרקק המים פורח באויר, שנאמר **(בר' א,כ) ועוף יעופף על הארץ**. בוא וראה כמה גדולים מדותיו שלהקב"ה. בשר ודם צר צורה על גבי הכותל ועל גבי הטבלא. שמה הוא יכול לצור צורה בתוך המים. אבל הקדוש ברוך הוא צר צורה בתוך המים. שנאמר **(בר' א,כ) ניאמר אלהים ישרצו המים**. בשר ודם בונה פלטין ומשרה דיורין בדיוטאות העליונות והתחתונות, שמה הוא יכול להשרות דיורין באוירה שלפלטין, אבל הקדוש ברוך הוא משרה דיורין באויר, שנאמר **(בר' א,כ) ועוף יעופף**.
(בר' א,כ) ועוף – פשטא בתפקיד אחד יחיד, מכל בעלי החיים, כל בעל חיים מעופף הוא יחיד של דר באויר, בארץ, ויש מהם הטובלים במים. טעם פשטא בתפקיד יחיד כמו **(שם' ית' כב) אֶנְכִי ה' אֱלֹהֶיךָ** פשטא בטעם עליון בתפקיד אחד, יחיד
[מדרש הגדול] ... ועוף שנברא מרקק המים פורח באויר, שנאמר **(בר' א,כ) ועוף יעופף על הארץ** – פשטא מונה זקף-קטן, זקף קטן בתפקיד שני יסודות עפר (ארץ) ומים המהווים את הרקק המרומז בטעם **ועוף** פשטא בתפקיד חומר אחד.
טעם **יעופף** מונה עשוי לרמז ועוד דרשות בתפקיד טעם זקף-קטן הבאנו לעיל מדרש על מלאכים

בשלב זה ב-[**מדרש הגדול**] נשלב את הרישא של **(בר' א,כא) וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת-הַתַּיִם הַגְּדֹלִים**
(גם ב- [בבלי חולין כז,ב]) תנו רבנן **(וי' שמ' יא,כט) הַצֵּב, זה הַצֵּב. לַמִּינְהוּ, להביא את הערוד וכן הנפילים** (העשויות להיות חיות ענק כמו בני אדם הנפילים) וסלמנדרא. וכשהיה ר' עקיבה מגיע לפיסוק הזה היה אומר **(תה' קד,כד) מְהֵרָבּוּ מַעֲשֵׂיהוּ ה' בְּלֵם בְּהַכְמָה עֲשִׂיתִי מְלָאָה הָאָרֶץ קִנְיָנָה**: יש לך בריות גדילות בים, ויש לך בריות גדילות ביבשה. שבים אלמלי עולות ליבשה מיד מיתות, ושבישוכ אלמלי יורדות לים מיד מיתות. יש לך בריות גדילות באור (טט: לפי ההמשך הכוונה לאש) ויש לך בריות גדילות באויר. שבאור אלמלי עולות לאויר מיד מיתות, ושבאויר אלמלי יורדות לאור מיד מיתות. לכן נאמר **(תה' קד,כד) מְהֵרָבּוּ מַעֲשֵׂיהוּ ה'.**
יש להעיר על **[מדרש הגדול]** ועל **[בבלי חולין שם]** שיש בריות שחיות במים וגם ביבשה והצב והתנין הם מהדו-חיים האלה.
(תה' קד,כד) מְהֵרָבּוּ – כעין מונה (בכ"א ספרים אלא שהוא) עליון בתפקיד רבוי למודים בתבנית הטעמים הבאה. **(למוד א) מַעֲשֵׂיהוּ –** כעין קדמא (בכ"א ספרים) בתפקיד רמז למעשי בראשית, **(למוד ב)** כעין כלל בריות בעלי חיים ובפרטיהם לפי רבי עקיבה נמצא בקריאה ללא פסק ה' – רביע מרמז לארבע מרחבי גידול ים, יבשה, אור, אויר (מקביל לארמ"ע – אש, רוח, מים, עפר) בקריאה עם פסק א' ה' – פסק בין מעשי ה' ובין שם הו"ה שהכל נברא באמצעותו שאין שום דמיון בין מעשי ה' ובין הבורא ית"ש.

ויקרא שמיני יא,כט: וזה לכם הטמא בשרץ השרץ עליהארץ החלד והעקרב והצב למינהו:
(וי' שמ' יא,כט) והצב למינהו – מרכא מרבה סלוק מגביל. מרכא מרבה משהו שהוא מעבר לגלמד מהמלה **למינהו** המרבה את הערוד וכן הנפילים וסלמנדרא. **הצב** – מרכא, אפשר שזה מרמז ע"פ **"רד"צ הופמן ויקרא פרק יא** להתנפחות (כגון כסויו הנפוח שריון ו/או בטן צבה). ע"פ **(ר' חיים פלטיאל)** כסוי שאינו נשבר. **למינהו** – סלוק מגביל, (א) אפשר ע"פ **[קרובן אהרן, ספרא שמיני פרשה ה, סוף פרק ו, אות ז]** רבוי מינים בכל אחד מהשמות שבמקרא וכולם נבראו בארבע יסודות. (ב) אפשר הסבר הלכתי להגבלת טומאת שרץ כשהוא בביצה. הצב הוא משמונה השרצים שלהם טומאת שרץ. **[ר' עובדיה מברטנורא משנה חולין פ"ט, מ"ו] ביצת השרץ** - יש בשמונה שרצים שמטילים ביצים, כגון **הצב** והלטאה והחומט: **המרוקמת** - שנוצר בה אפרוח: **טהורה** - לפי שאי אפשר ליגע באפרוח שבפנים (הגבלת טומאת שרץ): (אבל כאשר) ניקבה כל שהוא טמאה - ואף על פי שלא נגע. שהשומר (קליפת הביצה) מכניס ומוציא טומאה בדבר שאפשר ליגע: **[רש"ר הירש]** הצב הוא מבעלי החיים הדו-חיים כלומר חיים במים ומטילים ביצים ביבשה.
[רד"צ הופמן ויקרא פרק יא] הצב – תרגום השבעים ביוונית (באותיות אנגליות) KROKODEILOS XERSAIOS שתרגומו לעברית תנין יבש (מצוע לומר שהכוונה ליבשה), והוסיף בגרמנית LANDKROKODIL מין הלטאה. תרגומו לעברית תנין יבשה.
זה מקשר אל הנאמר **(בר' א,כא) וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת-הַתַּיִם הַגְּדֹלִים** שהם כמו הצב חיים במים ומטילים ביצים ביבשה.

בראשית א,כא: וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת-הַתַּיִם הַגְּדֹלִים וְאֵת כָּל-נֶפֶשׁ הַחַיָּה וְהָרֶמֶשׂת אֲשֶׁר שָׂרְצוּ הַמַּיִם לְמִינֵהֶם וְאֵת כָּל-עוֹף כָּנָף לְמִינֵהוּ וַיִּבְרָא אֱלֹהִים כִּי-טוֹב:
(בר' א,כא) וְאֵת כָּל-נֶפֶשׁ הַחַיָּה וְהָרֶמֶשׂת אֲשֶׁר – מונה מונה מונה פזר תלישא-קטנה

- טט - אפשר כי תבנית הטעמים מלמדת כך: ארבע לימודי דרוש למקום אחר ואם צריך גם למקום הכתוב (מונה מונה מונה פזר), ואפשר כי כל הדרשות עניינן שיעורין, הציצין, מחיצין (שמ"ח). אחד מהעניינים שונה מהאחרים (ענין פסק). כגון **[פיוט ליל יום הכפורים ליום חמישי]** /כל הנבראים והנשכלים, / והמדעים בעשר כלולים: / ר'יעב"ץ מקשר לעשר ספירות
- לימוד אחד שלא למקומו ע"פ **[בבלי חולין כז,ב]** שיעור שחיתת עוף סימן אחד, באופן הבא:
(בר' א,כא) וְאֵת כָּל-נֶפֶשׁ הַחַיָּה וְהָרֶמֶשׂת אֲשֶׁר שָׂרְצוּ הַמַּיִם לְמִינֵהֶם וְאֵת כָּל-עוֹף כָּנָף לְמִינֵהוּ וַיִּבְרָא אֱלֹהִים כִּי-טוֹב:
(בר' א,כב) וַיִּבְרָךְ אֹתָם אֱלֹהִים לֵאמֹר פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת-הַמַּיִם בַּיַּמִּים וְהָעוֹף יִרְבַּב בָּאָרֶץ:
כי פסוק **(בר' א,כב) וַיִּבְרָךְ –** פותח בדרגא, בתפקיד קישור להמשכת אפיון כלשהו מלפניה לאחריה ויוצר קשר בין **(בר' א,כא) וְאֵת כָּל-נֶפֶשׁ הַחַיָּה** ובין **(בר' א,כב) וְהָעוֹף יִרְבַּב בָּאָרֶץ.**
- לימוד אחר שלא למקומו ע"פ **[בבלי חולין כז,ב]** **(בר' א,כא) הַחַיָּה וְהָרֶמֶשׂת אֲשֶׁר שָׂרְצוּ** סופי תיבות תור"ה, כמו ש-
[בבלי חולין כז,ב] אכן מקשר מ-**(ויקרא שמיני) ל-(בראשית א,כא)**. תורת נפש החיה המותרת באכילה והאסורה באכילה ויקרא שמיני יא,ב: **דברו אל בני ישראל לאמר זאת החיה אשר תאכלו מכל-הבהמה אשר על-הארץ:**
ויקרא שמיני יא,מו: זאת תזכר הבהמה והעוף וכל נפש החיה הרמשת במים ולכל-נפש השרצת על-הארץ:
ויקרא שמיני יא,מז: להבדיל בין הטמא ובין הטהור ובין הטהור והטמא וכל נפש החיה הרמשת על-הארץ אשר לא תאכל: פ

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טודול"י) כי מצוותי האמנותי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשס"א – תמצית ההשערה: תנאים: סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל: מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרשא = מאריך; רבוי; דרגא – מצרף; תביר – מחלק; ממעט, לא ממש; טפשא = טרשא – שנוי משמעות, רבוי מתפשט; מרשא טפשא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרגא תביר טפשא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרשא תביר טפשא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרשא טפשא – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק | – סדור שנהלק, השלם והחלק נדרשים; זקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקא-קטן – 2; זקא-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ... זקא-קטן ... זקא-קטן בחצי פסוק – היקף; השלישיה: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי'ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולמוד פרטיו בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרשא – דרוש בפסוק שיעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; תלישא-גדולה = תלישא – דרוש בפסוק ולפניו שיעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושא/ים אחר/ים בתושבע"פ.

לימוד אחר שלא למקומו ע"פ [בבלי שבת צ,א] משנה. המוציא קופת הרוכלין, אף על פי שיש בה מינין הרבה - אינו חייב אלא חטאת אחת. זרעוני גינה - פחות מכגורגרת. רבי יהודה בן בתירה אומר: חמשה, [בבלי שבת צ,ב] זרע קישואין - שנים, זרע דילועין - שנים, זרע פול המצרי - שנים, חגב חי טהור. - כל שהוא, מת - כגורגרת. צפורת כרמים, בין חיה בין מתה - כל שהוא, שמצניעין אותה לרפואה. רבי יהודה אומר: אף המוציא חגב חי טמא - כל שהוא, שמצניעין אותו לקטן לשחוק בו.

(ברא, א,כא) וְאֵת כָּל-נֶפֶשׁ הַחַיָּה וְהַרְמֵשֶׁת אֲשֶׁר – מונח מונח מונח פסק פור תלישא-קטנה שְׂרָצוּ הַמַּיִם לְמִינֵיהֶם וְאֵת כָּל-עוֹף כָּנָף לְמִינֵהוּ

ארבע לימודי דרוש למקום אחר ואם צריך גם למקום הכתוב (מונח מונח מונח פזר), אפשר כי אחת מהדרשות למקום אחר היא שיעור הוצאה של (ברא, א,כא) כָּל-עוֹף כָּנָף לְמִינֵהוּ הכולל במשנה חגב חי טהור. - כל שהוא, מת - כגורגרת. צפורת כרמים, בין חיה בין מתה - כל שהוא, שמצניעין אותה לרפואה. רבי יהודה אומר: אף המוציא חגב חי טמא - כל שהוא, שמצניעין אותו לקטן לשחוק בו.

אפשר כי לימוד אחד שלא למקומו ע"פ [בבלי נדה כב,ב] לומד בענין המפלת כמין בהמה וכו' צריך שיעור שראשו כאדם כדי שתמא אבל ראשו שלא כאדם לא מטמאה

[בבלי נדה כב,ב] ... המפלת כמין בהמה [וכו']. אמר רב יהודה אמר שמואל: מ"ט דר' מאיר - הואיל ונאמרה בו יצירה כאדם. אלא מעתה, המפלת דמות תנין תהא אמו טמאה לידה הואיל ונאמר בו יצירה כאדם, שנאמר (ברא, א,כא) וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת-הַתַּיִמָּנִים הַגְּדֹלִים! אמרי: דנין יצירה מיצירה, ואין דנין בריאה מיצירה. מאי נפקא מינה? הא תנא דבי רבי ישמעאל: (ויקרא יד) ושב הכהן (ויקרא יד) ובא הכהן - זו היא שיבה זו היא ביאה! ועוד: נגמר בריאה מבריאה, דכתיב (ברא, א,כז) וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת-הָאָדָם בְּצַלְמוֹ! אמרי: (ברא, א,כז) וַיִּבְרָא לַגּוֹפִיָּה, (ברא, א,כז) וַיִּבְרָא לַאֲפֻרַיִם, ודנין יצירה מיצירה. אדרבה: (ברא, א,כז) וַיִּבְרָא לַגּוֹפִיָּה, (ברא, א,כז) וַיִּבְרָא לַאֲפֻרַיִם, ודנין בריאה מבריאה! אלא: ויצר - מופנה משני צדדין (ט - (ברא, א,כז) וַיִּבְרָא בָאָדָם ו- (ברא, א,כז) וַיִּבְרָא בַּהֶמְהָה, מופנה גבי בהמה; (ברא, א,כז) וַיִּבְרָא גַבִּי יוֹצֵר - מופנה משני צדדין (ט - (ברא, א,כז) וַיִּבְרָא בָאָדָם ו- (ברא, א,כז) וַיִּבְרָא בַּהֶמְהָה, מאי מופנה גבי בהמה? אילימא מדכתיב, (ברא, א,כז) וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת-הַתַּיִמָּנִים הַגְּדֹלִים, וכתוב (ברא, א,כז) וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת-הַתַּיִמָּנִים הַגְּדֹלִים! רמש דכתיב התם - דיבשה הוא. ומאי נפקא מינה בין מופנה מצד אחד למופנה משני צדדין? נפקא מינה דאמר רב יהודה אמר שמואל משום רבי ישמעאל: כל גזרה שוה שאינה מופנה כל עיקר - אין למדין הימנה; מופנה מצד אחד, לרבי ישמעאל - למדין ואין מושיבין, לרבנן - למדין ומשיבין; מופנה משני צדדין, דברי הכל - למדין ואין מושיבין. ורבי ישמעאל, מאי איכא בין מופנה מצד אחד למופנה משני צדדין? נפקא מינה דהיכא דאיכא מופנה מצד אחד ומופנה משני צדדין, שבקינן מופנה מצד אחד [בבלי נדה כג,א] וילפינן מופנה משני צדדין; ולהכי אפניה רחמנא לבהמה משני צדדין, כי היכי דלא נגמר מן מופנה מצד אחד.

רב אחא בריה דרבא תנני לה משמיה דרבי אלעזר לקולא: כל גזרה שוה שאינה מופנה כל עיקר - למדין ומשיבין; מופנה מצד אחד, לרבי ישמעאל - למדין ואין מושיבין, לרבנן - למדין ומשיבין; מופנה משני צדדין, דברי הכל - למדין ואין מושיבין. ולאויב איכא בין מופנה מצד אחד לשאינה מופנה כל עיקר? נ"מ היכא דמשכחת לה מופנה מצד אחד ושאינה מופנה כל עיקר, ולאויב לאיית ליה פירכא, ולאויב לאיית ליה פירכא - שבקינן שאינה מופנה כל עיקר, וגמרינן ממופנה מצד אחד. והכא מאי פירכא איכא? משום דאיכא למיפרך: מה לאדם - שכן מטמא מחיים.

בראשית א,כה: וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת-הַתַּיִמָּנִים הַגְּדֹלִים וְאֶת-הַקָּטָנִים הַקְּטָנִים וְאֶת-הַחַיָּה הַרְמֵשֶׁת הַקְּטָנִים וְאֶת-הַחַיָּה הַגְּדֹלָה וְאֶת-כָּל-נֶפֶשׁ הַחַיָּה הַרְמֵשֶׁת הַקְּטָנִים כִּי-עֹבֵר: בראשית א,כז: וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת-הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם: בראשית ב,ז: וַיִּבְרָא ה' אֱלֹהִים אֶת-הָאָדָם עֶפְרָיִם מִן-הָאָדָמָה וַיַּחַב אֶת-אָזְנוֹ וַיִּשְׁמַח בְּשֵׂים וַיְהִי הָאָדָם לְגִפְשׁ סָהָה: בראשית ב,ט: וַיִּבְרָא ה' אֱלֹהִים מִן-הָאָדָמָה כָּל-חַיַּת הַשָּׂדֶה וְאֵת כָּל-עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיִּבְרָא אֶל-הָאָדָם לְרֵאוֹת מַה-יִּקְרָא-לוֹ וְכָל-אֲשֶׁר יִקְרָא-לוֹ הָאָדָם נֶפֶשׁ חַיָּה הוּא שְׁמוֹ:

בסכום: (ברא, א,כא) וְאֵת כָּל-נֶפֶשׁ הַחַיָּה וְהַרְמֵשֶׁת אֲשֶׁר – מונח מונח מונח פסק פור תלישא-קטנה, כל מונח כעין פזר. תפקיד אחד מהפזר ללמד על איך לומדים בגזרה שוה לכל התורה כולה.

מהדיון ב-[בבלי נדה כב,ב] למדים שבפסוק (ברא, א,כא) וַיִּבְרָא ... אֶת-הַתַּיִמָּנִים מלת וַיִּבְרָא גבי תנינים אינו מופנה ואילו (ברא, א,כז) וַיִּבְרָא גבי אדם מופנה, לכן מופנה מצד אחד, לרבי ישמעאל - למדין ואין מושיבין, לרבנן - למדין ומשיבין; ואילו אם לומדים (ברא, א,כז) וַיִּבְרָא בָאָדָם ו- (ברא, א,כז) וַיִּבְרָא בַּהֶמְהָה, ששניהם פנויים אז לומדים ולא מושיבין. אז לרבי ישמעאל מה ההבדל?

המסקנה אפשר כי פזר אחד בא ללמד על דרך הלימוד בגזרה שוה לכל התורה כולה שג"ש מופנה משני צדדין, דברי הכל - למדין ואין מושיבין. שזה לא כמו הפסוק הזה.

ואם יש מופנה מצד אחד (כמו (ברא, א,כז) וַיִּבְרָא) וגם מופנה משני צדדים (כמו (ברא, א,כז) וַיִּבְרָא בָאָדָם ו- (ברא, א,כז) וַיִּבְרָא בַּהֶמְהָה), נלמד את המופנה משני צדדים ולא את המופנה מצד אחד.

והכא (ברא, א,כא) וַיִּבְרָא ... אֶת-הַתַּיִמָּנִים) מאי פירכא איכא (מה משיבין לדעת רבנן שבמופנה מצד אחד למדין ומשיבין)? משום דאיכא למיפרך: מה לאדם - שכן מטמא מחיים (לעומת בהמה ויצור מים שאינם מקבלים טומאה מחיים).

הגדרת לימוד גזרה שוה בדרך השלילה: לרבי ישמעאל מופנה מצד אחד נדחה מפני מופנה משני צדדים. לרבנן מופנה מצד אחד נדחה כאשר יש פירכא. פסוק (ברא, א,כא) וַיִּבְרָא ... אֶת-הַתַּיִמָּנִים) הוא הצד שאינו מופנה והוא מלמד את הנ"ל. אפשר כי לימוד אחד שלא למקומו ע"פ [בבלי שבת קז,ב] (ברא, א,כא) וַיִּבְרָא אֶת-הַתַּיִמָּנִים – דרגא תביר טפשא, בתפקיד ששעל כל פרט חל אותו ענין כאן ברכת פריה ורבייה של כל נפש חיה בתוך מינה בלבד.